

Toodete ja teenuste ligipääsetavuse seaduse eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõuga kehtestatakse toodete ja teenuste ligipääsetavuse seaduse (LiPS) terviktekst. Eelnõuga võetakse üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/882 toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta¹ (edaspidi ka *direktiiv* või *ligipääsetavuse direktiiv*). Direktiivi nõuetega ühtlustatakse ligipääsetavusega seotud regulatsiooni siseturul, et edendada iga isiku täielikku ja teistega võrdsel alustel ühiskonnaelus osalemist, sõltumata tema võimetest. Euroopa Liidu (edaspidi EL) liikmesriikide ligipääsetavusnõuete ühtlustamisega hõlbustatakse piiriülest kaubandust ja inimeste vaba liikumist ning suurendatakse toodete ja teenuste siseturul kättesaadavust, samuti parandatakse ligipääsu teabele. Seeläbi soovitakse luua kaasavam ühiskond, mis lihtsustab puudega inimeste iseseisvat toimetulekut.

Eelnõus sätestatakse ligipääsetavuse direktiivi kohaldamisalasse kuuluvate toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuded, ettevõtja kohustused ligipääsetavuse tagamiseks, ligipääsetavusnõuetele vastavuse hindamine ja vastavuseeldus ning riiklik järelevalve ja vastutus.

Eelnõuga võetakse kasutusele terminid, mis on seni olnud õiguslikult määratlemata ning mille määratlemise vajadus tuleneb direktiivi ülevõtmisel kasutatavatest mõistetest.

Eelnõuga muudetakse ka toote nõuetele vastavuse seadust (TNVS), millega laiendatakse Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti (edaspidi TTJA) pädevust teha turujärelevalvet toodetele kehtestatud ligipääsetavusnõuete täitmise üle.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Seaduseelnõu on välja töötanud töörühm, kuhu kuulusid Sotsiaalministeeriumi (edaspidi ka SoM), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (edaspidi ka MKM), Rahandusministeeriumi (edaspidi ka RaM), Siseministeeriumi (edaspidi ka SiM) ja Kultuuriministeeriumi (edaspidi ka KuM) esindajad.

Eelnõu ja seletuskirja autorid on SoMi võrdsuspoliitikate osakonna nõunik Virge Kuningas-Turu (626 9114, virge.kuningas-turu@sm.ee), Eesti alalises esinduses Euroopa Liidu juures tegutsev sotsiaalala erialadiplomaat Kati Keel (+32 2227 3929, kati.keel@mfa.ee), MKMi ettevõtlus- ja tarbimiskeskonna osakonna toote ohutuse ja tarbijakaitse talituse juhataja Thea Palm (teenistusest lahkunud), MKMi ettevõtlus- ja tarbimiskeskonna osakonna metroloogia ja vastavushindamise nõunik Triinu Sillamaa (625 6391, triinu.sillamaa@mkm.ee), MKMi ettevõtlus- ja tarbimiskeskonna osakonna digimajanduse nõunik Maarja Mere (7153419, maarja.mere@mkm.ee), MKMi sideosakonna nõunik Elena Reilent (639 7666, elena.reilent@mkm.ee), MKMi transpordi arengu ja investeeringute osakonna peaspetsialist Liis Vahter (939 7616, liis.vahter@mkm.ee), RaMi finantsturgude poliitika osakonna peaspetsialist Kätlin Meekler (611 3132, katlin.meekler@fin.ee), SiMi pääste- ja kriisireguleerimispoliitika osakonna nõunik Kaili Tamm (teenistusest lahkunud), KuMi kunstide osakonna kirjandusnõunik

¹ ELT L 151, 07.06.2019, lk 70–115.

Asta Trummel (628 2223, asta.trummel@kul.ee), KuMi audiovisuaalnõunik Siim Rohtla (628 2338, siim.rohtla@kul.ee) ja KuMi õigus- ja varahaldusosakonna õigusnõunik Siiri Pelisaar (628 2225, siiri.pelisaar@kul.ee).

Eelnõu juriidilise ekspertiisi on teinud SoMi õigusosakonna õigusnõunik Alice Sündema (626 9271, alice.sundema@sm.ee). Seletuskirja mõjude osa on koostöös teiste seletuskirja autoritega koostanud SoMi analüüsi ja statistika osakonna nõunik Marion Rummo (626 9712, marion.rummo@sm.ee).

Eelnõu on keeleteimetanud RaMi ühisosakonna dokumendihaldustalituse keeleteimetaja Virge Tammaru (626 9320, virge.tammaru@fin.ee).

Eelnõu koostamisse on panustanud TTJA tehnikaosakonna ekspert Meelis Kärt ja ettevõtluse osakonna kaubandustalituse juhataja Birgit Valgus. Eelnõu koostamisel oli partneriks Justiitsministeerium. Eelnõu on enne kooskõlastusringile saatmist tutvustatud Eesti Puuetega Inimeste Kojale (edaspidi EPIKoda), Lastekaitse Liidule, TTJA-le ja Eesti Pangaliidule.

1.3. Märkused

Eelnõu on otseselt seotud EL-i õigusega, kuivõrd eelnõuga võetakse üle ligipääsetavuse direktiiv.

Eelnõu on kooskõlas ka ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooniga, mille kohaselt peavad konventsiooniosalised rakendama asjakohaseid meetmeid, et tagada puudega inimestele teistega võrdsel alustel ligipääs muu hulgas teabele ja suhtlusele, sealhulgas info- ja kommunikatsioonitehnoloogiale ja -süsteemidele.

Eelnõu on kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseadusega² (edaspidi *põhiseadus*), milles sätestatakse Eestis viibivate isikute põhiõigused, vabadused ja kohustused, sealjuures inimese õigus olla seaduse ees teistega võrdne ning vaba diskrimineerimisest (võrdsuspõhiõigus), samuti vaba ennast teostama (eneseteostusvabadus). Võrdsuspõhiõiguse esemeline kaitseala hõlmab kõiki eluvaldkondi ning isikuline kaitseala hõlmab igaüht.³ Õigust õiguslikule võrdsusele kõigi teiste inimestega ja informatsioonilise enesemääramise õigust on Riigikohus sõnaselgelt pidanud inimväärikuse esimesteks elementideks.⁴ Üheks inimväärikuse väljenduseks on ka vaba eneseteostus, mille elementide hulka on õiguskirjanduses muu hulgas arvatud vaba eneseväljendus ja vabadus teha või tegemata jätta seda, mida isik soovib.⁵ Riik peab rakendama meetmeid, et saavutada isikute kohtlemisel faktiline võrdsus. Põhiseadus toob iseäranis esile puudega inimesed, kellele riik peab oma tegevuses eriliselt tähelepanu pöörama, muu hulgas õiguse loomisel, et vältida olulisi takistusi põhiõiguste ja vabaduste realiseerimisel.

Eelnõu koostamisel on arvestatud asjakohaste riigisiseste strateegiadokumentidega. Eelnõu arvestab Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammiga 2021–2023, mille kohaselt parandatakse elukeskkonna, teenuste ja toodete ligipääsetavust kõigi valdkondade üleselt.⁶ Eelnõu on kooskõlas heaolu

² Eesti Vabariigi põhiseadus. RT I, 15.05.2015, 2.

³ RKOKo 01.10.2007, 3-4-1-14-07, p 13.

⁴ RKKKo 26.08.1997, 3-1-1-80-97, p I.

⁵ R. Maruste. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse. Juura 2004, lk 347–348; T. Annus. Riigiõigus. 2. tr. Juura 2006, lk 255–256.

⁶ Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2021–2023, p 5.20. Kättesaadav Vabariigi Valitsuse veebilehelt: <https://valitsus.ee/media/3803/download>.

arengukava 2016–2023 eesmärkidega, mis panustavad puudega ja erivajadusega inimeste heaolu parandamisse.⁷

Eelnõuga muudetakse toote nõuetele vastavuse seadust (RT I, 22.10.2021, 12).

Eelnõu koostamisel on lähtutud korrakaitseseadusest (KorS) ja TNVS-ist ning nõuete ülevõtmisel on arvestatud järgmiste Riigikogu menetluses olevate eelnõudega: elektroonilise side seaduse, ehitusseadustiku ja riigilõivuseaduse muutmise seaduse eelnõu (edaspidi *eelnõu 437 SE*), meediateenuste seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (edaspidi *eelnõu 327 SE*) ja riigihangete seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (491 SE).

Eelnõu seadusena vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu poolthälteenamus.

Eelnõu ei ole seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses.

2. Seaduse eesmärk

Eelnõu viib Eesti õiguse kooskõlla ligipääsetavuse direktiiviga. Vastavalt hea õigusloome ja normitehnika eeskirja § 1 lõike 2 punktile 2 ei ole enne seaduseelnõu ja seletuskirja koostamist koostatud väljatöötamiskavatsust ega kontseptsiooni, sest eelnõu käsitleb EL-i õiguse rakendamist ning menetlus peab olema põhjendatult kiireloomuline. Alljärgnevalt tutvustatakse ligipääsetavuse direktiiviga ja käesoleva eelnõuga seonduvat lähemalt.

Direktiivi õiguslikuks aluseks on EL-i toimimise lepingu artikli 114 lõige 1, mis võimaldab võtta õigus- ja haldusnormide ühtlustamise meetmeid, mille eesmärk on siseturu rajamine ja selle toimimine. Nimetatud lõige sätestab, et seadusandliku tavamenetluse kohaselt ning pärast konsulteerimist majandus- ja sotsiaalkomiteega võtavad Euroopa Parlament ja nõukogu liikmesriikides nii õigus- kui ka haldusnormide ühtlustamiseks meetmeid, mille eesmärk on siseturu rajamine ja selle toimimine.

Ligipääsetavuse direktiiv on osa Euroopa puuetega inimeste strateegia 2010–2020 elluviimise kavast. Direktiiv väljendab strateegia eesmärki anda puudega inimestele võimalus kasutada kõiki oma õigusi ja saada kasu ühiskonnas osalemisest teistega võrdsetel alustel.

Ligipääsetavuse direktiiviga reguleeritakse muu hulgas EL-i erasektori ligipääsetavust. Kuivõrd varem ei ole erasektori ligipääsetavust EL-i tasemel keskselt reguleeritud, astutakse direktiiviga ligipääsetavuse tagamisel suur samm edasi. Ligipääsetavuse direktiiviga standardiseeritakse toodete ja teenuste ligipääsetavust käsitlevaid eeskirju, s.o ühtlustatakse ligipääsetavusnõudeid EL-i liikmesriikides, ning kohustatakse EL-i liikmesriikides registreeritud ja EL-i territooriumil tegutsevaid ettevõtjaid arendama ja pakkuma tooteid ja teenuseid kaasavat disaini silmas pidades.

Direktiiv on kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga (EL) 2016/2102, mis käsitleb avaliku sektori asutuste veebisaitide ja mobiilirakenduste juurdepääsetavust⁸ (edaspidi *avaliku sektori veebidirektiiv*). Avaliku sektori veebidirektiivis määratakse kindlaks avaliku sektori asutuste veebisaitide ja mobiilirakenduste ligipääsetavusnõuded ning sätestatakse muud sellega seonduvad aspektid, eeskätt asjakohaste veebilehtede ja mobiilirakenduste vastavust käsitlevad nõuded.

⁷ Heaolu arengukava 2016–2023, alaeesmärk 3. Kättesaadav Sotsiaalministeeriumi veebilehelt: <https://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023>.

⁸ ELT L 327/1, 02.12.2016, lk 1–15.

Avaliku sektori veebidirektiiv sisaldab konkreetset erandite loetelu. Samalaadseid erandeid kohaldatakse ka ligipääsetavuse direktiivi suhtes. Mõned avaliku sektori veebilehtede ja mobiilirakenduste kaudu toimuvad tegevused, nagu ligipääsetavuse direktiivi kohaldamisalas kuuluvad sõitjateveeteenused või e-kaubanduse teenused, peaksid lisaks olema kooskõlas ligipääsetavuse direktiivi kohaste ligipääsetavusnõuetega, tagamaks et toodete ja teenuste internetimüük on puudega inimestele ligipääsetav sõltumata sellest, kas müüjaks on avalik-õiguslik või erasektori ettevõtja.

Direktiiv on kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga (EL) 2018/1972, millega kehtestatakse Euroopa elektroonilise side seadustik (edaspidi *sidedirektiiv*)⁹, mis võetakse Eesti õigusesse üle eelnõuga 437 SE. Direktiivis sätestatakse, et liikmesriigid peaksid võtma erimeetmeid, et tagada võrdväärne juurdepääs hädaabiteenistustele, sealhulgas Euroopa ühtsele hädaabinumbriks 112, puuetega lõppkasutajate, eelkõige kurtide, kuulmis- või kõnepuudega ning pimekurtide lõppkasutajate jaoks kooskõlas toodete ja teenuste ligipääsetavusnõudeid ühtlustava liidu õigusega.

Eelnõu eesmärk on tagada, et inimene, kellel on mingi erivajadus, nt vähenenud nägemine või kuulmine, probleeme mootorikaga, ei jää toodete ja teenuste kasutamisel hätta, vaid leiab alternatiivse formaadi, et toodet kasutada ning teenust tarbida. Seeläbi on eesmärk kujundada kaasavam ühiskond, et lihtsustada piiratud funktsionaalse võimekusega inimeste iseseisvat toimetulekut. Eelnõuga hõlbustatakse ka piiriülest kaubandust ja inimeste (eeskätt on silmas peetud puudega inimesi, kuid tegelikult saavad kasu ka kõik teised tarbijad, sh piiratud funktsionaalse võimekusega inimesed) vaba liikumist ning suurendatakse toodete ja teenuste siseturul kättesaadavust, samuti parandatakse juurdepääsu toodete ja teenuste kohta antavale teabele. Kasusaajate hulka saab seeläbi füüsiliste isikute (tarbijate) kõrval lugeda ka ettevõtjaid, kes saavad tooteid ja teenuseid EL-is hõlpsamini piiriülevalt pakkuda ning samas vältida vajadust kohandada neid teiste liikmesriikide erinevate eeskirjadega.

Eelnõus lähtutakse avaliku sektori veebidirektiivis kasutatud neljast põhimõttest, mis omakorda tulenevad rahvusvahelisest suuniste standardist WCAG¹⁰ (ingl *web content accessibility guidelines*), mis on välja töötatud veebilehtede ja mobiilirakenduste ligipääsetavuse tagamiseks kiiresti arenevas info- ja veebitehnoloogias. Need põhimõtted on: 1) tajutavus – teavet ja kasutajaliidese komponente tuleb kasutajatele esitada viisil, mida nad suudavad tajuda; 2) talitlusvõimelisus – kasutajaliidese komponendid ja navigeerimine peavad olema kasutatavad; 3) mõistetavus – teave ja kasutajaliidese toimimine peavad olema arusaadavad; 4) töökindlus – sisu peab olema piisavalt töökindel selleks, et seda saaksid usaldusväärselt tõlgendada väga erinevad kasutajaagendid, sh tugitehnoloogiad.

Eelnõu on orienteeritud elektroonilistele toodetele ja teenustele. Samuti on eelnõu kohaldamisruum suhteliselt kitsapiiriline, hõlmates vaid kindlaid tooteid ja teenuseid. Eelnõu kohaldamisala valim on lähtunud ligipääsetavuse direktiivi kohaldamisala valimist, mis omakorda on kujunenud koostöös sidusrühmade ja ekspertidega ning arvesse on võetud ka ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonist tulenevaid kohustusi. Seega on kohaldamisala valimisse püütud hõlmata selliseid tooteid ja teenuseid, mis on puudega inimeste jaoks olulisimad, kuid mille ligipääsetavuse reguleeritus EL-i liikmesriikides suure tõenäosusega oluliselt varieerub.

Eelnõuga ei hõlmata ligipääsetavuse direktiivi III lisas tehiskeskkonnale sätestatud nõudeid. Esiteks on nende nõuete ülevõtmisel otsustusvabadus jäetud liikmesriikidele. Teiseks on riik käesoleva eelnõu koostamise kõrval ligipääsetavama ühiskonna loomise suunas liikumas ka teiste protsesside kaudu. Paralleelselt ligipääsetavuse direktiivi ülevõtmisega tegutses aastatel 2019–2021 Vabariigi

⁹ ELT L 321, 17.12.2018, lk 36–214.

¹⁰ WCAG rakendusjuhised on leitavad Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi [veebilehelt](#).

Valitsuse poolt 2019. aastal loodud ligipääsetavuse rakkerühm, mille eesmärk oli koostöös oluliste osapooltega selgitada välja ligipääsetavuse olukord ja probleemid kõikides olulisemates elukeskkonna ja ühiskonna aspektides ning töötada välja poliitikasuunised ja lahendused, mis võimaldavad lähima kümne aasta jooksul liikuda kõikidele inimestele ligipääsetava ühiskonna, avaliku ruumi ja teenuste suunas. Rakkerühma töö oli direktiivi kohaldamisalast tunduvalt laiem – sinna kuulus ligipääs kogu avalikule ruumile ja selle eri osadele. Ligipääsetavuse rakkerühm rõhutab ühe põhimõttena oma tegevuse lõpparuandes,¹¹ et riiklik lähenemine ligipääsetavusele peab olema terviklik, kuid terviklikkust ei taga üksiku teenuse või ehitise vastamine kaasava disaini põhimõtetele – oluline on kasutaja teekonna tervikvaade alates koduuksest kuni teenuse või kaubani soovitud asukohas. Seega kannab rakkerühma töö direktiivis sätestatud terviklikumat tehiskeskkonna ligipääsetavuse suunist.

Uue tervikseaduse väljatöötamise otsus kujunes välja ligipääsetavuse direktiivi ülevõtmise töörühma aruteludes ning koostöös Justiitsministeeriumiga. Kuigi üldisest õigusloomepoliitikast lähtuvalt peab uue seaduse koostamine olema n-ö viimane abinõu ning uue seaduse koostamise asemel tuleb eelistada olemasolevate õigusaktide muutmist, on oluline, et sätted, mida muuta plaanitakse, sobiksid ka sisuliselt ning arvestaksid konkreetse õigusakti reguleerimis- ja kohaldamisala. Arutelude tulemusel selgus, et sobivaid katusseaduseid ligipääsetavuse direktiivi nõuete ülevõtmiseks ei leidu ning ka eriseaduste muutmise variandi puhul võivad tekkida probleemid ühe õigusakti piires või eri õigusaktide vahel. Samuti tõusetus regulatsiooni killustatuse küsimus. Seetõttu leiti, et ligipääsetavuse direktiivi ülevõtmiseks on otstarbekas välja töötada uus tervikseadus.

Ligipääsetavuse direktiivi normid peavad kohalduma alates 2025. aasta 28. juunist. Norme kohaldatakse kõikidele uutele toodetele, mis pärast 2025. aasta 28. juunit turule lastakse, samuti alates 2025. aasta 28. juunist osutatavatele teenustele. Erandina võib teenuste osutamisel neid tooteid, mida kasutati sarnaste teenuste osutamiseks ka enne seda kuupäeva, kasutada kuni 2030. aasta 28. juunini. Enne 2025. aasta 28. juunit sõlmitud teenuselepingud, mille tingimused ei arvesta kohalduvaid ligipääsetavusnõudeid, võivad edasi kehtida muutmata kujul, kuid kõige kauem 2030. aasta 28. juunini. Seega on üleminekuperioodi lõpuks 2030. aasta 28. juuni. Üleminekuperioodi erandiks on iseteenindusterialid, mida on lubatud kasutada kuni nende majanduslikult kasuliku tööea lõpuni, kuid kõige kauem 20 aastat pärast nende esmast kasutuselevõttu. Käesolev eelnõu on direktiivi ülevõtmise tähtajast tulenevalt planeeritud jõustumaks 2022. aasta juunis.

Seni on *ligipääsetavus* sarnases tähenduses Eesti õiguses reguleeritud näiteks: 1) avaliku teabe seaduses (AvTS), mille §-s 32 on avaliku sektori veebilehte või mobiilirakendust pidavale teabevaldajale kehtestatud veebilehe ja mobiilirakenduse pidamise nõuded. AvTS § 32 lõike 2 alusel on kehtestatud ettevõtlus- ja infotehnoloogiaministri 28. veebruari 2019. a määrus nr 20 „Veebilehe ja mobiilirakenduse ligipääsetavuse nõuded ning ligipääsetavust kirjeldava teabe avaldamise kord“; 2) ühistranspordiseaduses, mille § 46 lõike 4 punktis 5 on liiniloo saajale veotingimuste ühe elemendina pandud kohustus avaldada teave sõidukite ligipääsetavuse kohta liikumispuudega ja piiratud liikumisvõimega isikutele; 3) RHS-is, mille § 85 lõike 8 kohaselt võib pakkumuse hindamise üheks sotsiaalseks kriteeriumiks olla ka ligipääsetavus. RHS § 126 lõike 7 järgi peab hankija sotsiaal- ja eriteenuste erimenetluse läbiviimisel võtma muu hulgas arvesse teenuse ligipääsetavuse; 4) muinsuskaitseaduses, mille § 35 lõike 2 alusel on kehtestatud kultuuriministri 9. mai 2019. a määrus nr 22 „Mälestise ja muinsuskaitsealal asuva ehitise säilitamise toetamise tingimused ja kord“, mille § 16 lõike 1 punkti 6 kohaselt on üheks tähtajalistesse taotlusvoorudesse

¹¹ Leitav Riigikantselei [veebilehelt](#).

esitatud taotluste hindamiskriteeriumiks mälestise ja muinsuskaitsealal asuva ehitise ligipääsetavus, sealhulgas ligipääsetavus erivajadustega inimestele; 5) haridus- ja teadusministri 20. mai 2009. a määruses nr 50 „Meetme „Rakenduskõrgharidusõppe ja õpetajakoolituse õppeinfrastruktuuri kaasajastamine” tingimused ja kord“, mille § 2 punktides 4 ja 5 on teenindava infrastruktuuri mõistesse hõlmatud füüsilise ligipääsetavuse parandamise seadmed ning õppekeskkonna mõistesse ligipääsetavus.

Lisaks kajastub ligipääsetavuse tagamise nõue: 1) ettevõtlus- ja infotehnoloogiainistri 29. mai 2018. a määruses nr 28 „Puudega inimeste erivajadustest tulenevad nõuded ehitisele“, millega kehtestatakse puudega inimeste erivajadusi arvestades nõuded ehitisele eesmärgiga tagada, et puudega inimesed saaksid ehitist kasutada takistusteta; 2) võlaõigusseaduses (VÕS), mille § 711 lõigetes 7–9 on makseteenuse pakkujale sätestatud kohustus teha tarbija õiguste infoleht sobivas formaadis kättesaadavaks ka puudega kliendi jaoks, arvestades kliendi puuet; 3) meediateenuste seaduses (MeetS), mille §-des 23 ja 60 on sätestatud nõuded, et edendada nägemis- ja kuulmispuudega inimeste juurdepääsu audiovisuaalmeedia teenustele.

Edaspidi saab LiPS olla toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kehtestamise keskseks kohaks, kui riik peab vajalikuks laiendada ligipääsetavusnõudeid muudele toodetele ja teenustele.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb seitsmest peatükist ja 25 paragrahvist.

Eelnõu 1. peatükis esitatakse eelnõu üldsätted.

Eelnõu §-s 1 sätestatakse seaduse reguleerimisala.

Eelnõuga reguleeritakse eelnõu kohaldamisalasse kuuluvate toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuded, ettevõtja kohustused ligipääsetavuse tagamiseks, ligipääsetavusnõuetele vastavuse hindamine, vastavuseeldus ning riiklik järelevalve ja vastutus.

Nõuded täpsustuvad eelnõu alusel antavates rakendusaktides, milles sätestatakse täpsemad nõuded eelnõu kohaldamisala valdkondade kaupa, nõuded teabele ning ettevõtja eaproportsionaalse koormuse hindamise kriteeriumid, samuti ühe või mitme ligipääsetavusnõude kohaldamata jätmisest teavitamise kord. Lisaks töötatakse pärast Euroopa Komisjoni juhendite ja soovitude avaldamist välja praktilised juhendid, koostöös järelevalveasutusega ja vastava sektori esindajatega.

Eelnõu §-s 2 sätestatakse seaduse kohaldamisala.

Eelnõu kohaselt kuuluvad seaduse kohaldamisalasse vaid need tooted ja teenused, mida hõlmab ligipääsetavuse direktiiv. Arvestades, et direktiiv on siseturgu harmoneeriv õigusakt, hõlmab ka seda üle võtva õigusakti kohaldamisala kitsapiirilisel konkreetseid tooteid ja teenuseid või nende gruppe.

Seaduse kohaldamisala paragrahvis on esmalt välja toodud kohaldamisalasse üldiselt jäävad tooted (lõige 1), seejärel on defineeritud toodetega seotud terminid (lõige 2). Sarnaselt on sätestatud kohaldamisalasse jäävad teenused (lõige 3), teenuse mõiste üldiselt (lõige 4) ning avatud on teenustega seotud terminid (lõige 5). Edasi sätestatakse toodete ja teenuste kohaldamise erisused ja ulatus (lõiked 6–8). Viimaks sätestatakse kohaldamisala välistused (lõiked 9–11) ning teiste seaduste kohaldamine (lõiked 12 ja 13).

Eelnõu § 2 lõikes 1 esitatakse seaduse kohaldamisalasse kuuluvate toodete nimekiri.

Eelnõu § 2 lõike 1 punktiga 1 hõlmatakse seaduse kohaldamisalasse e-lugered, mis on eriotstarbelised seadmed, mida kasutatakse raamatute elektroonilistele failidele ligipääsu saamiseks, nendes navigeerimiseks, nende lugemiseks ja kasutamiseks (direktiivi art 2 lg 1 p e). E-lugered ehk spetsiaalselt e-raamatute lugemiseks mõeldud seadmed annavad kõige raamatulähedasema kogemuse ning neid peetakse e-raamatute lugemiseks kõige mugavamaks ja silmasõbralikumaks. E-lugerial on nn *e-ink* (e-tint) ekraan, mis sarnaneb paberile ja ei väsita silmi, samas võimaldab e-luger muuta teksti suurust ja muuta e-raamatu sisu kergemini loetavaks.

Eelnõu § 2 lõike 1 punktidega 2–6 tuuakse seaduse kohaldamisalasse iseteenindusterminalid (direktiivi art 2 lg 1 p b). Iseteenindusterminalideks on siin makseterminal, sularaha- või makseautomaat, piletiautomaat, registreerimisautomaat ja selline teavet pakkuv interaktiivne iseteenindusterminal, mis ei ole püsivalt paigaldatud sõitjateveoteenust osutava transpordivahendi külge.

Nõuded seab eelnõu vaid nendele iseteenindusterminalidele, mis on seotud eelnõu kohaldamisalas olevate teenustega. Näiteks on eelnõu kohaldamisalas piletiautomaadid, mis väljastavad füüsilisi pileteid teenustele ligipääsuks (nt sõidupileteid väljastavad automaadid, pangakontori järjekorrapileteid väljastavad masinad jms). Samuti on eelnõu kohaldamisalas registreerimisautomaadid (ingl *check-in machines*) ja teavet pakkuvad interaktiivsed iseteenindusterminalid, sealhulgas interaktiivsed teabeekraanid (nt sõitjateveoteenuse osutamisel kasutatavad infotulbad sõiduaegade otsimiseks-vaatamiseks, aga ka interaktiivsed iseteenindusterminalid, mille kaudu saab tarbija teavet teenuseosutaja sõitjateveoteveo toodete ja teenuste kohta ning mis tahes teavet reisi kohta, nt teenuse tühistamisel või väljumise hilinemisel antavat teavet, samuti muud teavet, nt teavet hindade ja sooduskampaaniate kohta). Iseteenindusterminalidena on vaadeldavad ka sellised automaadid, mille kasutamine on eelnõu kohaldamisala teenuste kasutamise eelduseks. Näiteks hõlmab registreerimisautomaat ka pangakontorites olevaid smart-ID konto registreerimise automaate, sest smart-ID konto on vajalik selleks, et kasutada pangateenuseid internetipangas. Siiski on pangakontoris ainult üks võimalik smart-ID konto registreerimise meetod lisaks mobiil-ID-le, biomeetrilisele isikutuvastusele ja tuvastamisele pangalingi kaudu.¹²

Erandiks on makseterminal, mis ühegi seaduse kohaldamisalas oleva teenusega seotud ei ole. Makseterminali määratlus on defineeritud eelnõus ka terminina – makseterminal on seade, mille peamine eesmärk on võimaldada kasutada maksete tegemisel direktiivi (EL) 2015/2366 artikli 4 punktis 14 määratletud makseinstrumente füüsilises müügikohas, kuid mitte virtuaalses keskkonnas. Makseinstrumentideks loetakse makseteenuse kasutaja ja makseteenuse pakkuja vahel kokku lepitud isikustatud seadet ja/või toimingute kogumit (ehk kasutajaga kokku lepitud tegevust), mida kasutatakse maksekäsu algatamiseks (nt pangakaart, nutikell). Maksekäsu võib algatada nii müügikohas kui ka näiteks kaupmehe e-poe lehel (internetis). Siiski kohaldub LiPS makseterminalidele kaupmehe füüsilises müügikohas.

Eelnõu § 2 lõike 1 punktiga 7 hõlmatakse seaduse kohaldamisalasse audiovisuaalmeedia teenustele ligipääsuks vajalikud tarbija terminaliseadmed, mis võimaldavad kasutajal saata, töödelda või vastu võtta kõnet või edastada andmeid (direktiivi art 2 lg 1 p d). Sellisteks seadmeteks on näiteks ringhäälingusignaali digiboksid, digimuundurid, kodutehnika nutipuldid, arvutivõrgu ruuterid ja

¹² Täiendav informatsioon veebilehel: <https://www.smart-id.com/et/laadi-alla/registreeri-konto//>.

modemid, mis on tavapäraselt teenuseosutajatelt renditavad ja osa pakutavast teenusest ehk seadmed, mis peavad tarbijal olemas olema, et tal oleks juurdepääs audiovisuaalmeedia teenustele.

Eelnõu § 2 lõike 1 punktiga 8 hõlmatakse seaduse kohaldamisalasse tarbija terminalseade, millel on interaktiivne andmetöötlusvõimsus ja mida kasutatakse elektroonilise side teenuse osutamisel (direktiivi art 2 lg 1 p c). Terminalseadme mõiste on kasutusel elektroonilise side seaduse § 2 punktis 60 ning seda täpsustatakse eelnõuga 437 SE õigusselguse huvides. Terminalseade on tehniline seade või selle osa, mis ühendatuna ühenduspunktist võimaldab saata, töödelda või vastu võtta kõnet või edastada andmeid. Lihtsustatult, terminalseadme näol on tegemist elektroonilise side teenusele ligipääsu loomiseks vajaliku tarbija terminalseadmega (nt nutitelefon, modem, ruuter) ehk seadmega, mis peab tarbijal olemas olema, et tal oleks juurdepääs elektroonilise side teenustele.

Eelnõu § 2 lõike 1 punktiga 9 hõlmatakse seaduse kohaldamisalasse tarbijale kasutamiseks mõeldud üldotstarbeline arvuti riistvarasüsteem ja selle operatsioonisüsteem (direktiivi art 2 lg 1 p a). Määratlus on seaduses defineeritud ka terminina ning sisuliselt käib jutt nõukogu määruses (EMÜ) nr 2658/87 tariifi- ja statistikanomenklatuuri ning ühise tollitariifistiku kohta¹³ sätestatud Euroopa üldiste kaupade klassifikatsiooni tähenduses automaatsetest andmetöötlusmasinatest, mida tarbija saab osta ja mida kasutatakse internetile juurdepääsuks (lauaarvuti, sülearvuti, tahvelarvuti, nutitelefon, nutikell, nutiprillid jne, aga ka nende välised seadmed, nagu monitor, klaviatuur, juhtkang, arvutihiir, salvestusüksused (välised kõvakettad, mälupulgad, mälukaardid), printerid, skannerid), ning nende operatsioonisüsteemidest. Kohaldamisalast jäävad seega välja tarbeelektroonika toodetesse integreeritud eriotstarbelised arvutid (nt nutikodumasinad, sõidukielektroonika jms), kuivõrd neid ei peeta tarbijale kasutamiseks ettenähtud üldotstarbelisteks arvuti riistvarasüsteemideks. Samuti jäävad kohaldamisalast välja konkreetsete funktsioonidega üksikud riistvara komponendid, nagu emaplaat või mälukiip, mida kasutatakse või võidakse kasutada riistvarasüsteemi komponentidena. Kuna reguleerida on mõeldud vaid selliseid arvuteid ja nende operatsioonisüsteeme, mida tavatarbija saab turult soetada, jäävad kohaldamisalast välja ka üksnes professionaalseks otstarbeks soetatavad arvuti riistvara ja operatsioonisüsteemid. Operatsioonisüsteemiks loetakse tarkvara (nii riistvara lahutamatu osana kui eraldiseisva tarkvarana), mis käsitleb väliste seadmete riistvara, planeerib ülesandeid, säilitab andmeid ning on kasutaja jaoks vaikeliideseks.

Eelnõu § 2 lõikes 2 sätestatakse eelnõus kasutatud toodetega seotud terminite tähendused. Defineeritud on need terminid, mida ei ole tänaseni õiguslikult defineeritud või mille senised õiguslikud määratlused eelnõus kasutatuga ei ühti. Terminid on sisustatud vastavalt direktiivi artiklis 3 kasutatud definitsioonidele. Mõistete avamine on oluline, kuivõrd nendega seatakse kohaldamisalale täpsed piirid.

Eelnõu § 2 lõikes 3 esitatakse seaduse kohaldamisalasse kuuluvate teenuste nimekiri.

Eelnõu § 2 lõike 3 punktiga 1 hõlmatakse seaduse kohaldamisalasse e-kaubanduse teenus (direktiivi art 2 lg 2 p f). Eelnõu seab nõuded neile e-kaubanduse teenust osutavatele ettevõtjatele, kes müüvad kaupa või teenust tarbijale. See ilmneb ka eelnõu § 3 punktis 1 esitatud definitsioonist, mille kohaselt on e-kaubanduse teenus vahemaa tagant osutatav teenus, mida osutatakse veebilehtede ja mobiilseadmetel põhinevate teenuste kaudu elektroonilisel teel tarbija isiklikul taotlusel eesmärgiga sõlmida tarbijaleping. Sealjuures tähendab määratlus „vahemaa tagant“ seda, et teenust osutatakse ilma poolte üheaegse kohalolekuta; määratlus „elektroonilisel teel“ tähendab, et teenus saadetakse lähtepunktist ära ja võetakse sihtkohas vastu elektrooniliste andmetöötlus- (sh

¹³ EÜT L 256, 07.09.1987, lk 1–675.

digitaalne pakkimine) ja -säilitusseadmete abil ning seda saadetakse, edastatakse ja võetakse vastu täielikult juhtmete või raadio kaudu, optiliselt või muude elektromagnetiliste vahendite abil; määratlus „tarbija isikliku taotluse põhjal“ tähendab, et teenust osutatakse füüsilise isiku (tarbija) nõudel.

Eelnõu kohaseid ligipääsetavuskohustusi e-kaubanduse teenustele tuleb kohaldada mis tahes toote või teenuse internetimüügi suhtes ning seetõttu ka käesoleva eelnõuga eraldiseisvalt hõlmatud toote või teenuse müügi suhtes tagamaks, et toodete ja teenuste internetimüük on puudega inimestele ligipääsetav. See nõue ei sõltu sellest, kas e-kauplejaks on avalik-õiguslik või erasektori ettevõtja. Sisuliselt on e-kauplejal kohustus avaldada ligipääsetavas vormis teavet tema veebilehel pakutavate toodete ja teenuste kohta, kui vastutav ettevõtja on eelnevalt selle teabe müüjale kättesaadavaks teinud. Ühtlasi on e-kauplejal kohustus tagada, et pakutava teenuse osad (autentimis-, turva-, makseviisid, elektroonilised allkirjad) oleksid ligipääsetavad. Kui e-kaupleja ei osuta eeltoodud teenuseid ise, peab ta valima teenusepakkuja, kes osutab teenuseid ligipääsetaval viisil. Lisaks on e-kauplejal kohustus esitada üldtingimustes või samaväärses dokumendis ligipääsetavas vormis teavet teenuse toimimise ning ligipääsetavusnõuetele vastavuse kohta. Täpsemad ligipääsetavusnõuded reguleeritakse LiPS-i rakendusaktides. Selles osas, milles nõudeid ei ole reguleeritud, tuleb ettevõtjal lähtuda kõige uuemas rahvusvahelises suuniste standardis WCAG sätestatust. Avaliku sektori veebilehed peavad vastama WCAG 2.1 AA taseme edukriteeriumitele, mistõttu peaksid erasektori veebilehed ja mobiilirakendused vastama samuti maksimaalselt AA tasemele, kuid mitte AAA taseme edukriteeriumitele, mille täitmine on avaliku sektori veebilehtedele vabatahtlik.

Eelnõu § 2 lõike 3 punktiga 2 hõlmatakse seaduse kohaldamisalasse elektroonilise side teenus, sealhulgas hädaabiühendus, ning rõhutatakse, et masinatevahelise side teenus jääb kohaldamisalast välja (direktiivi art 2 lg 2 p a). Elektroonilise side teenuse definitsiooni muudetakse sisedirektiiviga, mis võetakse Eesti õigusesse üle eelnõuga 437 SE. Kuna elektroonilise side teenus sisaldab kolme elementi (internetiühenduse teenus, isikutevahelise side teenus ning muu sideteenus), millest ligipääsetavuse direktiiv hõlmab kahte, tuleb välistatud element selgelt esile tuua. Välistatud on *muu sideteenus*, s.o on teenus, mis seisneb tervikuna või peamiselt signaalide edastamises, sh masinatevaheline sideteenus. Käesoleva eelnõu kohaldamisalasse on hõlmatud vaid internetiühenduse side teenus ja isikutevahelise side teenus. Seega on eelnõu kohaldamisalas elektroonilise side teenused, nagu kaabelleviteenus ja andmeside (internetiühendus), ning isikutevahelise side teenus (nt tavapärane telefoni- ja mobiiltelefoniteenus ning Skype'i, Viberi jt kaudu helistamine, samuti Skype'i ja Viberi grupivestlused). Elektroonilise side teenus hõlmab ka hädaabiühendust.

Hädaabiühenduse mõiste tuleneb samuti sisedirektiivist, mis võetakse Eesti õigusesse üle eelnõuga 437 SE ning kus see terminina defineeritakse. Hädaabiühendus hõlmab kõiki isikutevahelise side teenuseid, mis võimaldavad juurdepääsu hädaabiteenistustele. Hädaabiteadete menetlemise nõudeid täpsustatakse siseministri 13. juuni 2017. a määruses nr 26 „Hädaabiteadete menetlemise kord ja hädaabiteadete menetlemise toimimisele esitatavad nõuded“. Häirekeskus ja PPA peavad menetlema teateid, mis saabuvad hädaabiühenduse kaudu.

Eelnõu § 2 lõike 3 punktiga 3 hõlmatakse seaduse kohaldamisalasse e-raamat ja selle kasutamiseks vajalik eriotstarbeline tarkvara (direktiivi art 2 lg 2 p e). E-raamatu termin on eelnõus ka defineeritud ning selle kohaselt on e-raamat raamatu digitaalse faili edastamise teenus, mis võimaldab ligipääsu raamatu elektroonilisele versioonile, selle navigeerimist, selle lugemist ja kasutamist. Eraldi on eelnõus defineeritud e-raamatu tarkvara termin, et eristada e-raamatu ja e-lugeri eriotstarbelist tarkvara: e-raamatu tarkvara on käsitatav teenusena, samal ajal kui e-lugeri tarkvara on toode. E-raamatu tarkvara on eelnõu § 3 punktis 6 esitatud definitsiooni järgi eriotstarbeline tarkvara,

sealhulgas mobiilsideseadmetel põhinev teenus, mida kasutatakse ligipääsuks e-raamatu failidele, nendes navigeerimiseks, nende lugemiseks ja kasutamiseks ning mis ei ole e-lugeri tarkvara. Tegemist ei ole ainult tarkvara ja failidega, vaid oluline on rõhutada, et e-raamat on reeglina trükitud paberramatu elektrooniline loetav või kuulatav versioon, kuid võib olla ka ainult elektroonilises versioonis väljaantud teos. Tähtsaim on eelkõige raamatu enda sisu, sõltumata raamatu kättesaadavuse erinevatest vormidest. E-raamatu puhul on silmas peetud seda, et ligipääsetavusnõuded kehtivad muu hulgas ka koomiksile ning laste- ja kunstiraamatute eriotstarbelistele osadele nagu pildid ja videod.

Eelnõu § 2 lõike 3 punktiga 4 hõlmatakse seaduse kohaldamisalasse finantsteenuse (direktiivi art 2 lg 2 p d). Selle kohaldamisala punkti määratlus tuleb paremini välja käesoleva paragrahvi lõikes 7, kus on konkreetseid teenuseid punktide kaupa selgelt nimetatud. Sisuliselt on seaduse kohaldamisalasse hõlmatud tarbijale pakutavad teenused, mis on mobiilseadmetes, veebilehtedel ja iseteenindusterminalides.

Eelnõu § 2 lõike 3 punktiga 5 hõlmatakse seaduse kohaldamisalasse lennu-, bussi-, raudtee- ja veeliikluse sõitjateveoteenuste teatud elemendid (direktiivi art 2 lg 2 p c). Nendeks on veebileht, mobiilsideseadmel põhinev teenus, elektrooniline pilet, elektroonilise piletimüügi teenus, transpordialase teabe andmine, reaalajas reisiteabe andmine ning interaktiivne teabeekraan ja iseteenindusterminal. Nimetatud elementide pakett kehtib tervikuna vaid kaugliinidele. Valla-, linna- või maakonnaliinidele kehtivad üksnes interaktiivsetele iseteenindusterminalidele ette nähtud ligipääsetavusnõuded. Täielikult jäävad kohaldamisalast välja juhuveod. Kohaldamisalast jäävad välja ka sellised interaktiivsed iseteenindusterminalid, mis on sõidukitesse, õhusõidukitesse, laevadesse või veeremisse püsivalt paigaldatud osad.

Lennuliikluse sõitjateveoteenuse määratlus tuleneb Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EÜ) nr 1107/2006 puudega ja liikumispuudega isikute õiguste kohta lennureisi puhul.¹⁴ Määrust nr 1107/2006 kohaldatakse lennureisi tegevate puudega ja liikumispuudega inimeste suhtes, kes kasutavad või kavatsevad kasutada reisijatele mõeldud kommertslennuteenuseid, et lahkuda asutamislepingu kohaldamisalasse kuuluva liikmesriigi territooriumil asuvast lennujaamast, istuda seal ümber või sinna saabuda (art 1 lg 2). EL-is registreeritud lennuettevõtjad on kohustatud tagama, et ligipääsetavuse direktiivi nõudeid täidetakse ka nende lendude puhul, mis väljuvad kolmandas riigis asuvast lennujaamast EL-i liikmesriigi territooriumil asuvasse lennujaama. Bussiliikluse sõitjateveoteenuse määratlus tuleneb Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) nr 181/2011, mis käsitleb bussisõitjate õigusi ning millega muudetakse määrust (EÜ) nr 2006/2004¹⁵. Määrust nr 181/2011 kohaldatakse nii pikematele kui ka lühematele kui 250 km kaugliinidele (art 2 lg-d 1 ja 2). Raudteeliikluse sõitjateveoteenuse määratlus tuleneb Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EÜ) nr 1371/2007 rongireisijate õiguste ja kohustuste kohta¹⁶. Määrusega nr 1371/2007 on kaetud kõik raudteereisid ja -teenused, mida osutab üks või mitu litsentseeritud raudtee-ettevõtjat. Veeliikluse sõitjateveoteenuse määratlus tuleneb Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) nr 1177/2010, mis käsitleb meritsi ja siseveeteedel reisijate õigusi ning millega muudetakse määrust (EÜ) nr 2006/2004¹⁷. Määrust nr 1177/2010 kohaldatakse sellistele veeliikluse sõitjateveoteenustele, mille puhul pardalemineku sadam asub liikmesriigi territooriumil või teenuseosutaja on EL-is registreeritud ettevõtja ja pardalemineku sadam asub väljaspool liikmesriigi territooriumi, kuid pardalt mahatuleku sadam asub liikmesriigi territooriumil; ristluslaevade puhul on oluline, et pardalemineku sadam asuks liikmesriigi territooriumil (art 2 lg 1). Välja jäävad sellised

¹⁴ ELT L 204, 26.07.2006, lk 1–9.

¹⁵ ELT L 55, 28.02.2011, lk 1–12.

¹⁶ ELT L 315, 03.12.2007, lk 14–41.

¹⁷ ELT L 334, 17.12.2010, lk 1–16.

veeliikluse sõitjateveoteenused, mida osutatakse: a) kuni 12 reisija vedamiseks ettenähtud laevadel; b) laevadel, mille käitamise eest vastutavasse meeskonda ei kuulu rohkem kui kolm liiget või mille kogu sõitjateveo vahemaa ühes suunas on väiksem kui 500 meetrit; c) ekskursioonidel ja lõbureisidel (välja arvatud ristlused); või d) ilma mehaanilise jõuallikata laevadel (purjelaevad) ning algupärastel, enne 1965. aastat projekteeritud ajaloolistel reisilaevadel ja nende üksikkoopiatel, mis on ehitatud valdavalt algupärastest materjalidest ja mis on ette nähtud kuni 36 reisija vedamiseks (art 2 lg 2).

Olemasolev EL-i transpordisektori regulatsioon ei kata läbivalt kõiki ligipääsetavuse direktiivi huvigruppe. Reisijate õigusi puudutavates EL-i õigusaktides on kohati kas väga üldised ligipääsetavust käsitlevad sätted või on ligipääsetavust mainitud vaid põhjenduspunktides. Erandiks on raudteetransport, kus on detailsemad nõuded ka informatsioonile. Ligipääsetavuse direktiiviga nõuded ühtlustatakse – juhtudel, kus sektoriaalne regulatsioon direktiivis sätestatud ligipääsetavusnõudeid juba katab, loetakse ligipääsetavusnõuded täidetuks, ent kui ligipääsetavuse direktiiv loob sektoriaalsele regulatsioonile lisanõudeid, tuleb neid täielikult rakendada. Eeskätt puudutab see teabe ligipääsetavust.

Elektrooniline pilet ja elektroonilise piletimüügi teenus on eelnõus eraldi välja eraldi, sest nimetatud teenus ei pea lõppema elektroonilise pileti ostuga, vaid võib lõppeda ka pileti väljaprintimisega.

Eelnõu § 2 lõike 3 punktiga 6 hõlmatakse seaduse kohaldamisalasse teenus, millega antakse ligipääs audiovisuaalmeedia teenusele (direktiivi art 2 lg 2 p b). Audiovisuaalmeedia sisuteenused on käesoleva eelnõu kohaldamisalast väljas, sest nõuded neile tulenevad Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivist (EL) 2018/1808, millega muudetakse direktiivi 2010/13/EL audiovisuaalmeedia teenuste osutamist käsitlevate liikmesriikide teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta¹⁸ (edaspidi *audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv*), mitte ligipääsetavuse direktiivist. Audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv võetakse Eesti õigusesse üle eelnõuga 327 SE. Küll aga seab käesolev eelnõu kohustusi kõigile teenuseosutajatele (nt mobiilsideoperaator), kes võimaldavad tarbijal audiovisuaalset sisu vastu võtta. Väärrib märkimist, et kui audiovisuaalmeedia sisuteenust pakutakse ligipääsetavalt (nt subtiitrid, viipetõlge, häälsubtiitrid, kirjeldustõlge), peab sisu vastuvõtmist võimaldav teenuseosutaja suutma tagada ka sisuteenuse ligipääsetavate funktsioonide vastuvõtmise. Kohaldamisalasse kuuluvad siin ka elektroonilised saatekavad, veebilehed, mobiilirakendused ja digiboksipõhised rakendused.

Eelnõu § 2 lõikega 6 seotakse iseteenindusterminalid (v.a makseterminal) eelnõu kohaldamisalas olevate teenustega (direktiivi art 2 lg 1 p b alapunkt ii). Näiteks on eelnõu kohaldamisalas piletautomaadid, mis väljastavad füüsilisi pileteid teenustele ligipääsuks (nt sõidupileteid väljastavad automaadid, pangakontori järjekorrapileteid väljastavad masinad jms).

Eelnõu § 2 lõikes 7 täpsustatakse eelnõu § 2 lõike 3 punktis 4 nimetatud kohaldamisala piire. Täpsustus on vajalik, kuivõrd ligipääsetavuse direktiiv defineerib pangandusteenuseid olemasolevate EL-i õigusaktide kaudu, mille nõuded on Eesti õigusesse varem üle võetud (direktiivi art 3 p 28 alapunktid a–e). Nii on kohaldamisalas vaid järgmiste finantsteenuste osutamine: a) krediidileping, mis on hõlmatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2008/48/EÜ, mis käsitleb tarbijakrediidilepinguid ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 87/102/EMÜ¹⁹ (edaspidi *direktiiv 2008/48/EÜ*), või Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2014/17/EL elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingute kohta ning millega muudetakse direktiive

¹⁸ ELT L 303, 28.11.2018, lk 69–92.

¹⁹ ELT L 133, 22.05.2008, lk 66–92.

2008/48/EÜ ja 2013/36/EL ja määrust (EL) nr 1093/2010²⁰ (edaspidi direktiiv 2014/17/EL); b) teenus, mis on määratletud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/65/EL finantsinstrumentide turgude kohta ning millega muudetakse direktiive 2002/92/EÜ ja 2011/61/EL²¹ (edaspidi *direktiiv 2014/65/EL*) I lisa A jao punktides 1, 2, 4 ja 5 ning B jao punktides 1, 2, 4 ja 5; c) makseteenus, mis on määratletud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2015/2366 makseteenuste kohta siseturul, direktiivide 2002/65/EÜ, 2009/110/EÜ ning 2013/36/EL ja määruse (EL) nr 1093/2010 muutmise ning direktiivi 2007/64/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta²² (edaspidi *direktiiv (EL) 2015/2366*) artikli 4 esimese lõigu punktis 3; d) maksekontoga seotud teenus, mis on määratletud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/92/EL maksekontoga seotud tasude võrreldavuse, maksekonto vahetamise ja põhimaksekontole juurdepääsu kohta²³ (edaspidi *direktiiv 2014/92/EL*) artikli 2 esimese lõigu punktis 3; e) e-raha, mis on määratletud Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/110/EÜ, mis käsitleb e-raha asutuste asutamist ja tegevust ning usaldatavusnormatiivide täitmise järelevalvet ning millega muudetakse direktiive 2005/60/EÜ ja 2006/48/EÜ ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2000/46/EÜ²⁴ (edaspidi *direktiiv 2009/110/EÜ*) artikli 2 esimese lõigu punktis 2.

Direktiiviga 2008/48/EÜ ja direktiiviga 2014/17/EL hõlmatud krediidlepingud on finantsteenuse lepingu raames tarbijakrediidi ja elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidi andmine krediidiandjate ja -vahendajate seaduse § 3 tähenduses.

Direktiivi 2014/65/EL I lisa A jao punktides 1, 2, 4 ja 5 ning B jao punktides 1, 2, 4 ja 5 määratletud teenus on väärtpaberituru seaduse § 43 lõike 1 punktides 1, 2, 4 ja 5 sätestatud investeerimisteenused ja -tegevused ning § 44 punktides 1, 2, 4 ja 5 sätestatud investeerimisteenuse kõrvalteenused.

Investeerimisteenused, mille suhtes tuleb tagada ligipääsetavusnõuete täitmine on järgmised: väärtpaberitega seotud korralduste vastuvõtmine ja edastamine; väärtpaberitega seotud korralduste täitmine kliendi nimel ja arvel, st mis tahes toiming lepingu sõlmimiseks või lepingu sõlmimine kliendi nimel või arvel eesmärgiga omandada või võõrandada väärtpabereid, kaasa arvatud selliseid väärtpabereid, mille emitendiks nende emitteerimise hetkel on investeerimisühing; väärtpaberiportfelli valitsemine ehk ühest või mitmest väärtpaberist moodustatud portfelli valitsemine kliendi antud volituse alusel, omal äranägemisel ja iga kliendi puhul eraldi; investeerimisnõustamine ehk kliendile väärtpaberiga seotud tehingu kohta isikliku soovitus andmine komisjoni delegeeritud määruse (EL) 2017/565, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/65/EL seoses investeerimisühingute suhtes kohaldatavate organisatsiooniliste nõuete ja tegutsemistingimustega ning nimetatud direktiivi jaoks määratletud mõistetega²⁵, artikli 9 tähenduses.

Hõlmatud investeerimisteenuste kõrvalteenused on järgmised: väärtpaberite hoidmise ja haldamise teenus, sealhulgas väärtpaberi ülekande- ja pandikorralduste vastuvõtmine ja edastamine; investorile väärtpaberitehinguks laenu või krediidi andmine (tingimusel, et krediidi- või laenuandja ise on seotud nimetatud tehinguga); investeerimisteenuse osutamisega seotud valuutavahetusteenus; investeerimis- ja finantsanalüüsi või muu üldise soovitus koostamine või andmine seoses väärtpaberitehingutega.

²⁰ ELT L 60, 28.02.2014, lk 34–85.

²¹ ELT L 173, 12.06.2014, lk 349–496.

²² ELT L 337, 23.12.2015, lk 35–127.

²³ ELT L 257, 28.08.2014, lk 214–246.

²⁴ ELT L 267, 10.10.2009, lk 7–17.

²⁵ ELT L 87, 31.03.2017, lk 1–83.

Investeeringimiseid võib osutada selleks Finantsinspeksioonilt vastava loa saanud isik – investeerimisühing, krediitiasutus, fondivalitseja või reguleeritud turu korraldaja (s.o börsikorraldaja, nt Nasdaq Tallinn AS). Tegevusluba võib hõlmata ka ühte või mitut investeerimise kõrvalteenust. Samas, üksnes kõrvalteenuste osutamiseks tegevusluba eraldi ei anta.

Direktiivi (EL) 2015/2366 artikli 4 esimese lõigu punktis 3 määratletud makseteenus on makseasutuste ja e-raha asutuste seaduse (MERAS) § 3 lõikes 1 nimetatud makseteenus ning direktiivi 2009/110/EÜ artikli 2 esimese lõigu punktis 2 määratletud e-raha kui teenus on MERAS § 6 lõikes 1 nimetatud e-raha väljastamine.

Makseteenuseid osutavad ja e-raha väljastavad ettevõtjad, kellel on selleks vastav makseasutuse ja e-raha asutusena tegutsemise tegevusluba, sealhulgas osutavad makseteenuseid ka pangad. Makseteenuseid võib osutada nii pikaajalise kehtivuse lepingu raames kui ka ühekordse lepingu alusel. Lihtsustatult öeldes on makseteenused need teenused, mida makseteenuse pakkuja klient kasutab maksetehingute tegemiseks oma rahaga, sh rahaliste vahendite ülekandmine internetipangas või pangakontoris, samuti makseinstrumendi (pangakaart) kaudu algatatud maksed, sularaha väljavõtmine või sularaha maksmine oma kontole jms. Teenuse raames avatakse reeglina isiku nimele ka maksekonto, kuid mitte alati. Teatud makseteenuseid võib osutada ka kliendile maksekontot avamata või ei eelda teenuse osutamine maksekonto avamist selle teenuse pakkuja juures. Näiteks rahasiirdeteenust osutatakse ilma, et makse saajale või maksjale avataks maksekonto. Kontoteabe või makse algatamise teenus eeldab maksekonto olemasolu aga mõne teise makseteenuse pakkuja juures. Samas ei ole valuutavahetusteenus makseteenus, kui vääringu ümberarvestamine ei toimu kliendi kontrol (raha ei hoita kontrol). Ka kõikvõimalikud piiratud kasutusvõimalustega kliendikaartidega toimuvad tehingud ei ole üldjuhul makseteenuse regulatsiooniga hõlmatud.

E-raha on elektroonilisel kandjal säilitatav rahaline väärtus, mida väljastatakse rahalise sissemakse vastu ja mida aktsepteerib maksevahendina vähemalt üks isik, kes ei ole ise e-raha väljastaja. E-raha kasutatakse samuti maksetehingute tegemiseks. Tavalised on e-raha kaardid, millele on salvestatud rahalise sissemakse eest saadud nimiväärtuses e-raha ja mida saab kasutada teenuste ja kaupade eest tasumisel kui nn ettemakstud rahakaarti.

Direktiivi 2014/92/EL artikli 2 esimese lõigu punktis 3 määratletud maksekontoga seotud teenus on sisult makseteenuse lepingu alusel pakutav maksekontoga seotud VÕS § 709 lõikes 15¹ nimetatud põhimakseteenus. Kõik makseteenused ei eelda maksekonto avamist teenusepakkuja juures. Põhimakseteenuse osutamine eeldab aga alati maksekonto olemasolu ja hõlmab nii teenuseid, mis on vajalikud konto haldamiseks/pidamiseks, kui ka maksekontoga seotud makseteenuseid, näiteks sularaha maksmine kontole, maksekontolt sularaha väljavõtmine, maksekäsundite täitmine, sh makseinstrumendi kaudu makse algatamine, püsikorralduste täitmine, arvelduskrediidi pakkumine jne. Põhimakseteenuste lepingu näitena võibki tuua pankades pakutavaid erinevaid nn arvelduspakette, mille alusel makseteenuseid pakutakse.

Ligipääsetavusnõudeid tuleb kohaldada tarbijale osutatavatele teenustele ja toodetele, mis on vajalikud nende teenuste osutamiseks (nt sularaha- või makseautomaadid). Nõudeid kohaldatakse ka veebilehtede kaudu pakutavatele finantsteenustele, sealhulgas mobiilseadmetel põhinevatele teenustele ja erinevatele mobiilirakendustele. Klient saab oma nutitelefoni alla laadida vastava teenust pakkuva panga (või makseasutuse) mobiilirakenduse, mis võimaldab tal kasutada erinevaid finantsteenuseid, näiteks ülekannete tegemine, maksed telefoninumbri alusel, kontoteabe nõue,

kaartide ja limiitide haldamine (mh nt internetiostude lubamine), väärtpaberite ostmise või müümine.

Loetletud finantsteenuste tarbimiseks tuleb astuda teenusepakkujaga lepingulisse suhtesse. Direktiiv hõlmab nii finantsteenuseid kui nende osutamiseks sõlmitavaid lepinguid (tarbijakrediit, elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediit, makseteenuste leping). Ligipääsetavusnõudeid tuleb seega täita mitte üksnes vastava teenuse kohta lepingu sõlmimise kontekstist lähtudes (nt lepingulise teabe andmise kohustuse kaudu), vaid nõudeid tuleb täita ka lepingu alusel vastava teenuse osutamisel.

Ligipääsetavusnõudeid kohaldatakse nende finantsteenuste suhtes, mida pakutakse pärast 2025. aasta 28. juunit. Enne 2025. aasta 28. juunit sõlmitud teenuselepingud jäävad kehtima, kuid teenuse pakkumine tuleb viia nõuetega kooskõlla. See tähendab, et teenused, mida pakutakse mõne finantsteenuse lepingu alusel ja mida ostutakse pärast 2025. aasta 28. juunit, peavad vastama ligipääsetavusnõuetele (vt ka üleminekusätete selgitusi).

Teatud finantsteenuste lepingueelse teabe esitamise formaat või sisu on EL-i õigusega juba ühtlustatud. Näitena võib tuua järgmised: makseteenuste lepingu tarbijale suunatud Euroopa Komisjoni tarbija õiguste infoleht (VÕS § 711 lg 7, § 711¹ lg 7), Euroopa tarbijakrediidi standardinfo teabeleht (VÕS § 403¹ lg 8), Euroopa standardinfo teabeleht elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingu kohta (VÕS § 403³ lg 3), jae- ja kindlustuspõhiste investeerimistoodete põhiteabedokument (PRIIP). Tarbijale suunatud lepingueelse info standardiseeritud teabeleht peab olema esitatud tavatarbijale arusaadaval viisil, peab aitama mõista teenuse olemust, riske ja kulusid ning võrrelda erinevaid teenuseid ja nende põhitingimusi. Lepingueelne teave, sh standardiseeritud infolehed tuleb teha tarbijale kättesaadavaks. Reeglina tuleb muu hulgas avalikustada teave teenusepakkuja veebilehel. Teabe esitamisele ei ole üldjuhul ette nähtud eraldi formaati puudega isiku jaoks või kohustust esitada teave talle sobivas alternatiivses formaadis, v.a makseteenuse lepingu kohta esitatava teabe korral, kus EL-i õigusest tulenevalt tuleb info kättesaadavaks tegemisel arvestada ka tarbija puuet. Loetletud finantsteenuste pakkumisel peavad ka teenuse osutamise veebikeskkonnad ja mobiilirakendused olema ligipääsetavusnõuetega kooskõlas.

Makseteenused, mis võimaldavad sularaha maksekontolt välja võtta ja sularaha maksekontole maksta on samuti eelnõu kohaldamisalas. Sularahaautomaadi suhtes tuleb järgida ka toote ligipääsetavusnõudeid.

Eelnõu § 2 lõikes 8 täpsustatakse, et e-kaubanduse teenusele kohaldatavad nõuded kohalduvad ka kõigi teiste eelnõu kohaldamisalasse jäävate toodete ja teenuste internetimüügi suhtes. Täpsustus on vajalik, toomaks selgelt välja, et eelnõu § 2 lõikes 3 esitatud loetelu ei ole üksteist välistav. See tähendab, et kui tegemist on e-kaubanduse teenusega, aga samal ajal hõlmab teenust ka mõni muu kohaldamisalasse kuuluv teenus, siis kohalduvad vastavale ettevõtjale ka e-kaubanduse teenuse osutamisele kehtestatud nõuded (ka selliste teenuste puhul, mis muidu eelnõu kohaldamisalasse ei kuulu). Seda tõlgendust kinnitab muu hulgas ligipääsetavuse direktiivi seletuspunkt 43, mille kohaselt tuleb direktiivi kohaseid e-kaubanduse teenustele sätestatud ligipääsetavuskohustusi kohaldada mis tahes toote või teenuse internetimüügi suhtes ning seetõttu ka direktiiviga eraldiseisvalt hõlmatud toote või teenuse müügi suhtes.

Kui e-kaubanduse definitsioon teenust hõlmab, kuulub see eelnõu kohaldamisalasse. Seda ka juhul, kui tegemist on eelnõu kohaldamisalas olevat muud teenust pakkuva e-kaubanduse teenusega. E-kaubanduse teenus on defineeritud eelnõu § 2 lõike 5 punktis 1 kui vahemaa tagant osutatav teenus, mida osutatakse veebilehtede ja mobiilseadmetel põhinevate teenuste kaudu elektroonilisel teel tarbija isiklikul taotlusel eesmärgiga sõlmida tarbijaleping. Seega, kui teenust pakutakse ka

e-teenusena, tuleb teha eraldi analüüs selle kohta, kas teenus kuulub § 2 lõikes 3 nimetatud teenuste hulka ja kas teenus on e-kaubanduse teenus. Kui tegemist on mistahes eelnõu § 2 lõikes 3 nimetatud teenusega, tuleb seadust sellele kohaldada. Kui tegemist on aga e-kaubanduse teenusega, kuulub see samuti seaduse kohaldamisalasse. Kui tegemist on e-kaubanduse teenusega ja samal ajal ka mõne muu eelnõu kohaldamisalasse jääva teenusega (nt finantsteenuse), ei muuda see e-kaubanduse teenusele kehtivate nõuete ulatust. Sellisel juhul, nt finantsteenuse puhul, kohaldatakse seadust ka ilma § 2 lõikes 7 nimetatud piiranguid arvestamata ehk eelnõuga kehtestatavad nõuded kehtivad ka selliste finantsteenuste osutamise puhul, mis muidu ei kuuluks eelnõu kohaldamisalasse § 2 lõike 7 alusel.

Eelnõu § 2 lõikes 9 tuuakse välja teenuse ligipääsetavusnõuete kohaldamisala välistused. Kohaldamisala välistused lähtuvad direktiivis sätestatud välistustest.

Ligipääsetavama ühiskonna loomise suunas on riik käesoleva eelnõu koostamise kõrval liikumas ka teiste protsesside kaudu. Paralleelselt ligipääsetavuse direktiivi ülevõtmisega tegutses aastatel 2019–2021 Vabariigi Valitsuse poolt 2019. aastal loodud ligipääsetavuse rakkerühm, mille eesmärk oli koostöös oluliste osapooltega selgitada välja ligipääsetavuse olukord ja probleemid kõikides olulisemates elukeskkonna ja ühiskonna aspektides ning töötada välja poliitikasuunised ja lahendused, mis võimaldavad lähima kümne aasta jooksul liikuda kõikidele inimestele ligipääsetava ühiskonna, avaliku ruumi ja teenuste suunas. Rakkerühma töö oli direktiivi kohaldamisalast tunduvalt laiem, sinna kuulus ligipääs avaliku sektori hoonetele ja asutustele ning kogu avalikule ruumile ja selle eri osadele. Näiteks hõlmas rakkerühma töö ligipääsetavust kaubandusettevõtetes, kultuuri- ja meelelahutusasutustes, ühiskasutatavates välijõusaalides, kergliiklusteedel ja spordihoonetes. Samuti oli rakkerühma tähelepanu keskmes ligipääsetavus riigi- ja erasektori teenustele, nt pangateenused, tele- ja audiovisuaalteenused ja muud sarnased teenused, aga ka e-teenustele, elukondlikule kinnisvarale ja transpordivahenditele. Ka ligipääsetav transporditaristu oli rakkerühma fookusteema, arvestades selle olulisust võrdsete võimaluste tagamisel ühiskonnaelus osalemiseks. Rakkerühma töö raames analüüsiti puudujääke ja arenguvõimalusi nii liikumisinfo kättesaadavuse ja hõlpsasti mõistetavuse kui transporditaristu kujundamise seisukohast. Rakkerühma lõpparuanne ühes laiaulatuslike ettepanekute ja soovitustega nende rakendamiseks valmis 2021. aasta juulis ning see on aluseks edasiste tegevuste kavandamisel, muu hulgas transpordisüsteemi ja -teenuste ning tehiskeskkondade ligipääsetavuse parandamisel.

Eelnõu § 2 lõike 9 punktis 1 jäetakse eelnõu kohaldamisalast teatud tingimustel välja internetipõhised kaardid ja kaardistamisteenused. Välistuse tingimuseks on see, et esmatähtis teave navigeerimiseks kasutatava kaardi puhul esitatakse ligipääsetaval digitaalsel kujul. Välistus lähtub direktiivi artikli 2 lõike 4 punktist c. Navigeerimiseks (mitte ala geograafiliseks kirjeldamiseks) mõeldud kaartide puhul võib olla vaja ligipääsetavat teavet, mis aitaks nt pimedal ja vaegnägijal teenuste osutamise koha üles leida (sest pime ja vaegnägija ei saa / ei pruugi saada visuaalset teavet, intellektuaalse puudega inimene ei pruugi osata keerukaid navigatsioonifunktsioone hästi kasutada). Seetõttu tuleb internetipõhisele kaardile ja kaardistamisteenusele pakkuda ligipääsetav alternatiiv, mis enamiku kasutajate jaoks on lihtsas ja loetavas vormis (nt postiaadress, läheduses asuvad ühistranspordipeatused või kohtade või piirkondade nimed).

Eelnõu § 2 lõike 9 punktis 2 jäetakse eelnõu kohaldamisalast välja selline kolmandale isikule pakutav veebilehe ja mobiilirakenduse sisu, mille arendamist ettevõtja ise mõjutada ei saa. Välistus lähtub direktiivi artikli 2 lõike 4 punktist d. Näiteks kui veebilehele või mobiilirakendusele lisandub hiljem täiendav sisu, nagu e-posti programm või blogi või kommenteeritav artikkel või muud kasutajate panustatavat sisu toetavad rakendused. Veebileht võib koosneda erinevatelt panustajatelt saadud sisust või lisatakse veebilehele sisu muudest allikatest aja jooksul automaatselt, näiteks

dünaamiliselt lisatavad reklaamid. Põhimõtteliselt ei tohiks kasutada veebilehtedel ja mobiilirakendustes sellist sisu, mis takistab või vähendab pakutava teenuse funktsionaalsust.

Eelnõu § 2 lõike 9 punkti 3 kohaselt jäävad eelnõu kohaldamisalast välja need iseteenindusterminalid, mis on püsivalt paigaldatud sõitjateveoks kasutatavasse sõidukisse ning mida kasutatakse sõitjateveoteenuse mistahes osa osutamisel (nt valideerimisaparaadid ühistranspordis). Välistus lähtub direktiivi artikli 2 lõike 2 punkti c alapunktist v.

Eelnõu § 2 lõike 9 punktiga 4 täpsustatakse, et eelnõu kohaldamisalas oleva bussiveo puhul mõistetakse üksnes liinivedusid, seega juhuveod eelnõu kohaldamisalasse ei kuulu. Täpsustus lähtub direktiivi artikli 2 lõike 2 punktis c sätestatud määratlusest.

Eelnõu § 2 lõike 9 punktiga 5 piiratakse kohaldamisala valla- ja linnaliinide ning ka maakonnaliinide puhul, seades nõuded limiteeritult vaid interaktiivsete iseteenindusterminalide suhtes. Välistus lähtub direktiivi artikli 2 lõike 2 punktist c ja selle alapunktist v.

Eelnõu § 2 lõikega 10 jäetakse eelnõu kohaldamisalast välja teatud veeliikluse sõitjateveoteenus. Välistus lähtub direktiivi artikli 3 punktis 34 sätestatud määratlusest.

Eelnõu § 2 lõike 10 punktides 1–6 sätestatakse, et eelnõu kohaldamisalast jääb välja selline sõitjateveoteenus, mida osutatakse: ekskursioonidel ja lõbureisidel, välja arvatud merematked; enne 1965. aastat projekteeritud ajaloolisel algupärasel reisilaeval ja selle üksikkoopial, mis on ehitatud valdavalt algupärastest materjalidest ja on ette nähtud kuni 36 reisija vedamiseks; purjelaeval; laeval, mis on ette nähtud kuni 12 reisija vedamiseks; laeval, mille meeskond koosneb kuni kolmest meeskonnaliikmest, ning mis tahes laeval, kui sõitjateveo vahemaa ühes suunas on alla 500 meetri.

Eelnõu § 2 lõikega 11 luuakse erand teenust osutavale mikroettevõtjale. Mikroettevõtja on eelnõus defineeritud. Eeskätt eristatakse mikroettevõtjaid teistest ettevõtjatest nende piiratud tööjõu, aastakäibe ja aastabilansi tõttu. Eeldus on see, et ligipääsetavusnõuete järgimine nõuab mikroettevõtjatelt suuremate ettevõtjatega võrreldes suuremat osa nende finantsressurssidest ja tööjõust, mis on suurema tõenäosusega ebaproportsionaalne. Märkimisväärne osa mikroettevõtjate kuludest tuleneb dokumentide ja registrite täitmisest või säilitamisest, et näidata vastavust EL-i õiguse kohastele nõuetele. Eelnõus eristatakse siiski toodetega tegelevaid mikroettevõtjaid ja teenuseosutajatest mikroettevõtjaid. Kõnealune erand kohaldub vaid teenuseosutajatest mikroettevõtjatele, kuivõrd nende puhul kujutab ligipääsetavusnõuete täitmise ebaproportsionaalsuse hindamise nõudmine iseenesest ebaproportsionaalset koormust. Kui mikroettevõtja osutab teenust ja samal ajal laseb turule ka tooteid, kohaldub eelnõus sätestatud erand vaid tema tegevuse sellele osale, mis on seotud tema kui teenuseosutajaga. Erandi kohaldamisel on lähtutud direktiivi artikli 4 lõikest 5.

Järelevalveorganil on võimalik mikroettevõtja tuvastamiseks vajalikke andmeid saada järelevalvemenetluse käigus andmeid küsides (vt eelnõu § 17 ja seal viidatud KorS-i sätteid), samuti kontrollida eelneva majandusaasta kohta ettevõtte andmeid äriregistrist.

Eelnõu § 2 lõikes 12 sätestatakse, et eelnõus ettenähtud haldusmenetlusele kohaldatakse haldusmenetluse seaduse sätteid, arvestades eelnõu erisusi.

KorS § 1 lõikes 3 sätestatakse, et riikliku järelevalve meetme kohaldamisel eriseaduse alusel lähtub korrakaitseorgan eriseaduses sätestatust, järgides KorS-i põhimõtteid. Eriseaduses reguleerimata juhul lähtutakse KorS-is sätestatust. Eelnõus seda sätet ei korrata.

Eelnõu § 2 lõikes 13 sätestatakse, et toodetega tegeleva ettevõtja suhtes, toodete vastavushindamisele, turujärelevalvele ja vastutusele kohaldatakse TNVS-i, arvestades eelnõu erisusi. TNVS-i kohaldatakse ka dokumentatsiooniga ning EL-i vastavusdeklaratsiooni (edaspidi *vastavusdeklaratsioon*) ja -märgisega seotud kohustustele, kuid arvestades, et dokumentatsiooni nõuded on TNVS-is seotud ettevõtjate kohustustega ning vastavusdeklaratsiooni ja -märgisega seotud nõuded on TNVS-is seotud vastavushindamisega. Seda eelnõus eraldi lahti ei kirjutata.

Ligipääsetavuse direktiiv põhineb EL-i õigusaktide järjepidevuse tagamiseks toodetega seotud nõuete puhul Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsusel nr 768/2008/EÜ toodete turustamise ühise raamistiku kohta ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu otsus 93/465/EMÜ²⁶ (edaspidi *otsus nr 768/2008*). Ligipääsetavuse direktiiviga hõlmatud tooted kuuluvad EL-i harmoneeritud toodete regulatsiooni alla ja direktiiv kuulub toodete puhul EL-i ühtlustatud õigusaktide hulka. TNVS-i on koondatud regulatsioon, mis tuleneb horisontaalse iseloomuga kaupade vaba liikumist takistavate tehniliste kaubandustõkete vältimisele suunatud EL-i õigusaktidest, sh otsusest nr 768/2008. TNVS sätestab toote nõuetele vastavuse tagamise nõuded, toote nõuetele vastavuse tõendamise ja turujärelevalve korraldamise alused. TNVS on üldseadus ning seda kohaldatakse vaid juhul, kui puuduvad asjakohased sätted erioigusaktides (*lex specialis*). Eriõigusakti olemasolul kohaldatakse TNVS-i vaid nende nõuete puhul, mida erioigusakt ei reguleeri. Eeltoodust tulenevalt on toodete, sh toodete turujärelevalve regulatsiooni puhul LiPS erioigusakt TNVS-i suhtes ja eelnõuga lisatakse vaid ligipääsetavuse direktiivi tooteid käsitlevad sätted, mis erinevad üldisest toodete raamistikust.

Eelnõu §-s 3 sätestatakse eelnõus kasutatud terminite ettevõtja, teenuseosutaja, tarbija ja mikroettevõtja tähendused. Terminid on sisustatud vastavalt direktiivi artiklis 3 kasutatud definitsioonidele.

Kuigi termini *ettevõtja* definitsioonile viitab TNVS § 4 lõige 2, mis omakorda viitab Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EÜ) nr 765/2008, millega sätestatakse akrediteerimise ja turujärelevalve nõuded seoses toodete turustamisega ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EMÜ) nr 339/93²⁷ (edaspidi *määrus nr 765/2008*), ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) nr 2019/1020 turujärelevalve ja toodete vastavuse kohta ning millega muudetakse direktiivi 2004/42/EÜ ja määruseid (EÜ) nr 765/2008 ja (EL) nr 305/2011²⁸ (edaspidi *määrus nr 2019/1020*), defineeritakse käesolevas eelnõus siiski ka termin *ettevõtja*. Ligipääsetavuse direktiivi tähenduses on *ettevõtja* laiem mõiste kui TNVS § 4 lõikes 2 viidatud ning määrustest nr 765/2008 ja nr 2019/1020 tulenev, kuna hõlmab ka teenuseosutajaid.

Kuigi termin *tarbija* on Eesti õiguses defineeritud TKS § 2 lõike 1 punktis 1, defineeritakse see siiski ka käesolevas eelnõus. *Tarbija* mõiste on direktiivis inspireeritud mitmest tarbijakaitsega seotud EL-i õigusaktist, mis kõik sisaldavad teatud sarnaseid elemente (nt tegemist on füüsilise isikuga, kes tegutseb väljaspool ametitegevust). Seepärast on ligipääsetavuse direktiivi tähenduses *tarbija* täpsem termin kui TKS § 2 lõike 1 punktis 1 sätestatud, tuues otsesõnu välja, et ametitegevuse all peetakse silmas isiku tegutsemist kaubandus-, ettevõtlus-, käsitööndus- ja kutsetegevuse eesmärgil.

Kuigi termin *mikroettevõtja* on Eesti õiguses defineeritud raamatupidamise seaduse (RPS) § 3 punktis 14, on viidatu ja direktiivis esitatud määratluse vahel oluline erinevus. Selleks, et eelnõus

²⁶ ELT L 218, 13.08.2008, lk 82–128.

²⁷ ELT L 218, 13.08.2008, lk 30–47.

²⁸ ELT L 169, 25.06.2019, lk 1–44.

oleks võimalik mikroettevõtja suuruse kindlaks määramisel lähtuda direktiivi juhistest, on eelnõus defineeritud ka termin *mikroettevõtja*. Direktiivi määratlus ühtib Euroopa Komisjoni soovitus nr 2003/361/EL, mis käsitleb mikroettevõtete ning väikese ja keskmise suurusega ettevõtete määratlust²⁹ (edaspidi *komisjoni soovitus 2003/361/EÜ*), artikli 3 punktis 3 esitatud määratlusega, mille kohaselt on mikroettevõtja selline ettevõtja, mis annab tööd vähem kui kümnele inimesele ja mille aastane käive ja/või aasta bilansimaht ei ületa kahte miljonit eurot. Eelnõus esitatud termin defineeribki mikroettevõtja kui ettevõtja, kus töötab vähem kui kümme inimest ja mille aastakäive ei ületa kahte miljonit eurot või mille aastane bilansimaht ei ületa kahte miljonit eurot. Töötajate arvu ja aastakäibe/bilansimahu eeldused peavad seega olema täidetud ühel ajal.

Eraldi ei ole eelnõus defineeritud termineid *väikeettevõtja* ja *keskmise suurusega ettevõtja*, sest nende definitsioonid tulenevad komisjoni soovitusel 2003/361/EL ning sellest lähtuvad praegu kõik ametkonnad.

Eelnõu 2. peatükis esitatakse ligipäasetavusnõuded.

Eelnõu §-s 4 sätestatakse ligipäasetavuse horisontaalsed üldnõuded.

Eelnõu § 4 lõikes 1 sätestatakse, et tooted peavad ligipäasetavusnõuetele vastama nende turule laskmisel ja teenused peavad ligipäasetavusnõuetele vastama siis, kui neid osutatakse. Lõikes sätestatud kohustus tuleneb direktiivi artikli 4 lõikest 1. Säte on vajalik selleks, et panna paika konkreetne pidepunkt, alates millisest hetkest peavad tooted ja teenused ligipäasetavusnõuetele vastama. Toode lastakse turule, kui see tehakse esimest korda EL-i turul kättesaadavaks. Turul kättesaadavaks tehtud tooted peavad turule laskmise ajal vastama kohaldatavatele ligipäasetavusnõuetele. Kättesaadavaks tegemise mõistel on keskne roll liidu ühtlustamisõigusaktides ja see tähendab seda, et kõikidel tarneahelasse kuuluvatel ettevõtjatel, nagu tootja, importija, volitatud esindaja ja levitaja, on jälgitavusega seotud kohustused ning nad peavad ka ise aktiivselt tagama, et EL-i turul ringleksid ainult nõuetele vastavad tooted. Turule laskmise ja kättesaadavaks tegemise puhul on tegemist tavapärase toodete nõuetele vastavuse hetkega EL-i ühtlustatud õigusaktides, mille korral tagatakse, et lõppkasutajateni ehk tarbijateni jõuavad vaid nõuetekohased tooted. Turul kättesaadavad eelnõu kohaldamisalas olevad tooted peavad vastama ligipäasetavusnõuetele hoolimata kasutusviisist. Näiteks tavatarbijale kasutamiseks ettenähtud arvuti riistvara ja operatsioonisüsteemid peavad vastama neile kohalduvatele ligipäasetavusnõuetele sõltumata sellest, kas arvuti pannakse üles kontoris töötegemiseks või kodus uudiste lugemiseks.

Eelnõu § 4 lõikes 2 sätestatakse üldised nõuded toodetele. Sättes käsitletakse direktiivi artikli 4 lõikest 2 tulenevat nõuet. Lähtuda tuleb eeldusest, et tooted peavad olema puudega inimestele kasutatavad. Kasutatavuse all on silmas peetud seda, et tooted on eeskätt juhitud, tajutavad ja mõistetavad.

Juhitavus tähendab, et toodete peenmootorsele juhtimisele on ette nähtud alternatiivid, võimaldatud on järjestikjuhtimine ning kasutajatel on vajaduse korral võimalik toote töörežiimi kohandada. Alternatiive peenmootorsele juhtimisele võivad vajada näiteks liikumispiiranguga kasutajad, kellel on probleemid hoidmise, haaramise, haarde vabastamisega hiire, klaviatuuri ja muu taoliste seadmete kasutamisel. Alternatiivid on sel juhul mistahes toetavad riistvara kohandused (nt laiendatud klaviatuurid piiratud peenmootorika kontrolliga inimestele või miniklaviatuurid kasutajatele, kellel on peenmootorika üle kontroll, kuid piiratud liigutamisolatus) ning

²⁹ ELT L 124, 20.05.2003, lk 36–41.

tarkvaraprogrammid (nt kleepuvate klahvide funktsioon (ingl *sticky keys*), aeglaste klahvide funktsioon (ingl *slow keys*) jms). Järjestikjuhtimine on funktsioon, mis võimaldab tooteid juhtida üksteisele järgnevate kindlas järjekorras käsklustega, kasutades kasutajaliidest (nt võimaldatakse kasutajal teha järjestikuseid klahvivajutusi, mis tavaliselt vajavad mitmeid samaaegseid klahvivajutusi). Kohandatud töörežiime võivad näiteks vajada kasutajad, kellel on motoorse piiratud tugevuse või ulatuse tõttu raske või võimatu kasutada standardseid riistvara funktsioone. Toote töörežiimide kohandamine võib tähendada riistvara kohandamist (nt võimaldatakse juhtkuul, puuteplaat, juhtkang jne) ja tarkvara, mis kohandab riistvara funktsioone (nt hääljuhimine, klaviatuur ekraanil) või võimaldab ühildada toote tehnilise abivahendiga (nt *Braille* klaviatuuriga või kuvariga).

Tajutavus tähendab, et toodete kasutamise teave ja kasutajaliidese komponendid peavad olema esitatud kasutajatele viisil, mida nad suudavad hoomata. Teisisõnu peab kogu toote sisu olema kättesaadav, sh abivahendiga (nt peab nägemispiiranguga kasutajal olema lugemise asemel võimalik teavet kuulata või taktiilselt kombata, kuulmispiiranguga kasutajal peab helilise teabe puhul olema kuulamise asemel võimalik saada teavet läbi videosisu, nagu viipekeelne juhised, pilt, video, animatsioon vms). Arvestada tasub reaaleluliste nüanssidega, sest näiteks kuulmispiiranguga kasutajad ei pruugi osata lugeda-kirjutada ning nende emakeeleks on valdavalt viipekeel.

Mõistetavus tähendab seda, et tootega on kaasas asjakohased juhised ja ohutusteave viisil ja vormis, mis on lõppkasutajale kergesti arusaadav. See tähendab seda, et teave peab olema esitatud võimalikult lihtsas keeles. See tähendab ka seda, et teabe sisu ja teave kasutajaliidese toimimise kohta peavad olema lihtsas keeles. Teksti sisu peab olema kasutajale loetav, sealjuures abistava tehnoloogiaga, ning tuleb tagada, et teave, mis on vajalik selle mõistmiseks, on olemas.

Sisuliselt peavad tooted sisaldama omadusi ja funktsioone, mis võimaldavad puudega kasutajatel toodetele ligi pääseda.

Ligipääsetavad peavad olema ka toodete pakendid (v.a iseteenindusterminalide pakendid) ning pakendil peab olema info vähemalt pakendi avamise, sulgemise, utiliseerimise kohta. Erandiks on iseteenindusterminalide pakendid, kuna iseteenindusterminalid ei ole tarbijatele müümiseks mõeldud tooted. Samuti peavad ligipääsetavad olema toodetel olev teave (märgistus, kasutusjuhend, hoiatused), toodetega kaasas olevad või veebis kättesaadavad kasutusjuhised, sh juhised toodete paigaldamiseks. Sealjuures peab toodetel olema võimaluse korral info selle kohta, milliseid ligipääsetavuselemente tooted sisaldavad.

Eelnõu § 4 lõikes 3 sätestatakse üldised nõuded teenuse osutamisele. Sättes käsitletakse direktiivi artikli 4 lõikest 3 tulenevat nõuet. Nõuded on suunatud sellele, et ka puudega inimesed saaksid teenuseid kasutada kasutajale eeldataval ja optimaalsel viisil, s.o teistega võrdsetel alustel. Samal põhjusel peab ligipääsetav olema ka teave teenuse toimimise kohta ning kui kasutatakse tooteid, siis ka teave toodete ligipääsetavuse kohta. Siin on siiski mõeldud vaid neid tooteid, mis on n-ö teenuseosutaja kontrolli all. Teenuste pakkumisel kasutatavad tooted peavad olema kooskõlas konkreetsele tootele seatud ligipääsetavusnõuetega.

Eelnõu § 4 lõikes 4 sätestatakse volitusnorm, et toote ja teenuse funktsionaalsed ligipääsetavusnõuded ja nõuded nende kohta antavale teabele kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega. Rakendusakti annab sotsiaalkaitseminister. Rakendusakti kavand on seletuskirjale lisatud.

Volitusnorm on vajalik selleks, et võtta rakendusaktiga Eesti õigusesse üle ligipäasetavuse direktiivi I lisas sätestatud toodetele ja teenustele kohalduvad täpsemad funktsionaalsed nõuded, millest ettevõtja peab lähtuma toote või teenuse ja selle kohta antava teabe ligipäasetavuse tagamisel. Määrusega kehtestataksegi käesoleva eelnõu kohaldamisalasse kuuluva toote ja teenuse ligipäasetavaks muutmisel kohalduvad täpsemad nõuded, samuti nõuded nimetatud toote ja teenuse kohta antava teabe ligipäasetavale esitamisele.

Rakendusaktis on sätestatud see, milliseid funktsioone peab toode või teenus täitma, kuid see, kuidas täpselt ühe või teise nõude täitmiseni jõuda, on jäetud lahtiseks, arvestusega, et nõuded peavad jätma ruumi innovatsioonile. Funktsionaalsete ligipäasetavusnõuete aluseelduseks on see, et tarbijale tuleb pakkuda alternatiive. Teisisõnu peavad toode ja teenus ning nende kohta antav teave olema tarbijale hoomatavad rohkem kui ühe meelega. Nii ei pea me sensorsetest kanalitest rääkides silmas kõiki sensorseid kanaleid, vaid peame silmas alternatiive.

Euroopa Komisjon on jätnud endale volituse ligipäasetavuse direktiivi I lisas sätestatud ligipäasetavusnõudeid täiendada (direktiivi art 4 lg 9). Komisjon kasutab oma volitust vaid juhul, kui selgub, et I lisas sätestatud ligipäasetavusnõuded ei saa oma olemuse tõttu anda soovitud tulemust.

Eelnõu § 4 lõikes 5 sätestatakse ühe või mitme ligipäasetavusnõude kohaldamata jätmise eeldused. Eeldused tulenevad direktiivi artikli 14 lõikest 1. Nõuetekohaselt põhjendatud juhtudel ei pruugi ettevõtjal olla mõistlikult võimalik täielikult kohaldada ühte või mitut käesolevast eelnõust tulenevat ligipäasetavusnõuet. Sellepärast luuakse välistus, mille järgi võib ettevõtja jätta nõude või nõuded erandjuhul kohaldamata kahe eelduse korral: 1) kui konkreetse nõude kohaldamine tähendab toote või teenuse ulatuslikku sisulist muutmist, mille tagajärjel muutuks toote või teenuse põhiolemus; 2) kui konkreetse nõude järgimine toob ettevõtjale kaasa ebaproportsionaalse haldus- või finantskoormuse.

Eelnõu §-s 5 sätestatakse ettevõtjale tegutsemisvõimalus juhuks, kui ta leiab, et ligipäasetavusnõude või -nõuete kohaldamine toob endaga suure tõenäosusega kaasa ebaproportsionaalse haldus- või finantskoormuse ja toote või teenuse täieliku muutmise.

Selle paragrahvi eesmärk on luua erand ning nõuda ettevõtjalt ligipäasetavusnõuete täitmist vaid siis, kui nõuete täitmine ei käi tal üle jõu. Rõhutatakse väärib see, et tegemist ei ole läbiva välistusega. Kui mõne nõude täitmine käib ettevõtjal üle jõu, tuleb tal siiski jõukohaseid ligipäasetavusnõudeid täita. Teisisõnu ei tähenda ühe või mitme konkreetse ligipäasetavusnõude täitmisest tulenev ebaproportsionaalselt suur koormus automaatselt seda, et ettevõtja ei pea täitma ühtegi ligipäasetavusnõuet. Ebaproportsionaalse koormuse hindamise eesmärk on teha hindamine iga teenuse ja toote kohta eraldi, kusjuures iga toote ja teenuse korral tuleb hinnata iga ligipäasetavusnõude (erinevate meelte kaudu toote või teenuse ligipäasetavaks muutmise) täitmise ebaproportsionaalset koormust. Näiteks võib hindamise järel selguda, et vaegnägijatele toote või teenuse ligipäasetavaks tegemine ei ole ebaproportsionaalselt koormav, aga vaegkuuljatele toote või teenuse ligipäasetavaks tegemine on ettevõtjale ebaproportsionaalselt koormav.

Ettevõtja peab käesoleva eelnõu kohaldamisalasse kuuluva toote ja teenuse tegema nii ligipäasetavaks kui võimalik, kohaldades ligipäasetavusnõudeid ulatuses, mis ei põhjusta ebaproportsionaalset koormust. Ebaproportsionaalsest koormusest tulenevad ühe või mitme ligipäasetavusnõude järgimise erandid ei või minna kaugemale sellest, mis on tingimata vajalik, et seda koormust vähendada konkreetse toote või teenuse puhul konkreetsel juhul.

Eelnõu § 5 lõikes 1 nähakse kahtluse korral ette vastav konkreetsete kriteeriumite alusel tehtav hindamine, mis tuleb ettevõtjal teha siis, kui talle tundub, et mõne ligipäasetavusnõude kohaldamine võib põhjustada ebaproportsionaalset koormust. Eeskätt saab ebaproportsionaalset koormust iseloomustada toote puhul tehniline dokumentatsioon, mille koostamise kohustus on tootjal. Teistel toodetega tegelevatel ettevõtjatel lasub kohustus tagada, et tootega on kaasas vajalik dokumentatsioon ja toode kannab vastavusmärgist. Seega saavad importija ja levitaja kasutada ebaproportsionaalse koormamise argumendile tuginedes muu hulgas tootja esitatud teavet. Kõnealuse hindamise kriteeriumid sisaldavad aga küsimusi, mis ei piirdu vaid tootmisega ning mis võivad olla ka näiteks levitaja vastutusel. Seepärast tuleb asjakohaseid nõudeid hinnata kõigil toodetega tegelevatel ettevõtjatel. Kohustus sätestatakse direktiivi artikli 14 lõike 2 ülevõtmisel.

Neid ligipäasetavusnõudeid, mille puhul ettevõtja ei ole leidnud, et need põhjustavad ebaproportsionaalse koormuse, tuleb kohaldada täiel määral. Hindamisel tuleb ebaproportsionaalne koormus kõrvutada tõenäolise kasuga, mida nõuete täitmine võib puudega kasutajale tuua. Hindamisel tuleb arvesse võtta üksnes õiguspäraseid põhjuseid. Õiguspäraseks põhjuseks ei saa olla see, et ligipäasetavust ei peeta prioriteediks, et puudub aeg või puuduvad teadmised.

Eelnõu § 5 lõikes 2 sätestatakse ettevõtja (v.a toodetega tegeleva mikroettevõtja) kohustus hindamine dokumenteerida ning säilitada hindamistulemusi kajastavat dokumentatsiooni viis aastat, mis hakkab kulgema alates toote viimasest turul kättesaadavaks tegemisest või teenuse viimasest osutamisest. Kohustus sätestatakse direktiivi artikli 14 lõike 3 ülevõtmisel. Hindamistulemused tuleb TTJA-le esitada vaid viimase nõudmisel (vt ka § 5 lõike 6 selgitust). Toodetega tegelevatele mikroettevõtjatele kehtib küll dokumenteerimise erand, kuid nõuetekohase hindamise kohustus on ka neil ning TTJA nõudmisel tuleb toodetega tegelevatel mikroettevõtjatel esitada siiski faktid, mis on täpsemalt nimetatud eelnõu § 5 lõike 2 alusel kehtestatavas rakendusaktis, mille kavand on esitatud seletuskirja lisas 2. Näiteks tuleb esitada toote või teenuse ligipäasetavuselementide väljatöötamise kulud, tootmisprotsessis tehtavad kulud, toote või teenuse ligipäasetavuse katsetamise kulud.

Eelnõu § 5 lõikes 3 sätestatakse ebaproportsionaalsele koormamisele tuginevale teenuseosutajale täiendav kohustus ebaproportsionaalse koormuse hinnang teatud juhtudel uuesti läbi vaadata. Teenuseosutaja peab uue hindamise tegema kolmel alternatiivselt esineval juhul: 1) kui teenust muudetakse; 2) kui TTJA seda nõuab; 3) igal juhul iga viie aasta tagant. Kohustus lähtub direktiivi artikli 14 lõikes 5 sätestatud nõudest.

Eelnõu § 5 lõikes 4 sätestatakse, et kui ettevõtja saab ligipäasetavuse parandamiseks rahastust välistest allikatest (nendeks võivad olla nii avalik-õiguslikud kui eraõiguslikud allikad), ei ole tal õigust tugineda ebaproportsionaalsele koormamisele. Säte käsitleb direktiivi artikli 14 lõikes 6 olevat nõuet. See tähendab, et ettevõtja saab tugineda ebaproportsionaalsele koormamisele vaid juhul, kui ta peab kasutama ligipäasetavuse parandamiseks omavahendeid ehk sisemisi finantseerimisallikaid, mis tulenevad ettevõtte enda kasumist (säilitatud tulust). Seega, kui kolmas isik on maksnud selle eest, et ettevõtja muudaks oma toote või teenuse ligipäasetavaks (olgu selleks riigi või mõne eraõigusliku isiku toetus), ei saa ettevõtja ebaproportsionaalse koormamise argumendile tugineda.

Eelnõu § 5 lõikes 5 sätestatakse ettevõtjale kohustus teavitada ebaproportsionaalsest koormamisest TTJA-d ja esitada vastav dokumentatsioon. Kohustus sätestatakse direktiivi artikli 14 lõigete 3 ja 8 ülevõtmisel. Ettevõtja teavitab TTJA-d peale proportsionaalse koormuse hindamise tulemuste selgumist viivitamata. Dokumenteeritud hindamise tulemuse esitab ettevõtja TTJA-le vaid viimase nõudmisel, s.o ettevõtja ei pea esmase teavituse esitamisel tõendama dokumentaalselt faktilisi

asjaolusid. Nõue kehtib ka toodetega tegelevale mikroettevõtjale, välja arvatud dokumenteerimise kohustuslikkus. Toodetega tegelevad mikroettevõtjad võivad siiski hindamist dokumenteerida, kui nad leiavad, et see lihtsustab TTJA-le hindamise seisukohast oluliste asjaolude esitamist. Eelnõu § 5 lõike 6 alusel antud rakendusaktis täpsustatakse missuguseid andmeid tuleb esitada TTJA-le.

Eelnõu § 5 lõikes 6 sätestatakse volitusnorm, et ettevõtja ebaproportsionaalse koormuse hindamise kriteeriumid ja ligipääsetavusnõuete kohaldamata jätmisest teavitamise kord kehtestatakse valdkonna eest vastutava ministri määrusega. Rakendusakti annab sotsiaalkaitseminister. Rakendusakti kavand on seletuskirjale lisatud.

Volitusnorm on vajalik selleks, et võtta rakendusaktiga Eesti õigusesse üle ligipääsetavuse direktiivi VI lisas sätestatud kriteeriumid, millest ettevõtja peab lähtuma, kui ta teeb ebaproportsionaalse koormuse hindamist.

Määrusega kehtestataksegi käesoleva eelnõu § 5 lõikes 1 viidatud ebaproportsionaalse koormuse hindamise kriteeriumid ja ligipääsetavusnõuete kohaldamata jätmisest teavitamise kord.

Kriteeriumide sisuks on: 1) nõuete netomaksumuse ja toote tootmise, turustamise või importimise või teenuse osutamise kogukulu suhe ettevõtja jaoks; 2) ettevõtja kulud ja tulud võrrelduna kasuga puudega inimestele; 3) ligipääsetavuse netomaksumuse ja ettevõtja netokäibe suhe. Kriteeriumide kehtestamine võimaldab muu hulgas nii ettevõtjatel kui järelevalveasutusel võrrelda erinevaid olukordi ning hinnata süstemaatiliselt ebaproportsionaalse koormuse võimalikku olemasolu.

Euroopa Komisjon on jätnud endale volituse ligipääsetavuse direktiivi VI lisas sätestatud ebaproportsionaalsuse hindamise kriteeriume täiendada, kuid ei plaani viidatud volitust kasutada, kui kriteeriumide täiendamise vajadust otseselt ei ilmne (direktiivi art 14 lg 7 ja art 26 lg 2).

Eelnõu § 5 lõike 5 järgi peab ettevõtja teavitama TTJA-d, kui ligipääsetavusnõuete järgimine on ebaproportsionaalselt koormav või seetõttu tuleb toote olemust täielikult muuta. Nõuete kohaldamata jätmisest teavitamise sujuvamaks toimimiseks sätestatakse § 5 lõike 6 alusel kehtestatavas rakendusaktis täpsustused, mida ja kuidas peab ettevõtja TTJA-le esitama eesmärgiga hoida andmete esitamisel ettevõtjate halduskoormus minimaalsena ja tagada andmete parem töötlus. Ebaproportsionaalsuse hindamise kontrollimisel tugineb TTJA eelnimetatud rakendusaktis sätestatud kriteeriumitele.

Eelnõu 3. peatükis esitatakse ettevõtja kohustused ligipääsetavuse tagamisel.

Peatükk jaguneb kaheks jaoks. Esimeses jaos esitatakse tootega tegeleva ettevõtja kohustused ning teises jaos esitatakse teenusega seotud ettevõtja kohustused.

Eelnõu 3. peatüki 1. jaos esitatakse tootega tegeleva ettevõtja kohustused.

Vastavalt eelnõu § 2 lõikes 10 sätestatule kohaldatakse toodetega tegeleva ettevõtja kohustuste puhul TNVS-i (2. peatükk) ning käesolevas eelnõus on sätestatud üksnes erisused TNVS-i suhtes.

TNVS 2. peatüki 2. jagu sätestab ettevõtjate üldised kohustused, mis laienevad nii harmoneeritud kui harmoneerimata valdkonnas tegutsevatele ettevõtjatele. TNVS 2. peatüki 3. jaos on sätestatud ettevõtjate kohustused toote nõuetele vastavuse tagamiseks harmoneeritud valdkonnas, kuhu kuulub ka käesolev eelnõu. Kõik ettevõtjad peavad tooteid turule lastes või neid seal kättesaadavaks tehes olema vastutustundlikud, järgima hoolsuskohustust ning tagama kooskõla asjakohaste

ligipäasetavusnõuetega. Hoolsuskohustus tähendab seda, et ettevõtja peab tegema kõik endast oleneva, et talle kohalduvad nõuded oleksid täidetud. Ettevõtjate kohustused jagunevad selgelt ja proportsionaalselt vastavalt iga ettevõtja rollile tarne- ja turustusprotsessis. Kuna teatud ülesandeid saab täita ainult tootja, tuleb teha selget vahet tootja ja turustusahela edasiste ettevõtjate vahel. Samuti tuleb teha selget vahet importija ja levitaja vahel, sest importija toob tooteid EL-i turule kolmandatest riikidest. Importija peab seega tagama nimetatud toodete vastavuse EL-i nõuetele.

Eelnõu §-s 6 sätestatakse tootja kohustused.

Eelnõu § 6 lõikes 1 sätestatakse tootja kohustus enne oma toote turule laskmist koostada toote kohta tehniline dokumentatsioon ja teha või lasta teha toote vastavushindamine ning koostada vastavusdeklaratsioon ja kinnitada tootele vastavusmärgis. Täpsemalt on eelnimetud nõudeid selgitatud seletuskirjas 4. peatüki juures.. Sättes käsitletakse direktiivi artikli 7 lõikes 2 olevat nõuet. Kui vastavushindamisega on tõendatud toote vastavus nõuetele, koostab tootja EL-i vastavusdeklaratsiooni ning kinnitab tootele vastavusmärgise. Erinevus TNVS § 14 lõigetest 1 ja 2 on see, et sättes täpsustatakse ligipäasetavusnõuetele kohalduvat konkreetset vastavushindamismenetlust, milleks on tehnilise dokumendi koostamine ja selle järgimisel põhinev tootmise sisekontroll (otsuse nr 768/2008 II lisa vastavushindamise moodul A).

Eelnõu § 6 lõikes 2 sätestatakse dokumentide säilitamise tähtaeg (direktiivi art 7 lg 3). TNVS § 14 lõike 3 järgi on tootjal kohustus säilitada tehnilist dokumentatsiooni ja vastavusdeklaratsiooni pärast toote turule laskmist vähemalt kümme aastat. Arvestades, et direktiiv loob ligipäasetavusnõuetega seondult TNVS-ist erineva tähtaja, sätestatakse vastavalt ka käesoleva eelnõuga tootjale tehnilise dokumentatsiooni ja vastavusdeklaratsiooni säilitamise kohustuseks vaid viieaastane tähtaeg. Tähtaeg hakkab kulgema pärast toote turule laskmist.

Eelnõu § 6 lõikes 3 sätestatakse tootega kaasas oleva teabe selguse, arusaadavuse ja mõistetavuse nõue. Nõue lähtub direktiivi artikli 7 lõikest 6. Selge on teave, mille mitmeti mõistetavus on viidud miinimumini. Selleks et võimaldada tarbijale arusaadavat teavet toote kohta, peab tootja TNVS § 14 lõike 7 järgi tagama, et tarbijale turul kättesaadavaks tehtavate toodete puhul on nendega kaasas juhised ja ohutusteave. Ligipäasetavuse tagamiseks peab teave vastama ka eelnõu nõuetele. Arusaadav on teave, mis on tajutav (teabe sisu on kättesaadav) ja on loetav. Mõistetav on teave, mis on esitatud lihtsas keeles.

Eelnõu § 6 lõikes 4 sätestatakse tootjale järelevalveasutuse mittevastavusest teavitamise kohustus, esitades üksikasjad toote mittevastavuse ja rakendatud parandusmeetmete kohta. Sättes käsitletakse direktiivi artikli 7 lõikes 8 olevat nõuet. Kui tootjale saab teatavaks turule lastud toote ühele või mitmele ligipäasetavusnõudele mittevastavus, teavitab ta sellest viivitamata järelevalveasutust. Teavitus on vormivaba, kuid selles tuuakse välja üksikasjad mittevastavuse ja rakendatud parandusmeetmete kohta. Nõue on ajendatud tootja kohustusest tagada, et turul oleksid vaid nõuetele vastavad tooted. Parandusmeetmed võivad olla nii toote vastavusse viimine kui ka toote turult kõrvaldamine, toote turult tagasi kutsumine ja toote hävitamine. Kuigi TNVS § 13 lõige 1 sätestab kohustuse teavitada turujärelevalveasutust TNVS § 6 kriteeriumite alusel ohutusnõuetele mittevastavatest toodetest, tuleb üksikasjadest ja parandusmeetmetest teavitada ainult tõsise ohu korral (TNVS § 13 lg 2). Teavitamisest olulisem on TNVS § 14 lõike 8 järgi tootja kohustus, et kui tootja arvab, et toode, mille ta on turule lasknud, ei vasta nõuetele või kujutab endast ohtu, on ta viivitamata kohustatud võtma sobivad meetmed – viima toote nõuetega vastavusse, nõudma selle tarbijatelt tagasi või turult kõrvaldama. Tootjad on kohustatud tegema koostööd turujärelevalveasutustega.

Eelnõu § 6 lõikes 5 sätestatakse tootja kohustus säilitada andmeid ligipääsetavusnõuetele mittevastavate turule lastud toodete ja seotud kaebuste kohta. Kohustus sätestatakse direktiivi artikli 7 lõike 8 nõude ülevõtmisel. Tegemist on ettevõtja hoolsuskohustuse täitmisega, et tagada ettevõtjal endal parem ülevaade oma toodete ja tootmise kvaliteedist.

Lisaks eeltoodule kohalduvad tootjale TNVS §-des 11 ja 13 olevad sätted, mida eelnõu ei käsitle. Iga toote tuvastamise ja jälgitavuse tagamiseks kogu turustusahelas peab see olema nõuetekohaselt märgistatud. Tootja peab tagama, et tema toode kannab tüübi-, partii- või seerianumbrit või muud märget, mis võimaldab seda tuvastada. Kui toote suurus või iseloom ei võimalda kanda märget tootele, peab nõutud teave olema pakendil või tootega kaasasolevas dokumendis. Samuti peab toode olema varustatud andmetega tootja kohta. Tootja märgib tootele või kui see ei ole võimalik, pakendile või tootega kaasasolevasse dokumenti vähemalt oma nime või kaubamärgi ja kontaktaadressi. Aadress peab osutama ühele kohale, kus tootjaga saab ühendust võtta.

Eelnõu §-s 7 sätestatakse volitatud esindaja ülesanne. Volitatud esindaja rolli reguleerib direktiivi artikkel 8 ja IV lisa punkt 5. TNVS §-s 15 on sätestatud volitatud esindaja nõuded, mis kohalduvad ka LiPS-i korral ja seetõttu ei ole sätteid dubleeritud. Tootja võib kirjaliku volituse alusel määrata teatud ülesannete täitmiseks volitatud esindaja, kellel on pädevus tegutseda tootjalt saadud volituste piires. Volitatud esindaja ülesannete hulka ei kuulu tootja kohustus tagada oma toote turule laskmisel, et see on projekteeritud ja toodetud kooskõlas asjakohases õigusaktis sätestatud nõuetega, ega tehnilise dokumentatsiooni koostamine. Volitatud esindaja puhul on oluline rõhutada, et tootja volitatud esindajaks ei ole mistahes tootja esindaja või toote importija. Tootja volitatud esindaja peab omama vastavat kirjalikku volitust tegutseda volitatud esindajana, suhelda turujärelevalveasutustega, allkirjastada vastavusdeklaratsiooni toote kohta, hoida toote nõuetele vastavust tõendavat dokumentatsiooni jne. Kirjalikus volituses peab olema kirjas volitatud esindaja volituse ulatus ja volitatud esindaja saab ülesandeid täita volituse piires. Eelnõu §-s 7 on direktiivi IV lisas sätestatud võimalus määrata vastavusdeklaratsiooniga ja -märgisega seotud kohustuste täitjaks volitatud esindaja. Kuigi volitatud esindaja dokumentatsiooni hoidmise kohustus on sätestatud ka TNVS-is, seisneb erinevus säilitustähtajas, mis TNVS-i kohaselt on volitatud esindajale kümme aastat, kuid käesolevas eelnõus on dokumentide hoidmise säilitustähtjaks vastavalt direktiivile viis aastat.

Eelnõu §-s 8 sätestatakse importija kohustused. Importija on isik, kes laseb toote kolmandast riigist EL-i turule (TNVS § 4 lg 1 p 1). Importijale kohalduvad ka TNVS §-s 16 sätestatud kohustused. Importija peab tagama, et kolmandatest riikidest pärit tooted vastavad ligipääsetavusnõuetele ning et ta ei lase turule selliseid tooteid, mis nendele nõuetele ei vasta (TNVS § 16 lg 1). See hõlmab ka importija kohustust tagada, et tootja on teinud asjakohase vastavushindamise, koostanud tehnilise dokumentatsiooni, toode on nõuetekohaselt märgistatud ning tootega on kaasas nõutud dokumendid (TNVS § 16 lg 2). Importijale kohaldatakse ka nõudeid, mis on sätestatud tootja kohustustena. Seega peab sarnaselt tootjaga ka importija varustama toote enda nime või kaubamärgi ja kontaktandmetega. Kui toote suurus või iseloom ei võimalda seda teavet kanda tootele, võib teabe lisada pakendile või tootega kaasasolevasse dokumenti. See hõlmab ka juhud, kui importija peaks andmete lisamiseks avama pakendi. Samuti vastutab importija tema poolt turule lastud toodete nõuetele vastavuse ja ohutuse eest ning on viivitamata kohustatud võtma sobivad abinõud nende nõuete tagamiseks ja tegema koostööd turujärelevalveasutustega.

Eelnõu § 8 lõikes 1 sätestatakse importija kohustus hoida järelevalveasutusele kättesaadavana tootja koostatud vastavusdeklaratsiooni koopiat ja tehnilist dokumentatsiooni. Dokumentide hoidmise kohustus on importijal viis aastat pärast toote turule laskmist. Kuigi sarnane kohustus on sätestatud

ka TNVS-is (TNVS § 16 lg 5 ja § 14 lg 3), seisneb erinevus säilitustähtajas, mis direktiivi artikli 9 lõike 7 ligipäasetavusnõuete puhul on üksnes viis aastat, TNVS-is aga kümme aastat.

Eelnõu § 8 lõikes 2 viidatakse, et importijale kehtivad osaliselt tootjale sätestatud kohustused (direktiivi art 9 lg-d 4 ja 8). Nende hulgas on importijal kohustus tagada, et tootega kaasas olev teave on selge, arusaadav ja mõistetav (vt eelnõu § 6 lõike 3 selgitust), teavitada toote ligipäasetavusnõuetele mittevastavusest järelevalveasutust (vt eelnõu § 6 lõike 4 selgitust) ja omada ligipäasetavusnõuetele mittevastavate toodete ja seotud kaebuste kohta andmeid (vt eelnõu § 6 lõike 5 selgitust).

Eelnõu §-s 9 sätestatakse levitaja kohustused. Levitaja on mis tahes turustusahelas osalev isik, välja arvatud tootja, või importija, kes teeb toote turul kättesaadavaks (TNVS § 4 lg 1 p 3). Levitajale kohalduvad ka TNVS §-des 12 ja 17 sätestatud kohustused. Levitaja teeb toote turul kättesaadavaks pärast seda, kui tootja või importija on selle turule lasknud, ning on kohustatud tegutsema hoolsalt, et tagada tema vastutusel oleva toote nõuetele vastavus. Levitaja peab enne toote kättesaadavaks tegemist kontrollima, et toode on nõuetekohaselt märgistatud ja sellega on kaasas kõik õigusaktidega nõutud dokumendid. Samuti peab ta kontrollima, et tootja ja/või importija on kandnud tootele oma nime ja kontaktandmed ning et tootja on kandnud tootele toodet tuvastada võimaldava märke. Kui toode, mille levitaja on turul kättesaadavaks teinud, ei vasta nõuetele, on levitaja kohustatud tagama, et viivitamata võetakse meetmed – viiakse toode nõuetega vastavusse, nõutakse see tarbijatelt tagasi või kõrvaldatakse turult. Ohtliku toote korral teavitab levitaja viivitamata asjakohast turujärelevalveasutust. Sarnaselt teiste ettevõtjatega on levitaja kohustatud tegema koostööd TTJA-ga.

Eelnõu §-s 9 sätestatakse levitaja kohustus teavitada turule lastud toote ligipäasetavusnõuetele mittevastavuse ilmnemisest TTJA-d, esitades üksikasjad mittevastavuse ja rakendatud parandusmeetmete kohta. Parandusmeetmed võivad olla nii toote vastavusse viimine kui ka toote turult kõrvaldamine, toote turult tagasi kutsumine ja toote hävitamine. Säte käsitleb direktiivi artikli 10 lõigetes 3 ja 5 olevaid nõudeid.

Eelnõu §-s 10 sätestatakse toodetega tegelevate ettevõtjate kindlakstegemise viis (direktiivi art 12). Toodetega tegeleval ettevõtjal on kohustus teavitada järelevalveasutust viimase nõudmisel kõigist ettevõtjatest, keda ta on tootega varustanud või kes on teda tootega varustanud. Teave hõlmab viit möödunud aastat, mida hakatakse arvestama ajahetkest, mil toimus viimane toote tarne. Komisjonil on õigus delegeeritud õigusaktiga pikendada eelnimetatud ajavahemikku teatud toodete korral, kui leitakse, et pikendamine on toote majanduslikult kasuliku tööeaga proportsionaalne.

Eelnõu 3. peatüki 2. jaos esitatakse teenusega seotud ettevõtja kohustused.

Eelnõu §-s 11 sätestatakse teenuseosutaja kohustused.

Eelnõu § 11 lõikes 1 sätestatakse teenuseosutaja kohustus tagada teenuse vastavus kohaldatavatele ligipäasetavusnõuetele. Sättes käsitletakse direktiivi artikli 13 lõikes 1 olevat nõuet. Sisuliselt tuleb teenuseosutajal tagada, et ta kavandab ja osutab teenust kooskõlas käesoleva eelnõu ja selle alusel antavate rakendusaktide nõuetega.

Eelnõu § 11 lõikes 2 sätestatakse teenuseosutaja kohustus koostada teenuse ligipäasetavusnõuetele vastavust selgitav teabedokument, mille peab tegema suuliselt ja kirjalikult avalikult kättesaadavaks ning mida peab säilitama kogu teenuse osutamise vältel. Teabedokument peab olema tehtud avalikuks ligipäasetaval viisil. Teave on ligipäasetavalt esitatud siis, kui teave on tajutav (info

antakse edasi rohkem kui ühe meelelundi kaudu), kasutatav, arusaadav ja töökindel. Kohustus sätestatakse direktiivi artikli 13 lõike 2 nõude ülevõtmisel.

Teave on tajutav, kui seda ja kasutajaliidese komponente esitatakse kasutajale viisil, mida ta suudab tajuda. Näiteks saab veebilehe tajutavuse parandamiseks mittetekstilisele sisule (pilt, video, animatsioon vms) lisada tekstilise kirjelduse, mida piiratud funktsionaalse võimekusega kasutaja (sh puudega kasutaja) saab alternatiivse infoallikana kasutada. Tajutavuse põhimõtte eesmärk on rõhutada, et kogu sisu peab olema kättesaadav, sh abivahendiga (nt nägemispiiranguga inimesel on lugemise asemel võimalik saada teavet auditiivsete töörežiimide või taktiliselt kombatavate töörežiimide vahendusel; kuulmispiiranguga inimesel on helilise teabe puhul kuulamise asemel võimalik teavet lugeda ja saada viipekeele vahendusel). Teabe tajutavuse juures on oluline ka see, et teave oleks kättesaadavas tekstiformaadis ning sobiva suuruse ja kujuga kirjafondis.

Teave on kasutatav, kui see on kasutajale kättesaadav piisavalt kaua (nt selle lugemiseks on piisavalt aega) ja piisavalt selgelt navigeeritavalt (nt konkreetset sisu on võimalik lihtsalt leida). Teave on arusaadav, kui see on esitatud võimalikult lihtsas keeles ning teabe sisu ja teave kasutajaliidese toimimise kohta on mõistetavad (esitatud loogilisel kujul, konstantselt ühte moodi). Teksti sisu peab olema loetav kasutaja poolt ka abistava tehnoloogiaga, kusjuures tuleb tagada, et teave, mis on vajalik selle mõistmiseks, on olemas.

Teave on töökindel, kui seda on võimalik saada erinevate abivahendite ja tugitehnoloogiate kasutamise kaudu.

Teabedokument peab sisaldama hinnangut, kus tuleb selgitada, kuidas teenused nõuetele vastavad. Sisuliselt tuleb arusaadaval viisil kirjeldada teenust ja selgitada selle tööpõhimõtteid. Samuti tuleb kirjeldada, kuidas teenus asjakohaseid ligipääsetavusnõudeid täidab. Teabedokumenti tuleb säilitada kogu teenuse osutamise aja jooksul, kui tarbijatel on võimalik teenust kasutada.

Eelnõu § 11 lõikes 3 sätestatakse teenuseosutaja kohustus arvestada muutusi teenuse osutamise tingimustes ja nõuetes, millest lähtuvalt määratakse kindlaks teenuse vastavus ligipääsetavusnõuetele (direktiivi art 13 lg 3).

Eelnõu § 11 lõikes 4 sätestatakse teenuseosutaja tegutsemiskohustus juhul, kui teenus ei vasta asjakohastele ligipääsetavusnõuetele. Teenuseosutajal tuleb sel juhul teenus ligipääsetavusnõuetega kooskõlla viia ning teavitada mittevastavusest ja rakendatud parandusmeetmetest järelevalveasutust. Kohustus tuleneb direktiivi artikli 13 lõikest 4.

Eelnõu § 11 lõikes 5 täpsustatakse, et teenuseosutajal on rakendatud parandusmeetmete puhul kohustus teha järelevalveasutusega igakülgset koostööd. Nõue tuleneb direktiivi artikli 13 lõikest 5.

Eelnõu 4. peatükis esitatakse toote vastavushindamise elemendid ning toote ja teenuse vastavuseeldused. Toote vastavushindamise elemendid kajastavad direktiivi IV lisa nõudeid.

Eelnõu §-s 12 sätestatakse toote vastavushindamise põhinõuded (direktiivi IV lisa p-d 1 ja 3).

Eelnõu § 12 lõikes 1 sätestatakse, et toote nõuetele vastavust tõendatakse, lähtudes eelnõu §-des 13 ja 14 sätestatud nõuetest, ning **lõikes 2** sätestatakse tootja kohustus tootmisprotsessi ja selle kontrolliga tagada, et toode on sellele kohalduvate ligipääsetavusnõuetega ja toote kohta koostatud tehnilise dokumentatsiooniga vastavuses. Toodete vastavushindamise suhtes tuleb kasutada tootmise sisekontrolli moodulit A, mis on esitatud otsuse nr 768/2008/EÜ II lisas. Direktiivis (IV

lisa) on valitud vastavushindamiseks tootmise sisekontrolli menetlus, sest see võimaldab ettevõtjatel näidata, et turul kättesaadavaks tehtud tooted vastavad ligipäasetavusnõuetele, tekitamata samal ajal liigset koormust. Tootmise sisekontrolli menetlusse ei kaasata kolmanda osapoole hindamist ehk vastavushindamisasutust ning tootja tagab ise toodete vastavuse ligipäasetavusnõuetele tehnilise dokumentatsiooni koostamisega ning tootmisel tehnilise dokumentatsiooni ja ligipäasetavusnõuete järgimisega.

Eelnõu §-s 13 sätestatakse tehnilise dokumentatsiooni sisunõuded (direktiivi IV lisa p 2).

Eelnõu § 13 lõikes 1 sätestatakse tootja kohustus koostada toote kohta tehniline dokumentatsioon sellisel viisil, mis võimaldab hinnata toote vastavust kohaldatavatele ligipäasetavusnõuetele (direktiivi IV lisa p 2 esimene ja teine lause). Sealjuures peavad tehnilised dokumendid käsitlema hindamiseks vajalikul määral toote konstruktsiooni, valmistamist ja kasutamist (direktiivi IV lisa p 2 kolmas lause).

Eelnõu § 13 lõikes 2 sätestatakse, et tehniline dokumentatsioon peab olema koostatud viisil, mis võimaldab tootjal asjakohasel juhul tõendada, et teatud ligipäasetavusnõude või nõuete järgimine põhjustaks talle ebaproportsionaalset haldus- või finantskoormust või tooks kaasa toote täieliku muutmise (direktiivi IV lisa p 2 teine lause). Asjakohaseks juhuks saab pidada olukorda, kus tootja ei pea õigeks järgida ühte või mitut tootele kohalduvat ligipäasetavusnõuet, tuginedes täieliku muutmise või ettevõtja ebaproportsionaalse koormamise argumendile.

Eelnõu § 13 lõike 3 punktides 1–3 sätestatakse tehnilise dokumentatsiooni kohustuslikud sisuelemendid. Nendeks on toote üldkirjeldus (direktiivi IV lisa p 2 ap a), ELT-s avaldatud harmoneeritud standardite ja asjakohaste tehniliste spetsifikatsioonide loetelu ning ligipäasetavusnõuete järgimiseks kasutatud lahenduste kirjeldused. Kui harmoneeritud standardeid või tehnilisi spetsifikatsioone kohaldati osaliselt, täpsustatakse tehnilises dokumentatsioonis seda, milliseid osi kohaldati (direktiivi IV lisa p 2 ap b).

Eelnõu §-s 14 sätestatakse toote vastavusdeklaratsiooni ja vastavusmärgisega seotud tootja kohustused.

Eelnõu § 14 lõikest 1 tuleneb tootja kohustus koostada ligipäasetavusnõuetele vastava toote kohta vastavusdeklaratsioon. Lõikes käsitletakse direktiivi artikli 16 lõikes 4 ja IV lisa punktis 4 olevaid nõudeid. Sellega kinnitab tootja, et asjakohased ligipäasetavusnõuded, mis tootele kohalduvad, on täidetud. Vastavusdeklaratsioonist peab ilmnema, millise tootemudeli kohta see koostati. Tootja võib vastavusdeklaratsiooni koostamiseks ja täitmiseks volitada ka volitatud esindaja.

Eelnõu § 14 lõikes 2 antakse tootjale juhised vastavusdeklaratsiooni vormi järgimise kohta. Juhised tuleneb direktiivi artikli 16 lõikest 2. Selleks viidatakse otsuse nr 768/2008/EÜ III lisas esitatud näidisele. Vastavusdeklaratsioon on dokument, millest nähtub, milliste nõuetega on tootja arvestanud ning millistele nõuetele toode vastavaks on deklareeritud või tunnistatud. Kui ligipäasetavusnõuete kohaldamisalas olevale tootele kohalduvad ka muu ühtlustatud toodete EL-i õigusakt (nt madalpinge direktiiv), koostatakse toote kohta üks vastavusdeklaratsioon, mis käsitleb kõiki tootele kohalduvaid nõudeid. Deklaratsioon peab sisaldama kogu olulist teavet, et määrata kindlaks EL-i õigusaktid, mida toote suhtes kohaldatakse, viiteid harmoneeritud standarditele või tehnilistele spetsifikatsioonidele, toote identifitseerimisandmeid (nt mudel või tüüp) ning tootja või volitatud esindaja kontaktandmeid ja allkirja. EL-i vastavusdeklaratsiooni koostamise ja allkirjastamisega võtab tootja endale vastutuse toote nõuetele vastavuse eest. Tootja peab vastavusdeklaratsiooni järjepidevalt ajakohastama.

Eelnõu § 14 lõikes 3 sätestatakse, et kui tootja on ühe või mitme ligipääsetavusnõude puhul kasutanud käesoleva eelnõu § 4 lõikes 5 ja §-s 5 sätestatud erandit, peab vastavusdeklaratsioonist ilmnema, millise ligipääsetavusnõude puhul on kõnealust erandit kohaldatud (direktiivi art 16 lg 1).

Eelnõu § 14 lõikes 4 sätestatakse tootja kohustus tagada, et igale tootele, mis ligipääsetavusnõuetele vastab, on kinnitatud vastavusmärgis ehk CE-märgis. Sättes käsitletakse direktiivi artikli 18 lõikes 1 olevat nõuet. Vastavusmärgis kinnitatakse loetaval ja kustutamatul viisil otse tootele või selle andmeplaadile. Põhjendatud juhul võib vastavusmärgise kinnitada pakendile ja lisada tootega kaasas olevatele dokumentidele, näiteks juhul, kui toote väga väiksed mõõtmed või olemus ei võimalda CE-märgise paigaldamist. Tootja võib volitada CE-märgise paigaldamiseks ka volitatud esindajat (eelnõu § 7).

Eelnõu §-s 15 lõigetes 1 ja 2 sätestatakse toote ja teenuse vastavuseeldus vastavalt direktiivi artikli 15 lõigetele 1 ja 4. Toode ja teenus loetakse ligipääsetavusnõuetele vastavaks, kui need on kooskõlas ligipääsetavusnõudeid hõlmava harmoneeritud standardiga või standardi asjakohase osaga ja kui need on vastavuses ligipääsetavusnõudeid hõlmava tehnilise spetsifikatsiooni või selle osaga.

Eelnõu 5. peatükis esitatakse riikliku järelevalve sätted.

Eelnõu §-s 16 määratakse järelevalveasutus. Nõue tuleneb direktiivi artikli 23 lõikest 2. Käesolevas eelnõus ja selle alusel kehtestatavates õigusaktides sätestatud nõuete täitmise üle teeb järelevalvet TTJA.

Laiemalt koondatakse ligipääsetavusnõuetega seonduv järelevalve TTJA-le. Seeläbi on käesolev eelnõu tihedalt seotud eelnõuga 409 SE. 01.12.2018 jõustunud avaliku teabe seaduse muutmise seadusega võeti riigisisesele õigusele üle avaliku sektori veebidirektiiv ning AvTS § 45 lõike 1 punktis 1¹ sätestati, et teabevaldajate üle riiklikku ja haldusjärelevalvet nende poolt veebilehe ja mobiilirakenduse pidamise nõuete täitmisel teeb Andmekaitse Inspeksioon (edaspidi AKI). Eelnõuga 409 SE anti AvTS-is sätestatud teabevaldajate üle riikliku ja haldusjärelevalve tegemine veebilehe ja mobiilirakenduse ligipääsetavuse nõuete täitmisel AKI-lt TTJA-le. MKM on oma eelarvest eraldanud TTJA-le rahalised vahendid veebilehtede ja mobiilirakenduste ligipääsetavusega seotud kompetentsi arendamiseks.

Igal tarbijal on õigus pöörduda TTJA kui järelevalveasutuse (pädeva haldusasutuse) poole, kes saab selgitada välja kõik antud juhtumis tähtsust omavad asjaolud ning vajaduse korral tagada täitmine ettekirjutuse ja sunniraha abil. TTJA poole võivad pöörduda nii tarbijaühendused kui ka näiteks puudega inimeste ühingud jne. TTJA tegevust on võimalik vaidlustada halduskohtus.

Eelnõu §-s 17 sätestatakse järelevalve erimeetmed. Sättega antakse TTJA-le õigus kohaldada KorS §-des 30, 31, 32, 49, 50, 51 ja 52 sätestatud riikliku järelevalve erimeetmeid. Nendeks erimeetmeteks on küsitlemine ja dokumentide nõudmine (KorS § 30), isiku ametiruumi kutsumine ja sundtoomine (KorS § 31), isikusamasuse tuvastamine (KorS § 32), vallasasja läbivaatus (KorS § 49), valdusesse sisenemine (KorS § 50), valduse läbivaatus (KorS § 51) ja vallasasja hoiulevõtmine (KorS § 52). TTJA võib erimeetmeid kohaldada KorS-is sätestatud alustel ja korras. Riikliku järelevalve menetluse eesmärk on ennetada ohtu, selgitada see välja ja tõrjuda või kõrvaldada korrariikumine. Järelevalve erimeetmete valikul lähtuti samadest erimeetmetest nagu on kehtestatud harmoneeritud toodete üldseaduses TNVS-is ja teistes harmoneeritud toodete eriseadustes (nt mõõteseadus), et tagada järelevalveasutuse ühesugused õigused ja tõhus järelevalve nii toodete kui ka teenuste

nõuetele vastavuse kontrollimisel, arvestades, et ohu ennetamise, ohukahtluse ning ohu ja korrarikkumise tõrjumise vajadus on nii TNVS-is kui LiPS-s sarnane.

Kui järelevalveasutusel on alust arvata, et isikul on andmeid, mis on vajalikud ohu ennetamiseks, väljaselgitamiseks või tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks, võib TTJA riikliku järelevalve teostamisel viia läbi küsitlemist ja nõuda dokumentide esitamist (KorS § 30), kutsuda isik selgituste andmiseks ametiruumi kohapeale või kohaldada sundtoomist (KorS § 31). Need meetmed on vajalikud selleks, et kui TTJA-l tekib kahtlus, et ettevõtja ei täida ligipäasetavusnõudeid ega tugine ka toote täieliku muutmise või ettevõtja ebaproportsionaalse koormamise argumendile, võib TTJA nõuda isikult kahtluse lahendamiseks informatsiooni ning selle saamise hõlbustamiseks kutsuda ettevõtja esindaja vajaduse korral küsitlemiseks ametiruumi. Ametiruumi kutsumine on õigustatud näiteks siis, kui on tegemist teabega, mida ei tohiks kuulda kolmandad isikud (ligipäasetavusnõuete täitmata jätmise korral puudutab soovitatav informatsioon sageli ettevõtja ärisaladust, nt tootearenduse teemad) või kui isikuga kontakti saamine küsimuste esitamiseks on vastasel juhul keerukas. Sundtoomise vajadus ilmneb juhul, kui isik korduvatele kutsetele ühelgi viisil ei reageeri või ei ilmu TTJA ametiruumi vabatahtlikult. Sundtoomise võimalus aitab järelevalvemenetlusega jätkata.

Sundtoomisega piiratakse isiku õigust vabadusele ja isikupuutumatusetele (PS § 20) ning liikumisvabadust (PS § 34). PS §-de 20 ja 34 kaitsealasse kuulub isiku õigus liikuda ja olla seal, kus ta ise soovib. PS § 20 on suunatud intensiivsematele vabaduse piiramise sekkumistele ja PS § 34 vähem intensiivsetele sekkumistele. Vabaduse põhiõigus PS § 20 tähenduses kaitseb isikut ka olukordades, kus on vajalik isiku sundtoomine³⁰. PS § 34 kaitsealasse kuulub isiku õigus liikuda ühest kohast teise või viibida teatud kohas³¹. Viidatud põhiõiguste isikuliselt kaitsealasse kuuluvad füüsilised isikud, sest üksnes nende puhul on võimalik rääkida füüsilisest vabadusest (PS § 20) või õigusest liikuda või viibida mingis kindlas kohas. Kuna ettevõtjad (nii toodetega tegelevad ettevõtjad kui teenuseosutajad) tegutsevad füüsiliste isikute kaudu, saab sundtoomise puhul kõne alla tulla ettevõtja esindaja sundtoomine. Isiku õigust otsustada, kuhu ta läheb või ei lähe või kus ta täpselt viibib, riivab kindlasti TTJA määratud kohustus, et isik peab ilmuma teatud ajal ametiasutusse ja vastama isikule esitatavatele küsimustele. Kindlaks määratud ajal ja kohas olemise kohustus takistab isikul ise otsustamast, kuhu ta sel ajal minna soovib või kus ta tahaks olla. Olukorras, kus isikut ei ole võimalik küsitleda, sest ta ei ole olnud järelevalveasutusele kättesaadav või puudutab küsitav informatsioon teavet, mida kolmandad isikud kuulda ei tohiks, on isiku ametiruumidesse kutsumine ja selle mittetäitmisel sundtoomise rakendamine abinõud, mis aitavad isikult teabe saamise eesmärki saavutada.

KorS-is on olemas alus sundida menetlustoimingut taluma ja küsitud teavet andma § 23 lõikes 4 ja § 28 sunniraha määramise võimalusega. Isiku põhiõigusi riivab kindlasti vähem teabe andmise kohustuse tagamine sunniraha määramisega, kuid sunniraha määramist ei saa pidada igas olukorras tingimata sedavõrd tõhusaks kui isiku ametiruumidesse küsitlemisele kutsumine ja sundtoomine (nt võib isikul olla majanduslikult kasulikum teavet mitte anda ja maksta selle asemel sunniraha või isikul nt puudub vara, mille arvelt sunniraha nõuet täita). Ametiruumidesse kutsumist ei saa alati ka asendada kirjalike küsimuste saatmisega ja neile vastamise kohustamisega, sest teatud olukorras võimaldab isikuga vahetu kohtumine saada palju parema ettekujutuse sellest, kas isik räägib tõtt, kas tal on täiendavat teavet, mis võib olla vajalik jne. Isiku küsitlemine väljaspool ametiruumi ei pruugi olla samuti igas olukorras võimalik, sest ligipäasetavusnõuete täitmata jätmisega seonduv informatsioon võib puudutada teavet, mida kolmandad isikud kuulda ei tohiks. Lisaks ei saa muus

³⁰ RKHKo 17.12.2014, 3-3-1-70-14, punktid 17 ja 18.

³¹ Põhiseaduse § 34 kommentaar, komm 2 – Ü. Madise jt.

kohas kui ametiruumides kohtumist pidada isiku jaoks vähem piiravaks, sest kohustatud isik peab ikkagi viibima määratud ajal kindlas kohas ega või sealt lahkuda, mistõttu saab tema liikumisvabaduse riivet pidada ligilähedaseks ametiruumidesse kutsumisega. Seega ei ole isikult teabe saamiseks võimalik rakendada samaväärselt tõhusat mehhanismi, nagu seda on isiku TTJA ametiruumidesse kutsumine.

Sundtoomise kohaldamine ei tule kõne alla igaühe suhtes, vaid siiski üksnes ettevõtja esindaja suhtes, kellel võib olla väärtuslikku teavet. Selleks võib olla eelkõige ettevõtja juhtorgani liige, prokurist, raamatupidamise eest vastutav isik või konkreetse ligipääsetavusnõude rakendamise seisukohalt tootmise või tootearenduse eest vastutav ekspert. Seega on sundtoomine võimalik üksnes nende isikute suhtes, kelle varasemad või olemasolevad töökohustused nõudsid järelevalvemenetluse läbiviimiseks ja sellega seotud asjaolude selgitamiseks vajaliku teabe valdamist. Riivet õigustab avalik huvi tagada eelnõu kohaldamisalasse jäävate toodete ja teenuste nõuetekohasus, sealjuures saab suureks avalikuks huviks pidada piiratud funktsionaalse võimekusega inimeste teistega samaväärselt ühiskonnaelus osalemise tagamise vajadust. Piiratud funktsionaalse võimekusega inimesed moodustasid 2020. aasta seisuga ligi kolmandiku rahvastikust. Ligipääsetavusest tingitud sotsiaalne mõju avaldub aga igapäevastes tegevustes (nt juurdepääs finantsteenustele, e-kaubandusele, elektroonilisele sidele jne).

Järelevalveasutuse õigus kohustada isikut ametiruumidesse tulema ei kujuta endast intensiivset isiku liikumisvabaduse (PS § 34) riivet. Isiku liikumisvabadus on küll piiratud, kuid vahetut sündi tema suhtes ei rakendata. Sellise intensiivsusega riivet saab õigustada eesmärgiga kaitsta tarbijaid ohtlike või nõuetele mittevastavate toodete tekitatud kahjude eest. Määrav ei ole ka see, kas ametiruumidesse kutsutav on ettevõtja esindaja (juhtorgani liige jne) või kolmas isik, kellel võib järelevalve eseme kohta olla asjakohast teavet. Sundtoomisse ei saa suhtuda kergekäeliselt ja meedet saab kohaldada üksnes vältimatu vajaduse korral ehk juhul, kui vajaliku tõendusteabe kogumine muul viisil (dokumentide küsimine, isiku ametiruumi kutsumine ja vabatahtlik ilmunine) oma eesmärgi ei täida. Samuti tuleb iga kord kaaluda, kas isik on ligipääsetavusregulatsiooni eiranud korduvalt või süstemaatiliselt ning kas sellega on tarbijatele tekitatud suures ulatuses kahju.

Lisaks antakse eelnõuga TTJA-le õigus kontrollida, kas asjaomane isik on sama isik, kellena ta esineb (KorS § 32). Teatud juhtudel võib järelevalveasutusel olla tarvilik veenduda, kas teavet nõutakse õigelt inimeselt, mistõttu on vajalik isikusamasuse tuvastamine. Enda isiku kohta teabe andmist saab käsitada osana eraelu puutumatusest (PS § 26), mistõttu võib olla riivatud isiku õigus otsustada, kas ja kellele ta andmeid enda isiku kohta avaldab. Kuna isikusamasuse tuvastamisega võib kaasneda ka lühiajaline isiku liikumise takistamine (isiku kindlakstegemise aeg), siis võib olla riivatud ka isiku õigus liikumisvabadusele (PS § 34). Isikusamasuse tuvastamise puhul räägime füüsilistest isikutest. Eraelu puutumatust võib riivata üksnes juhul, kui esineb vähemalt üks PS § 26 teise lause piiriklausli kataloogist tulenev eesmärk. Järelevalveasutuse poolt isikusamasuse tuvastamise korral võiks eraelu puutumatuse põhiõiguse riive õigustusena kõne alla tulla avalik kord ja teiste isikute õiguste kaitse, kuivõrd isikusamasuse tuvastamine aitab nende eesmärkide saavutamisele otseselt kaasa. TTJA ei saa koguda vajalikku teavet järelevalvemenetluse läbiviimiseks ilma, et tal oleks võimalik üheselt kindlaks teha, kas ta nõuab teavet õigelt inimeselt, kelle puhul on põhjendatud alus eeldada, et ta vajalikku teavet valdab. Samal põhjendusel saab õigustada ka liikumisvabaduse riivet, sest ka seda on lubatud piirata teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks. Et järelevalveasutus saaks nõuda teavet vaid isikult, kes seda järelevalveasutuse hinnangul valdab (õigelt isikult), on isikusamasuse tuvastamine vältimatu. Kui isik on vaja kindlaks teha, siis ei saa seda asendada muu tegevusega kui isikusamasuse tuvastamine. Pole mõeldav, et järelevalveasutus jätab nt isiku ametiruumidesse küsitlemisele ilmunisel isiku isikusamasuse tuvastamata. Kui järelevalveasutus vajab õigelt isikult järelevalvemenetluse kohaseks läbiviimiseks

vajalikku teavet, peab tal olema võimalik ka isikut tuvastada. Isikusamasuse tuvastamist ei saa pidada intensiivseks eraelu puutumatus riiveks, sest isik ei pea enda kohta avaldama muud, kui ainult oma isiku. Samal ajal on järelevalveasutusel võimalus pärast isiku isikusamasuse tuvastamist koguda järelevalvemenetluse läbiviimiseks vajalikku teavet. Isikusamasuse tuvastamisega kaasneva lühiajalise liikumisvabaduse piiramise kõrval on kaalukam järelevalveasutuse vajadus isiku isikusamasuses veenduda, sest ilma isiku liikumisvabadust piiramata ja tema isikusamasust tuvastamata ei saa järelevalveasutus olla kindel, kas järelevalvetoiminguid viiakse läbi selle isiku suhtes, kelle puhul see oleks põhjendatud või kes väidab end see isik olevat.

TTJA-le antakse eelnõuga õigus valdaja nõusolekuta kontrollida vallasasja (KorS § 49), siseneda valdusesse (KorS § 50) ja ehitise või ruumi läbi vaadata (KorS § 51), sealhulgas on lubatud avada uksi ja kõrvaldada muid takistusi. Ligipääsetavusnõuete täitmisega seotud asjaolude kontrollimiseks võib olla vajalik siseneda ettevõtte ruumidesse (nt teenuse osutamise puhul, arvestades, et teenuseosutaja vastutab mh ligipääsetavusnõuetele vastavate toodete kasutamise eest teenuse osutamisel), kontrollida toote või teenuse ligipääsetavusnõuetele vahetut vastavust, dokumentide täidetust (sh ebaproportsionaalse koormamisele tuginemise põhjendatust). Järelevalveasutusele on antud ka võimalus vallasasi hoiule võtta (KorS § 52). Kõnealuse vallasasjana saab käsitada eelkõige toodet, mida oma majandustegevuse raames pakub toodetega tegelev ettevõtja või mida kasutab teenuse osutamisel teenuseosutaja ning juhul kui toote osas ei ole võimalik menetlustoimingut kohapeal lõpuni viia, kuivõrd selle kontrollimine nõuab spetsiifilisi teadmisi ja on vajalik teha katsetused vastavat pädevust omavas laboris. Aga vallasasjana saab käsitada ka dokumente, mis tõendavad ettevõtja majanduslikku võimekust ligipääsetavusnõudeid täita.

KorS §-des 49–52 sätestatud meetmete rakendamisega riivatakse omaniku õigust oma omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada (PS § 32). Omaniku õigus asja vallata ja kasutada hõlmab endas vabadust otsustada, kas ja millisel eesmärgil omanikule kuuluvat asja rakendatakse. Samuti riivatakse meetmete rakendamisega keeldu tungida kellegi valdusesse (PS § 33). Viidatud keeld hõlmab endas keeldu tungida ja läbi vaadata isiku priivaatsfääri kuuluvat ala (ehitised, ruumid, territoorium). Viidatud õiguse ja keelu puhul saame rääkida nii füüsilisest kui juriidilisest isikust. Lisaks riivatakse KorS §-s 49-52 sätestatud meetmete kohaldamisega õigust eraelu puutumatusse, kuivõrd kohtupraktikas on mõiste „eraelu“ alla kuuluvaks loetud ka füüsiliste või juriidiliste isikute ameti- või ärialane tegevus³². Sarnaselt ülalpool märgituga on nendegi meetmete kasutamise eesmärk avaliku korra ja teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitse tagamine. Järelevalveasutusel peab olema rikkumise tuvastamiseks võimalik vaadata toode läbi ning selleks vajaduse korral siseneda ka valdusesse ning vajaduse korral võtta toode ka hoiule, et seda saaks läbi vaadata ekspert vastavas laboris. Loata valdusesse sisenemise vajadus võib tekkida näiteks olukorras, kus tooteid hoitakse mujal kui müügisaalis (nt laohoones) või teenuseosutaja keelab järelevalve tegijal siseneda teenindusruumidesse. Samuti võib riikliku järelevalve erimeetmete kohaldamiseks tekkida vajadus siseneda tootmishoonesse. Valdusesse sisenemisel saab järelevalveasutus tuvastada, kas isikul on või võib olla järelevalvemenetlusega seotud teavet ja seejärel teabe välja nõuda või läbi viia valduse või vallasasja läbivaatus.

Ka vallasasja läbivaatuse käigus saab järelevalveasutus menetluseks vajalikku teavet, kui kohustatud isik ise seda ei anna või anda ei oska. Võib juhtuda, et ligipääsetavusnõuete järgimise ja ettevõtja ebaproportsionaalsele koormamisele tuginemise põhjendatuse üle saab järelevalveasutus parimat teavet just vallasasja läbivaatuse käigus. Eelkõige on siin mõeldud eelnõu kohaldamisalas kuuluvate toodete ja seotud dokumentide kontrollimist. Toote nõuetele vastavuse kontrolliks võib olla vajalik lisaks dokumentide läbivaatusele kontrollida ka toote märgistust (CE-märgis, hoiatused,

³² ELK kohtuasi nr C-450/06 Varek Sa vs.Belgia, 14.02.2008, p 48.

tootja andmed) ja toodetega kaasneva teabe (kasutusjuhend, tehniline dokumentatsioon) olemasolu. Vallasasja läbivaatusele ei pruugi olla tõhusat alternatiivi nende isikute puhul, kes soovivad teavet varjata ega anna järelevalveasutuse nõutud teavet vabatahtlikult või annavad ebaõiget või mittetäielikku teavet ning keda ei ole võimalik mõjutada ka sunniraha määramisega (nt varatud või vara varjavad isikud, kelle suhtes ei ole võimalik sunniraha täitmisele pöörata, aga ka isikud, keda rahaga mõjutada ei saa ning kes pigem tasuvad sunniraha kui teevad järelevalveasutusega koostööd). Seepärast ei saa vallasasja läbivaatusega samaväärselt tõhusaks vahendiks pidada küsitlemisele kutsumist, küsitlemist ega dokumentide nõudmist. Samuti ei pruugi vähem intensiivsed meetmed võimaldada avastada, tuvastada ega kätte saada infot, mida kohustatud isik nt küsitluse käigus ei avalda või mille olemasolu ta ei tea. Vallasasja läbivaatust ei saa ligipääsetavusnõuete täitmata jätmise avastamiseks alati teostada kohapeal, vaid see tuleb läbivaatamiseks viia selleks kohandatud laborisse või muusse vastavasse uurimisruumi. Selleks peab järelevalveasutusel olema võimalik võtta vallasasi ka hoiule.

Valdusesse sisenemise käigus on järelevalveasutusel võimalik ise veenduda, millised andmekandjad isiku eluruumis, töökohas või mujal valduses on, ning selle alusel otsustada, kas ja millised andmekandjad võiksid järelevalvemenetluse jaoks vajalikud olla. Valdusesse sisenemisel ei pruugi järelevalveasutus saada teavet andma kohustatud isikult kätte kogu soovitud teavet. Valdusesse sisenemine iseenesest ei anna õigust isikule kuuluvat valdust läbi vaadata, ent valdusesse sisenemine võib olla vajalik selleks, et otsustada valduse läbivaatamise vajalikkuse üle või tuvastada vallasasjad, mida soovitakse läbi vaadata ning vajaduse korral need hoiule võtta. Valduse läbivaatus võimaldab seega tuvastada teavet valdava isiku ruumides olevaid asju, mis võivad olla järelevalvemenetluse kohaseks läbiviimiseks vajalikud (nt dokumendid, tooted). Valduse läbivaatus saab siiski olla õigustatud siis, kui järelevalveasutusel ei ole võimalik saada vajalikku teavet muul viisil (isik ei ole nõus tegema järelevalveasutusega koostööd ning teavet ei ole võimalik saada ka vallasasja läbivaatuse kaudu). Sisuliselt on valduse läbivaatus lubatav olukorras, kus kõik eelnevalt mainitud samale eesmärgile (varjatud teabe kättesaamine) suunatud meetmed ei ole kas sama tõhusad või riivavad puudunud isiku põhiõigusi suuremal määral kui valduse läbivaatus. Kui puudutatud isik ei soovi olulist infot välja anda, võib teabe väljaandmisest keeldumine otseselt mõjutada järelevalveasutuse tehtava analüüsi tulemusi ja takistada seeläbi järelevalvemenetluse efektiivset läbiviimist. Valdusesse sisenemise õigus ning sealt vajalike vallasasjade otsimine ja kaasavõtmine aitavad tõhustada järelevalveasutuse tööd.

Kaaludes teavet valdava isiku eraelu puutumatuse kui vallasasja läbivaatuse käigus kõige intensiivsemalt riivatava põhiõiguse riive intensiivsust legitiimse eesmärgiga, milleks on avaliku korra ja teiste isikute õiguste kaitse, ei ole tegemist ilmselt ebaproportsionaalse riivega. Avalik kord on väga lai mõiste ja selle kaitsealasse saab paigutada isiku igasuguse tegevuse, mis kahjustab ühiskonda ja teisi inimesi. Õiguskorra tagamist (ligipääsetavusnõuete täitmise tagamist) ning huvigrupi täisväärtusliku ühiskonnaelus osalemise võimaldamist saab pidada kaalukaks argumendiks. Seega on järelevalveasutuse tegevus suunatud suure osa ühiskonna jaoks olulise tulemuse saavutamisele ning seda saab pidada kaalukamaks kui teavet valdava isiku eraelu puutumatuse põhiõiguse riivet. Sama järelduse saab teha ka omandi puutumatuse põhiõiguse ja valdusesse sisenemise keelu ning vallasasja hoiule võtmise kohta.

Selge on see, et järelevalve erimeetmete kohaldamise valikul tuleb järelevalveasutusel kohaldada ettevõtjat kõige vähem riivavat, ent samas toimivat meetet. See on kaalutlus, mida järelevalveasutus peab igal üksikul juhtumil eraldi tegema. Meetmete kohaldamisel tuleb alustada kõige leebemast, ent tulemuslikust meetmest. Tõhusa järelevalve saavutamiseks tuleb erimeetmete valikul jätta järelevalveasutusele võimalus reageerida adekvaatselt ja tulemuslikult ka nt olukorras, kus ettevõtja ei tee järelevalveasutusega mis tahes koostööd, ei reageeri pöördumistele ning jätkab rikkumist.

Eelnõu §-s 18 sätestatakse järelevalve erisused. Järelevalveasutuse tehtava järelkontrolli eesmärk on veenduda, et ligipäasetavusnõuete kohaldamisest erandi tegemine on õigustatud. Kuna käesoleva eelnõu § 2 lõike 10 kohaselt kohaldatakse toodete turujärelevalve puhul TNVS-i kui üldseadust, tulenevad toodete turujärelevalve erisused TNVS 6. peatükist, ja käesolevas eelnõus nimetatud sätteid ei dubleerita. TNVS 6. peatüki eesmärk on tagada tõhus toodete turujärelevalve, et EL-is (sh Eestis) turule lastavad tooted oleksid ohutud ja vastaksid nii Eesti kui EL-i õigusaktidele. TNVS käsitleb muu hulgas ka turujärelevalveasutuste järelevalvepädevust seoses e-kaubanduses müüdavate toodetega, sätestab piiriülese koostöö reeglid teiste EL-i liikmesriikidega ning paneb turujärelevalveasutusele kohustuse edastada harmoneeritud valdkonna turujärelevalve käigus kogutud teave Euroopa Komisjonile määruse nr 2019/1020 artiklis 34 sätestatud ulatuses ja korras. Sarnase teavitamise juhise annab ka ligipäasetavuse direktiiv (art 20 lg-d 4–8), mistõttu puudub vajadus eelnõus sätestada Euroopa Komisjoni ja teiste EL-i liikmesriikide toote mittevastavusest teavitamise korda.

Eelnõu § 18 lõikes 1 sätestatakse TTJA õigused seoses ligipäasetavusnõuetele mittevastava toote ja teenusega (direktiivi art 20 lg-d 1 ja 8, art 22 ja art 23 lg 1). Direktiivis on esitatud selged ja täpsed juhised kohaldatavatele ligipäasetavusnõuetele mittevastava tootega tegelemise menetlusele riigi tasandil (art 20). Neile juhistele vastab küll osaliselt TNVS § 56 lõige 2, hõlmates toote turul kättesaadavaks tegemise piiramise ja turult kõrvaldamise nõudeid, kuid õigusselguse huvides ning arvestades ligipäasetavusnõuete eripära, on siiski mõistlik sätestada järelevalve erisused just käesolevas eelnõus, kuna TNVS ei hõlma eelnõu kohaldamisalas olevaid teenuseid. Ehkki direktiivis puuduvad konkreetset juhised teenuste vastavuse menetlusele riigi tasandil, tuleneb õigus teenuseosutajalt nõuete täitmist nõuda direktiivi üldisest loogikast tagada toote ja teenuse ligipäasetavusnõuetele vastavus. Seda tõlgendust toetab ka ligipäasetavuse direktiivi artiklis 23 sätestatu, mille kohaselt on riigi ülesanne luua mehhanismid teenuse vastavuse ja rakendatud parandusmeetmete asjakohasuse kontrolliks. Mehhanismid järelevalve tegemiseks on Eestis loodud KorS-iga, milles sätestatud riikliku järelevalve üldmeetmed kohalduvad ka käesolevas eelnõus sätestatud nõuete täitmise üle järelevalve tegemisel. Lisaks on TTJA-l järelevalve tegemisel kasutada KorS-is sätestatud need järelevalve erimeetmed, millele viidatakse eelnõu §-s 17. Sellegipoolest on ligipäasetavusnõuetele mittevastava teenuse vajaduse korral turult kõrvaldamise nõue asjakohane käesolevas eelnõus eraldi sätestada, kuna seda järelevalve erimeedet ei ole üheski muus õigusaktis sätestatud.

Eelnõu § 18 lõike 1 punktis 1 sätestatakse TTJA õigus nõuda ettevõtjalt toote või teenuse kooskõlla viimist kõigi ligipäasetavusnõuetega.

Eelnõu § 18 lõike 1 punktis 2 sätestatakse TTJA õigus keelata või piirata toote ja teenuse kättesaadavaks tegemine riigisisel turul, samuti nõuda toote või teenuse turult kõrvaldamist või kõrvaldada toode turult, mille tagamiseks rakendatakse ettekirjutuse tegemist (KorS § 28 lg 1). Kui ettevõtja ettekirjutust ei täida, saab TTJA rakendada teisi KorS §-des 28–29 sätestatud riikliku järelevalve üldmeetmeid, määraates sunniraha või korraldades ettekirjutuse täitmise asendustäitmise ja sunniraha seaduses sätestatud korras.

Eelnõu § 18 lõikes 2 sätestatakse TTJA ülesanded juhuks, kui ettevõtja on tuginenud täielikule muutmisele või ebaproportsionaalsele koormamisele. Nõue tuleneb direktiivi artikli 19 lõikest 2 ja artikli 23 lõikest 1. Sõltumata sellest, et TTJA on eelnõu kohaselt ainuke järelevalveasutus ning pädev kontrollima kõikide eelnõus sätestatud nõuete täitmist, on käesolev säte vajalik, sest direktiivis tuuakse täieliku muutmise ja ebaproportsionaalse koormamise järelevalvetoimingute elemente esile nii toodete kui teenuste vastavuse puhul. Toote või teenuse täieliku muutmise ja

ettevõtja ebaproportsionaalse koormamise argument on Eesti õiguses ka esmakordne nähtus, mistõttu on õigusselguse huvides vajalik tuua direktiivist otsesõnu üle ka sellega seotud järelevalveelemendid, et tagada TTJA-le vastav tegutsemisõigus. Nende kohustuslike tegevuste täitmiseks on TTJA-l kasutada KorS-is sätestatud järelevalve erimeetmed, millele on viidatud käesoleva eelnõu §-s 17.

Eelnõu § 18 lõike 2 punktis 1 sätestatakse, et kui ettevõtja tugineb toote täielikule muutmisele või ettevõtja ebaproportsionaalsele koormamisele, on TTJA-l õigus järelevalve käigus kontrollida, kas ettevõtja on teinud proportsionaalse koormuse hindamise.

Eelnõu § 18 lõike 2 punktis 2 sätestatakse, et TTJA-l on pädevus hinnata, kas ettevõtja hindamine on tehtud vastavalt selleks kehtestatud kriteeriumidele, ja kontrollida, kas hindamistulemused lubavad teha ettevõtja tehtud järeldusi jätta ligipäasetavusnõuded järgimata.

Eelnõu § 18 lõike 2 punktis 3 sätestatakse, et TTJA-l tuleb kontrolli tegemisel hinnata asjakohase toote või teenuse vastavust igale sellele kohaldatavale ligipäasetavusnõudele. See tähendab, et TTJA-l on õigus hinnata, kas ettevõtja peab ligipäasetavusnõudeid täitma osaliselt. Näiteks on nägemispuudega inimestele ligipääsu võimaldamiseks taktilise kirja tootele lisamata jätmine ebaproportsionaalse koormamise seisukohast õigustatud, aga kuulmispuudega inimestele ligipääsu võimaldamiseks piktogrammide lisamine ei ole ebaproportsionaalselt koormav ning sel puhul ligipäasetavusnõuded kohalduvad (vt ka § 5 selgitust).

Eelnõu §-s 19 sätestatakse sunniraha igakordse kohaldamise ülemmäär. Kuivõrd asendustäitmise ja sunniraha seaduse (ATSS) § 10 lõike 2 järgi sätestatakse sunniraha igakordse rakendamise ülemmäär otsesõnu seaduses, tuleb sunniraha ülemmäär summana LiPS-is välja tuua. Seda praktikat toetab ka KorS § 28 lõike 2 kolmas lause, märkides, et sunniraha igakordse kohaldamise ülemmäär sätestatakse riikliku järelevalve eriseaduses. Riikliku järelevalve üldseadusena sätestab KorS sunniraha igakordse kohaldamise ülemmääraks 9600 eurot (KorS § 28 lg 2 neljas lause) juhuks, kui järelevalve eriseaduses ülemmäära ei sätestata. Eelnõus on sunniraha ülemmääraks 10 000 eurot, mis toodete puhul vastab TNVS-is sätestatud muudele harmoneeritud toodetele kohaldatavale sunniraha ülemmäärale. Toodetele ja teenustele erineva määra kehtestamine ei oleks asjakohane. Kõrgemat sunniraha ülemmäära rakendamist ei saa samuti pidada asjakohaseks, kuna ligipäasetavusnõuete rikkumine ei põhjusta võrreldes muude toodete (nt ehitustoodete) nõuete rikkumisega suuremat ohuolukorda ja on piisavalt heidutav. Madalama sunniraha ülemmäära kehtestamine ei ole seepärast asjakohane, et maksimaalne võimalik sunniraha määr peab olema selline, mis kaalub üles ka kõige suurema ärihuvi. Sätestatud ülemmäärasumma on hoiatav, piisavalt tõhus, et kallutada ettekirjutuse adressaati ettekirjutust täitma. Kuna sunniraha ei ole karistusliku iseloomuga, vaid tegemist on haldustäitemenetlusega, tuleb sunniraha määramisel valida selline sunnivahend, mis isikut võimalikult vähe kahjustades teda ettekirjutust täitma motiveeriks. Sunniraha ülemmäär ei tähenda, et sunniraha tuleks määrata just selles summas. Valitud sunniraha ülemmäära summa ei pärsi seepärast proportsionaalsuse põhimõttega arvestamist. Proportsionaalse sunniraha summa määramisel tuleb iga kord arvesse võtta ettekirjutuse olulisust, rikkumise asjaolusid ja isiku majanduslikku seisundit.

Eelnõu 6. peatükis esitatakse vastutuse sätted.

Eelnõu §-s 20 sätestatakse karistus ligipäasetavusnõuetele mittevastava teenuse osutamise eest. Toote turule laskmise nõuete rikkumise korral kohaldatakse TNVS 7. peatükis vastutuse kohta sätestatud vastavalt käesoleva eelnõu § 2 lõikes 10 sätestatule. TNVS § 59 lõikes 2, § 60 lõikes 2 ja § 61 lõikes 2 sätestatakse toote turule laskmise ja turul kättesaadavaks tegemise tingimuste

rikkumisel ning toote ohtudest teavitamata jätmise ja vastavusmargise väärkasutamise trahvisummaks 32 000 eurot. Seesugune trahvimäär on kehtestatud tõsiseltvõetavuse tagamiseks ning sarnaste väärtegade eest ettenähtud karistumäärade ühtlustamiseks. Praegu lubab karistusseadustiku § 47 kohaldada juriidilisele isikule rahatrahvi kuni 400 000 eurot. EL-i määruse nr 2019/1020 artikkel 41 sätestab, et EL-i liikmesriigi poolt määratavad karistused, mida määruse rikkumise korral kohaldatakse, peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad. Sama põhimõtte sätestab ka ligipäasetavuse direktiivi artikkel 30. Mõnes teises seaduses sätestatud sarnaste rikkumiste eest ettenähtud trahvimäärad on samad. Näiteks näeb kehtiv jäätmeseadus ette, et keelatud toote turule laskmise eest on võimalik määrata juriidilisele isikule kuni 32 000 euro suurune rahatrahv. Ka seadme ohutuse seadus näeb seadme kasutusele võtmise ja kasutamise ning seadmetöö nõuete rikkumise eest juriidilistele isikutele ette kuni 32 000 euro suuruse trahvimäära. Samuti nähakse mõõteseaduse kehtivas redaktsioonis ette kuni 32 000-eurone trahvimäär taatlusmargise võltsimise, võltsitud taatlusmargise müümise ja võltsitud taatlusmargisega mõõtevahendi kasutamise eest.

Füüsilise isiku trahvimäärad TNVS-s on 200 ja 300 ühikut. Eelnõuga füüsilisele isikule sätestataval trahvimääral otsest seost TNVS-ga ei ole. Karistumäärade kehtestamisel on lähtutud õiguskorra kaitsmise huvidest. Silmas on peetud, et trahvimäärad omaksid eri- kui üldpreventiivset mõju ehk kujundaksid nii süüdlase kui kogu ühiskonna hoiakut, arvestades sealjuures rikkumise võimalikku olemusest ja selle tagajärgi. Samuti on arvesse võetud analoogiat ja üldist keskmist. Näiteks on raudteeseaduses (§ 167) reisijaõiguste (muu hulgas ka puudega inimestele teabe või abi andmata jätmise eest) rikkumise eest füüsilise isiku trahvimäär 100 ühikut, ent samas juriidilisele isikule 100 000 eurot; kaubandusliku meresõidu seaduses ja lennundusseaduses samasisulise sätte puhul on trahvimäärad vastavalt 150 ühikut ja 3200 eurot; ühistranspordiseaduses bussireisijate puhul on trahvimäärad vastavalt 50 ühikut ja 3200 eurot. Tarbijakaitseseaduse alusel on juriidilise isiku trahvimäärad vahemikus 2000 kuni 32 000 eurot ning infoühiskonna teenuste seaduse alusel on füüsilise isiku trahvimääraks 300 ühikut ja juriidilise isiku trahvimääraks 3200 eurot.

Ligipäasetavusnõuded, millest tuleb teenuse osutamisel juhinduda, kehtestatakse eelnõu § 4 lõikes 3 ning eelnõu § 4 lõike 4 alusel antavas sotsiaalkaitseministri määru.

Eelnõu § 20 lõikes 1 sätestatakse ligipäasetavusnõuetele mittevastava teenuse osutamise eest füüsilisele isikule karistuseks rahatrahv kuni 100 trahviühikut.

Eelnõu § 20 lõikes 2 sätestatakse ligipäasetavusnõuetele mittevastava teenuse osutamise eest juriidilisele isikule karistuseks rahatrahv kuni 20 000 eurot.

Eelnõu §-s 21 määratakse kindlaks väärtegade kohtuväline menetleja. Väärtegade kohtuväline menetleja on TTJA.

Eelnõu 7. peatükis esitatakse rakendussätted.

Eelnõu §-s 22 sätestatakse ligipäasetavusnõuete kohaldamise erisused.

Eelnõu § 22 lõikes 1 sätestatakse, et LiPS-i nõudeid kohaldatakse alates 2025. aasta 28. juunist turule lastava toote ja osutatava teenuse suhtes. Kohaldamise aja määramisel on lähtutud direktiivi artikli 31 lõikest 2. Nõuded kohalduvad kõigile teenustele, mida osutatakse 2025. aasta 28. juunil ja pärast seda (sh teenus, mida osutatakse enne 2025. aasta 28. juunit). Nõuetega tuleb kooskõlla viia kõik uued tooted, s.o tooted, mis lastakse turule 2025. aasta 28. juunil ja pärast seda. Enne 2025.

aasta 28. juunit turule lastud tootele käesoleva eelnõu nõuded ei kohaldu. Nõuetega tuleb muu hulgas kooskõlla viia veebilehtedel ja mobiilirakendustel põhinevad teenused või teenuse elemendid.

Eelnõu § 22 lõikes 2 sätestatakse teenuselepingu kohaldamise erisus vastavalt direktiivi artikli 32 lõikele 2. Enne 2025. aasta 28. juunit sõlmitud teenuseleping (kui selle tingimused ei arvesta kohalduvaid ligipääsetavusnõudeid) kehtib edasi muutmata kujul kuni selle kehtivusaja lõpuni, kuid kõige kauem 2030. aasta 28. juunini. Seega, enne 2025. aasta 28. juunit sõlmitud lepingud, mis on sõlmitud pikemaks perioodiks kui viis aastat ja mille tingimused arvestavad kohalduvaid ligipääsetavusnõudeid, jäävad kehtima. Kui teenuse osutamisega kaasneb paratamatult ka lepingu sõlmimine, on tegemist teenuselepinguga, mis loetakse teenuse osaks. Näiteks sõlmitakse avaliku teenindamise lepingud keeruka hankeprotseduuri käigus pikemaks perioodiks kui viis aastat. Seetõttu ei ole mõistlik, et neid lepinguid tuleb vahepeal uuesti sõlmida vaatamata asjaolule, et teenuseosutaja on võtnud endale lepinguga kohustuse tagada ligipääsetavuse direktiivist tulenevate nõuete täitmine alates riigisisese õiguse normide jõustumisest.

Sätte eesmärk on tagada, et pärast sätete kohaldumise tähtpäeva ei pakutaks turul eelnõu kohaldamisalasse kuuluvat teenust, mis ei arvesta ligipääsetavuse tagamise nõuetega. See vastab ka direktiivi üleminekumeetme eesmärgile (art 32 lg 2). Selle eesmärgi saavutamiseks on vajalik, et hõlmatud oleksid kõikide eelnõu kohaldamisalasse jäävate tarbijatele osutatavate teenuste (eelnõu § 2 lg 2) mistahes lepinguliigid.

Eelnõu § 22 lõikes 3 sätestatakse teenuse osutamisel kasutatavale iseteenindusterminalile täiendav nõuete kohaldamise erisus. Iseteenindusterminali, mida teenuseosutaja kasutab teenuse osutamiseks enne 2025. aasta 28. juunit, võib jätkuvalt kasutada sarnase teenuse osutamiseks kuni selle majanduslikult kasuliku tööea lõpuni, kuid kõige kauem 20 aastat pärast selle esmast kasutuselevõttu. Erisus lähtub direktiivi artikli 32 lõikest 2.

Eelnõu § 22 lõikes 4 sätestatakse vastavalt direktiivi artikli 32 lõikele 1, et teenuseosutaja võib jätkata teenuse osutamist kuni 2030. aasta 28. juunini, kasutades toodet, mida ta kasutas sarnase teenuse osutamiseks ka enne 2025. aasta 28. juunit. See tähendab, et teenuseosutaja peab tagama, et ta kasutab teenuse osutamisel ligipääsetavaid tooteid ning see nõue kohaldub teenuseosutajale alates 2030. aasta 28. juunist.

Eelnõu § 22 lõikes 5 sätestatakse täiendav nõuete kohaldamise erisus veebilehe ja mobiilirakenduse teatud sisu suhtes. Lõige jaguneb kolmeks punktiks.

Eelnõu § 22 lõike 5 punktis 1 sätestatakse, et teenuse ligipääsetavusnõudeid ei kohaldata veebilehe ja mobiilirakenduse puhul enne 2025. aasta 28. juunit avaldatud eelsalvestatud ajas muutuvate meediumite suhtes. Nõue lähtub direktiivi artikli 2 lõike 4 punktist a. Selle all tuleb mõista meediumit (ainult audio, ainult video, audio-video, interaktsiooni sisaldav audio ja/või video), mida esitatakse enne 2025. aasta 28. juunit reaajas ja mida pärast esmakordset avaldamist hoitakse internetis või mis avaldatakse pärast reaajas edastamist uuesti.

Eelnõu § 22 lõike 5 punktis 2 sätestatakse, et teenuse ligipääsetavusnõudeid ei kohaldata enne 2025. aasta 28. juunit avaldatud kontoritarkvara failiformaatide suhtes. Nõue lähtub direktiivi artikli 2 lõike 4 punktist b. Selle all tuleb mõista enne 2025. aasta 28. juunit avaldatud dokumendiformaate, mis on mõeldud peamiselt väljaspool veebi kasutamiseks ning on veebilehtedele lisatud (sh Adobe pdf-failid, Microsoft Office'i dokumendid või nende (avatud lähtekoodiga) vasted).

Eelnõu § 22 lõike 5 punktis 3 sätestatakse, et teenuse ligipääsetavusnõudeid ei kohaldata veebilehe ja mobiilirakenduse sisu suhtes, mida võib pidada arhiiviks. Nõue lähtub direktiivi artikli 2 lõike 4 punktist e. Veebilehtede ja mobiilirakenduste sisu loetakse arhiveerituks, kui seda pärast 2025. aasta 28. juunit enam ei ajakohastata ega muudeta. Veebilehe ja/või mobiilirakenduse üksnes tehnilist haldamist ei käsitata ajakohastamise või muutmisenä.

Eelnõu §-s 23 sätestatakse Sotsiaalministeeriumi kohustus teha regulatsiooni rakendumise järel järelhindamine. Järelhindamine on vajalik, sest regulatsiooni tulemuslikkust pole võimalik praegusel juhul kontrollida. Sotsiaalministeerium teeb järelhindamise hiljemalt 2028. aastal.

Eelnõu §-ga 24 muudetakse toote nõuetele vastavuse seadust (TNVS).

TNVS-is laiendatakse TTJA turujärelevalvepädevust toodetele kehtestatud ligipääsetavusnõuete täitmise üle järelevalve tegemisega. Samuti täiendatakse TNVS-i normitehnilise märkusega, milles viidatakse ligipääsetavuse direktiivile.

Muudatus on vajalik selleks, et TTJA-le laieneksid ligipääsetavuse direktiivi kohaldamisalasse kuuluvate toodete turujärelevalveasutuse kohustused ja õigused, mis on sätestatud TNVS 6. peatüki turujärelevalve korralduse ja 7. peatüki vastutuse osas.

Eelnõu §-s 25 sätestatakse seaduse jõustumisaeg. Jõustumissätte kohaselt jõustub seadus 2022. aasta 28. juunil. Jõustumiskuupäeva valik lähtub ligipääsetavuse direktiivi riigisisesele õigusesse ülevõtmise kohustuse tähtpäevast (direktiivi art 31 lg 1).

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõu §-s 2 lõigetes 2 ja 4 ja 5 ning §-s 3 sätestatakse e-kaubanduse teenuse, elektroonilise pileti, elektroonilise piletimüügi teenuse, e-lugeri, e-raamatu ja selle tarkvara, ettevõtja, interaktiivse andmetöötlusvõimsuse, iseteenindusterminali, makseterminali, mikroettevõtja, operatsioonisüsteemi, tarbija, tarbijale kasutamiseks ettenähtud üldotstarbelise arvuti riistvarasüsteemi, tarbija terminaliseadme, millel on interaktiivne andmetöötlusvõimsus ja mida kasutatakse ligipääsuks audiovisuaalmeedia teenusele, teenuse ja teenuseosutaja terminid.

Terminite defineerimise vajadus tuleneb ligipääsetavuse direktiivi ülevõtmisest Eesti õigusesse ja sellega hoitakse ära võimalikud arusaamatused mõistete erineval tõlgendamisel.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõuga võetakse Eesti õigusesse üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/882 toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kohta. Direktiivi ülevõtmise tähtpäev on 28. juuni 2022.

Direktiivi ülevõtmise vastavustabel on esitatud seletuskirja lisas 1.

6. Seaduse mõjud

Mõjuanalüüsi eesmärk on hinnata LiPS-i mõju uute toodete turule toomisega seotud ettevõtjatele, teenusepakkujatele, toodete ja teenuste tarbijatele ning riigiasutustele, sh nende kuludele ja tuludele.

Seaduse rakendamisel võib eeldada mõju esinemist järgmistes valdkondades: mõju majandusele, sotsiaalne, sh demograafiline mõju, mõju regionaalarengule ning mõju riigiasutuste ja kohaliku

omavalitsuse korraldusele, kuludele ja tuludele. Mõjude olulisuse tuvastamiseks hinnati nimetatud valdkondi nelja kriteeriumi alusel: mõju ulatus, mõju avaldumise sagedus, mõjutatud sihtrühma suurus ja ebasoovitavate mõjude kaasnemise risk.

Eelnõus esitatud muudatustel puudub mõju elu- ja looduskeskkonnale ning riigi julgeolekule ja välissuhtele, mistõttu ei ole mõju olulisust nendes valdkondades hinnatud.

Mõjutatud sihtrühma kirjeldus

Mõjutatud sihtrühmaks on eeskätt puudega inimesed, aga ka piiratud funktsionaalse võimekusega inimesed. Piiratud funktsionaalse võimekuse all mõeldakse siinkohal füüsilise, vaimse, intellektuaalse, meelelise või vanusega seotud vaeguse või muu alalise või ajutise keha võimekusega seotud põhjust, mis koostoimes erinevate takistustega võib tõkestada inimese ühiskonnaelus teistega võrdsetel alustel osalemist, sealhulgas ligipääsu toodetele ja teenustele.

Kuna sihtrühma suurust ei ole võimalik täpselt hinnata, on mõju hindamisel lähtutud järgmiste alasihtrühmade suurustest:

- **Lapsed ja noorukid**, kellest 0–17-aastased moodustasid 2020. aasta 1. jaanuari seisuga 19,3% rahvastikust, 7–14-aastased ligi 9%. Statistikaameti rahvastikuproгноosi põhistsenaariumi kohaselt kahaneb nende vanuserühmade osakaal rahvastikus 2045. aastaks vastavalt 17,5%-le ja 7,5%-le.³³
- **Vanemaealised**, kellest 65-aastased ja vanemad moodustasid 2020. aasta 1. jaanuari seisuga 20% rahvastikust (veidi rohkem kui 266 000 inimest), 75-aastased ja vanemad 9,5% (veidi rohkem kui 126 000 inimest) ja 85-aastased ja vanemad 2,6% (ligi 35 000 inimest). Statistikaameti rahvastikuproгноosi põhistsenaariumi kohaselt kasvab nende vanuserühmade osakaal rahvastikus 2045. aastaks vastavalt 26,7%-le (veidi rohkem kui 344 000 inimest), 14,5%-le (veidi rohkem kui 186 000 inimest) ja 5,2%-le (ligi 67 100 inimest).³⁴ Seega, vanemasse vanuserühma (85-aastased ja vanemad) kuuluvate inimeste arv praktiliselt kahekordistub ning 65-aastaseid ja vanemaid inimesi on 2045. aastaks Eesti rahvastiku koosseisus pea 80 000 enam.
- **Ametliku puude raskusastmega inimesed**, keda 2020. aasta 1. jaanuari seisuga oli ligi 154 300, s.o 11,6% rahvastikust. 0–17-aastaseid puudega inimesi oli sama hetke seisuga veidi rohkem kui 11 400, 18–64-aastaseid veidi rohkem kui 66 500 ning 65-aastaseid ja vanemaid ligi 76 400.³⁵ Prognooside kohaselt suureneb puudega inimeste osakaal rahvastikus pidevalt ning 2040. aastaks võib see olla hinnanguliselt 17%.³⁶ Kõige suurema osa (37%) puudega inimestest moodustasid 2020. aasta jaanuari seisuga liikumispuudega inimesed, millele järgnes liitpuue (31%) ja psüühikahäire (v.a vaimupuue) (ligi 15%). Kuulmis- ja nägemispuudega inimesed moodustasid kõigist puude liikidest vastavalt 1,4% ja 1,2% ning keele- ja kõnepuudega inimesed umbes 1%. Puude raskusastmete järgi oli enim raske puudega inimesi (ligi 80 500 inimest, s.o 52% kõigist puudega inimestest), kellele järgnes keskmise puudega inimeste arv (ligi 57 100 inimest, s.o ligi 37% kõigist puudega inimestest) ja sügava puudega inimeste arv (ligi 17 100 inimest, s.o 11% kõigist puudega inimestest).³⁷ Võib eeldada, et enim on direktiiviga seotud muudatustest mõjutatud raske ja sügava puudega inimesed, kelle piirangud on suuremad (s.o ligi 97 600 inimest).
- **Tervisest tingitud igapäevategevuse piiranguga inimesed**. 2020. aastal tundsid, et nende igapäevategevus on tervisest tingitult suurel määral piiratud ligi 10% 16-aastastest ja vanematest

³³ Statistikaamet, 2021. Sotsiaalministeeriumi arvutused.

³⁴ Samas.

³⁵ Sotsiaalkindlustusamet, 2020. Sotsiaalministeeriumi arvutused.

³⁶ Sotsiaalministeeriumi hinnang varasemate aastate puudega inimeste arvu ja rahvastikuproгноosi alusel, 2021.

³⁷ Sotsiaalkindlustusamet, 2020. Sotsiaalministeeriumi arvutused.

inimestest (1. jaanuari 2020 sama vanuserühma rahvaarvu arvestades ligi 108 600 inimest) ning ligi 21% 65-aastastest ja vanematest inimestest (ligi 54 600 inimest). Lisaks tundis end mõningal määral tervisest tingitult igapäevategevustes piiratud 22,7% 16-aastastest ja vanematest ning 41% 65-aastastest ja vanematest inimestest.³⁸

- **Ajutise tervisest tuleneva tegevuspiiranguga inimesed.** 2019. aastal registreerisid meditsiini-asutused, et vigastuse tõttu vajas ravi ligi 156 400 inimest, sh ligi 112 800 18-aastast ja vanemat inimest.³⁹

Kui arvestada eespool esitatud loetelust suure tõenäosusega mittekattuvaid sihtrühmasid (7–14-aastased lapsed ja noorukid, 18–64-aastased ametliku puude raskusastmega inimesed ning 65-aastased ja vanemad inimesed), siis moodustas sihtrühm 2020. aasta seisuga ligi kolmandiku rahvastikust, mis tähendab, et tegemist on kogu elanikkonda arvestades keskmise suurusega sihtrühmaga. Siia lisanduvad veel sihtrühmad, kelle kattuvust ei ole võimalik tuvastada. Samuti võib arvata, et kõigi sihtrühma kuuluvate inimeste funktsionaalne võimekus ei ole alati piiratud.

6.1. Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju

Ligipääsetavus tähendab, et kogu elanikkond on elu- ja infokeskkonda kaasatud ning kõikidele on tagatud võrdsed võimalused ühiskonnaelust osa võtta. Ligipääsetava ühiskonna loomine tähendab sellise elukeskkonna loomist, mis lähtub iga ühiskonnaliikme vajadustest ja võimalustest, ning keskkonda, mis ei sea eeliseid ühele sihtrühmale. Ligipääsetavusnõuete kehtestamine toodetele ja teenustele, mille suhtes käesolev eelnõu kohaldub, mõjutab eespool nimetatud sihtrühmadesse kuuluvate inimeste õigusi ühiskonnaelust võrdsetel alustel osa võtta, parandades kõikide ühiskonnaliikmete elukvaliteeti ja toimetulekuvõimet. Samuti mõjutab see sihtrühma võimalusi osaleda ühiskondlikus elus ja seda mõjutada.

Kui vaadelda ligipääsetavuse sihtrühmana kogu elanikkonda elukaare vältel, mitte ainult puudega inimesi nende erivajadusest lähtuvalt, siis võttes arvesse elanikkonna vananemist, aitab seaduse rakendamine tagada ka vanemaealiste pikaajalise aktiivsuse ühiskonnas ja tööturul, mis omab positiivset mõju ka majandusele.

Ligipääsetavusnõuete kehtestamine teatud toodetele ja teenustele mõjutab sihtrühma tervist ja heaolu. Transporditeenusele ligipääsu suurendamine, mis tähendab ka transpordivõimalusi puudutava teabe ligipääsetaval kujul pakkumist, parandab kogu elanikkonna, iseäranis puudega inimeste liikuvust ning sellega elukvaliteediks vajalike hüvede kättesaadavust. Lisaks aitab ligipääsetav transporditeenus puudega inimestel, aga ka eakatel, kasutada erinevaid teenuseid (nt arstiabi, raamatukogu, pangandusteenused, kultuurisündmused jne) ning suurendada seeläbi nende heaolu ja ühiskonnaelus osalemist. Näiteks on ligipääsetavusnõuetele vastav interaktiivne teabeterminaal kaasava disaini seisukohalt oluline element, mis võimaldab anda ühistranspordiinfot edasi lihtsustatult ja suurema fondiga, paremini loetavalt ja paindlikumalt kui väljaprintitud sõiduplaanil. Sellest saavad olulist kasu vaegnägijad või ärevushäirete all kannatavad inimesed, kellele info õigeaegne ja piisav kättesaadavus on õige transpordivahendi kasutamisel määrava tähtsusega. Kaudselt mõjutab ligipääsetavusnõuete kehtestamine sihtrühma tervist ja heaolu ka

³⁸ Statistikaamet, 2021. Eesti sotsiaaluuring.

³⁹ Tervise Arengu Instituut, 2021. VIG13: Vigastuse tõttu ravi vajanud isikud välispõhjuse, soo, vanuserühma ja maakonna järgi. Ühe aasta andmetes kajastuvad ka möödunud perioodil saadud vigastused, mis vajasid jätkuvalt ravi. Vigastuste alla kuuluvad nii liiklusõnnetustest, kukkumistest, mürgistustest kui ka muudest põhjustest tingitud vigastused. Kättesaadav [arvutivõrgus](#). Viimati kuvatud: 13.04.2021.

hädaabiühendusele ligipääsu ja vaba aja veetmise võimaluste laiendamisega, mis on seotud näiteks ligipääsuga e-raamatutele.

Transporditeenuse ligipääsetavuse parandamisel on mõju ka tööhõivele ja võimalustele tööturul osaleda, suurendades puudega inimeste iseseisva töö käimise ja erinevate teenuste kasutamise võimalusi. Statistikaameti andmetel töötas 2019. aastal enam kui 40% tööealistest puudega inimestest.⁴⁰ Eestis ei koguta regulaarselt andmeid selle kohta, kui sagedasti puudega inimesed erinevaid transporditeenuseid kasutavad või kui paljudel puudega inimestel jääb ligipääsmatuse tõttu ühistransporditeenus kasutamata. 2020. aasta statistika kohaselt tahaks umbes 19% enda haiguse, vigastuse või puude tõttu tööd mitte otsinud inimestest võimaluse korral tööle asuda.⁴¹ 2014. aasta statistika ütleb, et ühistransporditeenust kasutab tööleminekuks umbes 25% kõigist hõivatud ametliku puudega inimestest.⁴² 2009. aasta puudega inimeste ja nende pereliikmete hoolduskoormuse uuringu andmetel vajas 41% töötavatest puudega inimestest transpordiabi tööle ja koju saamiseks.⁴³ Võib eeldada, et ligipääsu parandamisel transporditeenuste kasutamise sagedus sihtrühma hulgas kasvab. Et transporditeenuse ligipääsetavust mõjutab lisaks teenustele ja infokeskkonnale ka füüsilise ruumi ligipääsetavus, mille parandamine eeldab valdkondadeülest koostööd ja terviklikku ligipääsetavuse poliitikat laiemalt, võib LiPS-i tähenduses ligipääsetavuse tagamise mõju sagedust hinnata keskmiseks. LiPS-i rakendamine võib kaudselt mõjutada ka tööhõivet ja tööturul osalemise võimalusi selle kaudu, et teatud töökohtadel on seaduse kohaldamisalas olevad tooted ja teenused töötamise protsessi osa (näiteks e-kaubanduse teenus).

Käesolev eelnõu parandab ka finantsteenuste ligipääsetavust puudega inimeste jaoks. Eestis on kasutusel sularahaautomaate, mille kaudu saavad kliendid teenusena nii sularaha välja võtta kui kontole maksta ning teha muid maksetehinguid. Seejuures on olemas sularahaautomaate, mis on varustatud spetsiaalsete abivahenditega, mida saavad kasutada nii vaegnägijad kui pimedad (hääljuhendamise võimalus ja spetsiaalne klaviatuur pimedatele). Samas, praegu ei ole vaegnägijatel ilma kõrvalise juhendamiseteta automaatides toiminguid võimalik teha.⁴⁴ Liikumispuudega inimestel on terminalidele ja automaatidele ligipääs tihti raskendatud, sest ratastoolis inimeste jaoks asuvad automaadid liiga kõrgel või ekraanile paistev valgus muudab ekraani loetamatuks. Sularaha- ja makseautomaatide ja iseteenindusterminalide ligipääsetavuse parandamisel tuleb silmas pidada seda, et inimestele jääksid alles ka traditsioonilised (klienditeenindaja toel) teenuste kasutamise võimalused.

Sularahaautomaatidele ligipääsetavuse parandamine võimaldab puudega inimestel kasutada alati oma kodupanga teenuseid ning vähendab pealesunnitud tasuliste teenuste (nt sularaha väljavõtmine teise panga sularahaautomaadist, tehingud klienditeenindaja juures) kasutamist. Samuti võimaldab sularahaautomaatidele ligipääs inimestel paremini iseseisvalt otsustada oma rahaliste ressursside kasutamise üle.

Finantsteenused on ligipääsetavad, kui ka teenuse veebikeskkond või mobiilirakendus on puudega inimesele vastavalt kohandatud ja ühildumine tugitehnoloogiaga ka tegelikult tagatud (liidestamine toimib ja tagatud on selle töökindlus). Pankade veebilehekülgi on üldiselt Eestis hinnatud küllaltki hästi ühilduvaks. Üheks oluliseks makseteenuste kasutamisega seotud probleemiks on välja toodud ka see, et pangalingid on lisatud e-kaupmeeste veebilehtedel tihti piltidena (mitte tekstina), mida

⁴⁰ Statistikaamet, 2019. Eesti tööjõu-uuring.

⁴¹ Statistikaamet, 2020. Eesti tööjõu-uuring.

⁴² Sotsiaalkindlustusamet, Statistikaamet, 2014. „Puuetega inimeste sotsiaalne lõimumine“.

⁴³ Soo, Kadri; RAKE; Linno, Tiina. (2009). Puuetega inimeste ja nende pereliikmete hoolduskoormuse uuring. Saar Poll OÜ, Tartu Ülikool, Sotsiaalministeerium / Euroopa Sotsiaalfond.

⁴⁴ Seletuskiri Eesti seisukohtadele direktiivi eelnõu kohta.

ühilduv seade ei suuda lugeda ja nii on puudega inimestel praktikas üsna keeruline makseid teha. Käesolev eelnõu peaks sellised probleemid lahendama.

Teatud juhtudel on põhjendatud, et puudega isikule on tagatud teenuse kättesaadavus tema seadusliku esindaja kaudu. See, milliseid tehinguid ja toiminguid on lubatud eestkostetaval endal teha, määratakse kindlaks eestkoste seadmisel. Kõikidel muudel juhtudel teostab piiratud teovõimega isik oma õigusi esindaja kaudu. Puudega isik ei pruugi alati vajada eestkostet, see sõltub eelkõige funktsionaalsest võimekusest (puude raskusest). Teatud puude korral võib teenuste tarbimine olla olemuslikult välistatud (teenust osutatakse üksnes esindaja kaudu).

LiPS-iga nähakse ette teenuste ligipääsetavuse üldnõuded, mis peavad olema tagatud muu hulgas loetletud finantsteenuste pakkumisel. Kehtib põhimõte, et teenust osutatakse viisil, mis võtab arvesse puudega inimeste ja seega ka teiste piiratud funktsionaalse võimekusega inimeste vajadusi ja tagab neile teenuse kasutamise. Teenuseid pakutakse viisil, mis ühildub eelnimetatud isikute abistamiseks väljatöötatud tugitehnoloogiatega. Teenusepakkuja peab teenuste üldtingimustes või mõnes muus samaväärses dokumendis kirjeldama teenuse vastavust ligipääsetavusnõuetele ja teenuse tööpõhimõtteid.

Enamik tänapäeva teenustest toimib internetipõhiselt, sh sõlmitakse enamik lepinguid elektroonselt. Finantsteenuste tarbimine eeldab isikute turvalisel viisil tuvastamist ka veebiüleselt pakutavate teenuste korral, sh võimalusi elektrooniliseks tehingu kinnitamiseks või allkirjastamiseks. Kolmandate isikute poolt loodud elektroonilist isikute autentimist ja elektroonselt allkirjastamist võimaldavate rakenduste vastavust ligipääsetavusnõuetele ei saa finantsteenuse pakkuja mõjutada. Üldiselt on leitud, et olemasolevad digitaalse isikutuvastamise ja allkirjastamise võimalused pimedatele ja vaegnägijatele on mugavad.⁴⁵

Puudusi, mis takistavad või raskendavad nägemis- või kuulmispuudega isikute võimalusi kasutada erinevaid infotehnoloogia võimalusi, on mitmeid, kuid peamiselt on need tingitud abiprogrammidega mitteühildumisest või veebidisainist või -arendusest, mis teeb kasutamise isegi koos abiseadmetega keeruliseks (eelkõige näiteks internetilehekülje ebaloogilise ülesehituse tõttu). Makseteenuste kasutamisel võib olla taksituseks ka see, kui veebipoes on pangalingid lisatud piltidena, mis ei võimalda makseteenust kasutada.⁴⁶ Veebi sisu ligipääsetavuse parandamisel on muu hulgas abiks rahvusvaheliselt tunnustatud WCAG standard. Finantsteenuse pakkujad on loonud vaegnägijatele või -kuuljatele lahendusi, mis hõlbustavad teabega tutvumist, näiteks on võimalik suurendada loetavat tekstilõiku või kasutada teenuse tingimuste ettelugemist võimaldavaid programme, samuti on abivahenditega varustatud sularahaautomaate.

Registreerimis- ja piletiautomaatide ligipääsetavaks muutmine võimaldab käia iseseisvamalt teatris ja kinos ning kasutada ühistransporti. Puudega inimeste esindusorganisatsioonide hinnangul on vaimupuudega ja vanemaealistel inimestel keeruline mõista, kuidas panga- ja makseautomaate ning iseteenindusterminalide kasutada. Puuduvad ka vajalikud taktilised märgistused klahvide eristamiseks, heli- või kõneliidesed käskluste kasutamiseks, ekraanilugeja, ekraanis suurenduse ja värvikontrastide muutmise võimalused.⁴⁷

⁴⁵ Hänni, Katrin 2016, Internetikasutuse ligipäässtrateegiad ja kasutamiskäitlused nägemis- ja liikumispuudega inimeste näitel, Tartu Ülikool, lk 41. Kättesaadav: http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/54927/Hanni_MA.pdf (kasutatud 09.03.2021).

⁴⁶ Samas, lk 47 ja 50.

⁴⁷ Sotsiaalministeeriumi küsitlus, 2015. Küsimustikule vastanud organisatsioonide arvu arvestades ei saa küsimustiku tulemusi üldistada kõigile puudega inimestele.

E-kaubanduse teenusele ligipääs võimaldab sihtrühma kuuluvatel inimestel võrdväärselt teha oste internetist ning laiendab selliste kaubagruppide valikut, millele ligipääs oli varem piiratud. Puudega inimeste ja eakate esindusorganisatsioonide hinnangul on teenustega seotud veebilehed üldiselt liiga keerulised, eeskätt vaimupuudega inimestele, sageli ei ole jälgitud ka WCAG juhiseid, mis võimaldaksid nägemispuudega inimestel tugitehnoloogiaga veebilehekülgi kasutada. Samuti toodi välja, et arvuti ja selle kasutajaliidesed ei ole täielikult ligipääsetavad. Näiteks peenmotoorika häiretega inimestel on raskusi kasutada arvutit, klaviatuuri, hiirt, puuteplaati ja puuetundlikku ekraani. Osadele puudeliikidele ei ole standardvarustuses vajalikku tarkvara ja abivahendeid toote kasutamiseks. Sageli puudub hääljuhitavus eesti keeles, vaimupuudega inimestele on teatud operatsioonid liiga keerulised, nägemispuudega inimestel puuduvad ekraanilugejad, ekraanis suurendus- ja kõnetuvastusprogrammid, mittetekstilisele sisule puuduvad tekstilised määratlused ja alternatiivid kõnele (nt auditiivse info kuvamine ekraanile ka visuaalsel kujul).⁴⁸

E-raamatu teenusele ja e-lugerile ligipääsu nõuete kehtestamine võimaldab sihtrühma kuuluvate inimeste vaba aja veetmise võimalusi laiendada. Peamise probleemina on e-raamatutega seoses välja toodud selle esitus – e-raamatutes olev graafiline info on sageli kirjeldamata. Samuti on välja toodud e-raamatu teenuse (e-raamatu sisu ja kättesaadavus) liigne keerukus näiteks vaimupuudega inimestele.⁴⁹

Arvutikasutajate hulk on üldiselt viimaste aastate jooksul kasvanud, kuid interneti kasutamine vanusega väheneb. Puudega inimeste sotsiaalse lõimumise kogumikust selgub, et iga päev kasutab internetti 17% puudega inimestest. Internetti ei kasuta erinevatel põhjustel aga 69% puudega inimestest, sealhulgas 64% puudega meestest ja 74% puudega naistest. Peamiselt kasutatakse internetti info otsimiseks (81,2% puudega kasutajatest), panga- ja ostu-müügiportaalide kasutamiseks (69% puudega kasutajatest), kõige vähem aga meelelahutuseks ning kultuuri ja meedia tarbimiseks.⁵⁰ Vanemaealiste ja eakate toimetuleku uuringu kohaselt saab internetiühendusega laua-, tahvel- või sülearvutit kasutada 61% 50-aastastest ja vanematest inimestest. Iga päev kasutab tööväliselt internetti 35% 50–64-aastastest inimestest ning 11% 65-aastastest ja vanematest.⁵¹ Seega võib eeldada, et seaduse vastuvõtmisel paranevad nende puudega ja vanemaealiste inimeste võimalused, kes praegu ei saa veebilehtede või arvuti riistvara ligipääsmatuse tõttu arvutit kasutada.

Puudega inimeste hinnangul ei ole TV- ja raadioprogrammid vaegkuuljatele piisavalt ligipääsetavad. On küll võimalik vaadata subtiitritega võõrkeelseid TV-saateid, kuid Eesti saadetest on subtiitrid vaid 5%-l. Sageli loetakse võõrkeelsetele saadetele peale, mistõttu ei saa vaegkuuljad osa mitmetest TV-sarjadest, samuti kasutatakse vähe viipekeele tõlget ja puudub kirjeldustõlge. Puuduvad ka sellised funktsioonid nagu hääljuhitavusega menüü ja ligipääsetav telekava menüü.⁵²

⁴⁸ Samas.

⁴⁹ Samas. Probleemkohale on vastuses küsitlusele tähelepanu juhtinud Eesti Pimedate Liit, kes tõi graafilise info all näitena välja e-raamatu mittetekstilised visuaalsed elemendid nagu pildid, graafikud jms.

⁵⁰ Statistikaamet, 2014. Puudega inimeste sotsiaalne lõimumine. Ajakasutuse uuring 2009–2010 põhjal. Kättesaadav: https://www.stat.ee/sites/default/files/2020-07/Puudega_inimeste_sotsiaalne_loimumine.pdf Viimati kuvatud: 25.02.2021.

⁵¹ Hämmal, Jaanika; Masso, Märt; Vaisma, Katrin; Piirits, Magnus, 2015. Vanemaealiste ja eakate toimetuleku uuring. TNS Emor, SA Poliitikauuringute Keskus PRAXIS / Euroopa Sotsiaalfond / Sotsiaalministeerium. Kättesaadav: https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/veu2015aruanne_tnsemorsapraaxis_final.pdf Viimati kuvatud: 25.02.2021.

⁵² Sotsiaalministeeriumi küsitlus, 2015. Küsimustikule vastanud organisatsioonide arvu arvestades ei saa küsimustiku tulemusi üldistada kõigile puudega inimestele.

Probleeme on ka hädaabiühenduse ligipääsetavusega. Näiteks rõhutasid puudega inimeste ja eakate esindusorganisatsioonid, et isegi kui ühenduse saamine ja kontakti loomine Häirekeskusega on võimalik ja ligipääsetav, võib probleemiks saada Häirekeskusega edasine suhtlus, et saada pärast hädaabisõnumit täpsustavat infot, kuna sõnumite saatmine võtab aega.⁵³ Hädaabiühendusele ligipääsetavusnõuete kehtestamine mõjutab sihtrühma kuuluvate inimeste tervist ja heaolu. Eelnõuga tagatakse erivajadusega inimeste senisest parem ligipääs hädaabinumbrile 112.

Need olid vaid mõned näited eelnõu kohaldamisalas olevate teenuste ja toodete ligipääsetavuse probleemidest. Kirjeldatud sihtrühm on tegelikult laiem, puudutades ka lapsi, ajutise vigastuse või tegevuspiiranguga inimesi.

Mõju ulatus ja sagedus on suur, kuna ligipääsetavusest tingitud mõju avaldub igapäevastes tegevustes, milleks on vajalikud eelnõu kohaldamisalas olevad tooted ja teenused.

Ebasoovitava mõjuna võib välja tuua, et kuigi eelnõus nimetatud tooted ja teenused saavad tarbijate jaoks ligipääsetavaks, mõjutab inimeste ligipääsu toodetele ja teenustele teiste teekonna osade, sh tehiskeskkonna ligipääsmatus. Näiteks võib piletiautomaat olla bussijaamas ligipääsetav, kuid teekonnal selleni on kõrged äärekiivid, raskesti avatav uks, kulunud sebramärgistus või valel kõrgusel asetsev trepikäsipuu. Tehiskeskkonna ligipääsetavaks muutmise suunist kannab Riigikantselei ellu kutsutud ligipääsetavuse rakkerühm, kelle ülesanne on muu hulgas välja selgitada tehiskeskkonna ligipääsetavuse olukord ning töötada välja poliitikasuunised ja lahendused, mida on võimalik ligipääsetavuse parandamiseks kümne aasta jooksul ellu viia.

Samuti võib ligipääsetavusnõuete kohaldamine pakutavate transporditeenuste hinda suurendada, kuid kuna raske ja sügava puudega inimestele on ühistranspordis soodustused, on hinnatõusu mõju sihtrühmale väike.

Kokkuvõttev hinnang mõju olulisusele

Kokkuvõttes võib LiPS-i sotsiaalset mõju hinnata suureks, kuna mõju ulatus ja mõju sagedus on suur ning mõjutatud sihtrühma suurus ja ebasoovitavate mõjude avaldumise risk keskmine.

6.2. Mõju majandusele

Eestis tegutsevad LiPS-i reguleeritavates valdkondades enamasti mikroettevõtted (sh FIE-d) ning väikese ja keskmise suurusega ettevõtted. Näiteks arvutite tootmisega tegeleb Eestis alla 20 ettevõtte ning arvutite ja tarkvara hulгимүүгига (põhitegevusena) tegeleb suurusjärgus 100 ettevõtet. Sektori moodustavad peamiselt mikroettevõtted, väikeettevõtteid (kuni 50 töötajaga) on vähe. Kõige arvukamalt on esindatud bussitranspordiettevõtted (üle 500 ettevõtte), kellest suurem osa on siiski väike- või mikroettevõtted (sh FIE-d). Väike- ja keskmise suurusega ettevõtted domineerivad ka telekommunikatsiooni valdkonnas (175 ettevõttest kolm on suurettevõtted, 25 väikese ja keskmise suurusega ettevõtted ning ülejäänud mikroettevõtted), elektroonika- ja telekommunikatsiooniseadmete müügis (rohkem kui 350 ettevõttest paarkümmend on väikeettevõtted ning ülejäänud mikroettevõtted) ja e-kaubanduses (hinnanguliselt on e-kaubandusega aktiivselt tegelejaid 2000–3000 ettevõtet, millest kümnekond on väikesed ning valdav osa on mõne töötajaga mikroettevõtted).⁵⁴

⁵³ Samas.

⁵⁴ Vabariigi Valitsuse 25.02.2016 Riigikogu juhatusel esitatud seisukohtade nr 2-5/15-02554-5 „Eesti seisukohad Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi eelnõu osas, mis puudutab liikmesriikide toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuetega seotud õigus- ja haldusnormide ühtlustamist“ seletuskiri, lk 24.

Eelkõige kaubandus- ja transpordisektor on viidanud, et osaliselt arvestatakse juba praegu puudega inimeste ligipääsetavusega. Näiteks on arvestatud iseteeninduskassades vaegkuuljate ja -nägijatega, kasutusel on rohkem kui ühe meelega hoomatavad reaalarajas töötavad ühistranspordi infotablood ja on loodud võimalusi sooritada maksetehinguid häälvalikutega. Sideettevõtjad on teinud koostööd EPIKoja ja erivajadusega isikute liitudega, et saada tagasisidet oma e-keskkondade ja teenuste kasutamise kohta. Usaldusteenuse osutajad on ka usaldusteenustele esitatud standardite järgi kohustatud vastava analüüsi tegema ning piirangud avalikustama oma teenusedokumentatsioonis.

2019. aasta andmetel tegeles arvutite tootmisega⁵⁵ Eestis 13 ettevõtet umbes paarisaja töötajaga ning müügituluga 15 miljonit eurot aastas. Arvutite müük on suunatud põhiliselt siseturule ning lisaks katab Eesti-sisese vajaduse suures osas import. 2019. aasta andmete põhjal tegeleb arvutite ja tarkvara hulгимүүгига⁵⁶ ligikaudu 300 ettevõtet umbes 1000 töötajaga ning müügituluga üle 350 miljoni euro aastas. Neist ettevõtetest kõik ei ole suunatud Eesti turule – info- ja sidetehnika hulгимүүгист 60% moodustab eksport. LiPS-i potentsiaalne mõju on äritegevuse tüübiti erinev.

Eeldatavalt suurendab seaduse rakendamine aktiivsete turuosaliste arvu, sest annab parema võimaluse laiendada toodete ja teenuste tarbijate sihtrühma ka puudega inimestele ning seeläbi tarbijaskonda suurendada. Näiteks saab nutikate transpordilahenduste rakendamise kaudu muuta transporditeenused eri ühiskonnarühmadele kättesaadavamaks, parandades seeläbi ligipääsu tööturule, suurendades sektori tõhusust ja kasvatades Eesti majanduse konkurentsivõimet. Eeldatavalt paraneb rangemate ligipääsetavusnõuete kehtestamisega ka toodete ja teenuste kvaliteet.

Mitmete direktiiviga reguleeritavate toodete, näiteks arvuti riistvara- ja operatsioonisüsteemide ning sideteenuse tarbija terminalseadmete ning e-lugerite tootmine toimub väljaspool Eestit ja vajadused kaetakse impordiga, mistõttu langeb nende valdkondade ligipääsetavusnõuete täitmisega tekkiv koormus välismaistele tootjatele. Eesti ettevõtteid puudutab ligipääsetavusnõuete täitmine kaudselt ja vähesel määral, kuid lisab täiendavaid kohustusi eelkõige juhendite ja muu teabematerjali tõlkimise ning pakendite ja toodete märgistuse ligipääsetavusnõuetega vastavusse viimise tõttu. Euroopa Komisjon on hinnanud, et nimetatud toodete ligipääsetavusnõuetega vastavusse viimise kulud moodustavad 1% ettevõtte arenduskuludest ja iga-aastased jooksvad kulud kümnendiku sellest.

Seaduse nõuded puudutavad elektroonilise side teenuse osutajaid, kelle teenused ja teenuste osutamiseks mõeldud terminalseadmed peavad vastama ligipääsetavusnõuetele.

Seaduse nõuded võivad puudutada ka disaini- ja inseneriteenuseid osutavaid Eesti ettevõtteid, kes tegelevad riistvara väljatöötamisega. Tootmiseks kasutatakse välismaal toodetud komponente, mis peavad vastama ligipääsetavusnõuetele. Seega võib eeldada, et kehtestatavad nõuded arvuti riistvara ja operatsioonisüsteemidele ei mõjuta ülemääraselt Eesti tootjaid või vahendajaid. Võrreldes tänase olukorraga lisanduvad Eesti ettevõtetele täiendavad kohustused eelkõige seonduvalt juhendite, pakendite ja toodete märgistuse tõlkimise või koostamisega. Seoses toodete ligipääsetavusnõuetele vastavuse kontrollimise kohustusega lisandub administratiivne koormus arvuti riistvara ja operatsioonisüsteemide importijatele ja levitajatele.

Kuna ligipääsetavusnõudeid kohaldatakse ka teatud finantsteenustele, peavad nende teenuste osutajad viima nõuetele vastavusse kõik vahendid, mida tarbija kasutab teenuste tarbimiseks või nende teenuste kohta informatsiooni hankimiseks. Nendeks vahenditeks on eelkõige veebilehed ja

⁵⁵ EMTAK 262 Arvutite ja arvuti väliste seadmete tootmine.

⁵⁶ EMTAK 4651 Arvutite, arvuti välisseadmete ja tarkvara hulгимүүк

mobiilirakendused, autentimismeetodid, makseterminalid, sularaha- või makseautomaadid ja muud iseteenindusterminalid. Kohustatud isikuteks on kõik need ettevõtjad, kes Eestis vastavaid finantsteenuseid osutavad või võivad osutada ehk pangad, investeerimisühingud, investeerimisfondid, krediidiandjad ja krediidivahendajad ning makseasutused ja e-raha asutused.⁵⁷ Lisaks peavad teenuseosutajad tagama töötajatele asjakohase ja piisava koolituse, et nad teaksid, kuidas kasutada ligipääsetavaid tooteid ja teenuseid ning oskaksid tarbijaid selles abistada. See võib samuti kaasa tuua täiendava töökoormuse ja kulu.

Oluline on ka see, et olenemata tehnoloogilistele uuendustele, mis muudavad tooted ja teenused puudega inimestele kättesaadavamaks, ei tohiks käesolev eelnõu soodustada pankade füüsiliste teeninduspunktide vähendamist, kus inimesed on siiani saanud abi klienditeenindaja toel. On suur hulk puudega ja vanemaealisi inimesi, kes ei ole veel suutelised kasutama erinevaid digitaalseid lahendusi ja selline üleminek ei tohiks olla liiga järsk.

Eesti turul on nii välismaiste kui Eesti tootjate iseteenindusterminalide (sularahaautomaadid, piletiautomaadid, registreerimisautomaadid). Iseteenindusterminalide funktsionaalsuse täiendamine uute toodete arendusel ligipääsetavusnõuetele vastavaks toob eeldatavalt kaasa lisakulusid. Euroopa Komisjoni hinnangul moodustavad lisakulud 1% ettevõtete arenduskuludest ning iga-aastaseid jooksvaid kulusid ei lisandu. Uute toodete all on siin silmas peetud alates 2025. aasta 28. juunist turule lastavaid iseteenindusterminalide. Neid iseteenindusterminalide, mida teenuseosutaja kasutab teenuse osutamiseks enne 2025. aasta 28. juunit, võib teenuseosutaja kasutada sarnase teenuse osutamiseks ka edasi, kuid üksnes kuni 20 aastat iseteenindusterminali esmasest kasutuselevõtust arvates või kuni selle majanduslikult kasuliku tööea lõpuni.

Veebilehtede (sh e-kaubanduse ja e-raamatute veebilehtede), telefoniteenuste ja mobiililahenduste ligipääsetavusnõuete täitmine toob kaasa põhimõttelisi muudatusi teabe jagamisel ja sellest tulenevalt lisatööd. Kuivõrd veebilehti uuendatakse iga 3–5 aasta tagant, saab ligipääsetavusnõuetega kohandamisest tulenevad vajalikud arendustööd teha tavapäraste uuenduste raames. Täiendavaid kulusid toob kaasa teabe sisu haldamine ja uuendamine. Euroopa Komisjoni hinnangu kohaselt on ligipääsetavusnõuetele vastava veebilehe loomine poolteist korda kallim ja iga-aastased kulud neli korda suuremad kui nõuetele mittevastavate veebilehtede puhul.

Vastajad kinnitasid, et investeeringud on vajalikud, aga mahtusid veel välja tuua ei osatud. Ebaselge on veel tehniline võimekus ja tekkivad kulud. Need olenevad ka sellest, milliste ettevõtte toodete ja teenuste suhtes uued kohustused kehtima hakkavad.

Kuna LiPS-iga reguleeritavates valdkondades tegutsevad Eestis peamiselt väike- ja keskmise suurusega ettevõtted ning mikroettevõtted, jätavad paljud ettevõtted tõenäoliselt ebamõistlikule koormusele viidates ligipääsetavusnõuded täitmata ja neile ligipääsetavusnõuete rakendamisega lisakulu ei teki. Teenustega seotud mikroettevõtetele ligipääsetavusnõudeid ei kohaldata. LiPS-i rakendamine suurendab tõenäoliselt ettevõtete halduskoormust, sest ettevõtjad peavad hindama oma toodete ja teenuste vastavust ligipääsetavusnõuetele, andma kinnituse ja täiendavat teavet toote või teenuse ligipääsetavuse kohta. Näiteks sideettevõtjate puhul rakenduvad kohustused väga paljudele teenustele ja toodetele, mistõttu on nende jaoks tegu väga suure projektiga nii rahalises kui töötundide mõttes. Lisaks toob kaasa täiendavat halduskoormust TTJA teavitamine ja põhjendamine seoses erandite kasutamisega.

⁵⁷ Täpsem info ja statistika Eestis tegevusloa saanud finantsasutustest on kättesaadav Finantsinspektsiooni kodulehel: <https://www.fi.ee/et>.

Valdkondades, kus nõutud muudatusi reaalselt tehakse, on lisakulud üldiselt pigem tagasihoidlikud (juhendite tõlkimine, veebiplatvormil lisamooduli kasutamine) ja suuremat ressursi nõuab pigem veebide sisuline haldamine vastavalt sätestatud nõuetele.

Seadus kohaldub ainult uutele toodetele, mis viiakse turule peale 2025. aasta 28. juunit, ning alates 2025. aasta 28. juunist pakutavatele ja osutatavatele teenustele. Ettevõtjatel on tänu sellele umbes neli aastat aega oma tooted ja teenused ligipääsetavusnõuetega kooskõlla viia või hinnata nõuete kohaldamise proportsionaalsust ja ebaproportsionaalsuse korral taotleda erandi kasutamist. Iseteenindusterminali, mida ettevõtja kasutab teenuse osutamiseks enne 2025. aasta 28. juunit, võib jätkuvalt kasutada sarnase teenuse osutamiseks kuni selle majanduslikult kasuliku tööea lõpuni, kuid kõige kauem 20 aastat pärast selle kasutuselevõttu. Varem (alates 2025. aasta 28. juunist) välja vahetatud seadmed peavad vastama ligipääsetavusnõuetele.

Eelnõuga hõlbustatakse muu hulgas füüsiliste isikute juurdepääsu finantsteenustele, mis mõne funktsioonihäire tõttu võib muidu olla raskendatud või välistatud. See tähendab seda, et ka näiteks nägemis- või kuulmispuudega juriidilise isiku esindaja (kui füüsiline isik) saab ligipääsetavaid tooteid ja teenuseid kasutada vaatamata sellele, et ligipääsetavusnõuded kehtestatakse tarbijale suunatud toodetele ja teenustele.

Seaduse kohaldamisalas olevate toodete ja teenuste ligipääsetavusnõuete kehtestamine võib kaudselt mõjutada ka leibkondade toimetulekut. Seda juhul, kui sihtrühma kuuluv inimene on pidanud ligipääsmatuse tõttu valima kallima alternatiivse toote või teenuse.

Kokkuvõttev hinnang mõju olulisusele

LiPS-i majanduskulu mõju ulatus ja sagedus on nii kogu majandusele kui konkreetsetes valdkondades väike, kuid mõju mõnele konkreetsele ettevõttele võib olla suur. Sihtrühma suurus on kõiki Eestis tegutsevaid ettevõtteid arvestades väike. Ebasoovitava mõjuna võib seaduse rakendumine tuua kaasa toodete ja teenuste hinnatõusu. Samuti on oht, et kui väikeettevõtted peavad seaduse nõuete täitmiseks suuri investeeringuid tegema, võivad nad olla sunnitud oma tegevuse lõpetama.

6.3. Mõju regionaalarengule

Transporditeenuse ligipääsetavuse suurendamine parandab kogu elanikkonna, eelkõige puudega inimeste ja eakate liikuvust, suurendades sellega inimeste heaks elukvaliteediks vajalike hüvede kättesaadavust. Transporditeenustele ligipääsetavusnõuete kehtestamine võimaldab nii puudega inimestel kui vanemaealistel käia tööl ning kasutada teenuseid toimepiirkondade keskustes, mis omakorda stimuleerib ettevõtlust ja majanduskasvu, piirkondade tugevamat sidustatust, inimressursi tõhusamat kasutamist ning erinevate (avalike) teenuste arendamist üle Eesti. Kuna aga transporditeenuse ligipääsetavust mõjutab lisaks infokeskkonnale ja teenustele ka füüsilise ruumi ligipääsetavus, mille parandamine eeldab valdkondadeülest koostööd ja terviklikku ligipääsetavuse poliitikat laiemalt, võib direktiivi tähenduses ligipääsetavuse tagamise mõju ulatust regionaalarengule hinnata keskmiseks.

Ligipääsetavusnõuded hakkavad kehtima kõikidele LiPS-iga reguleeritavaid teenuseid ja tooteid pakkuvatele ettevõtetele üle Eesti. Seega võib regionaalarengut mõjutada kaudselt ka teiste reguleerimisalas olevate seadmete ligipääsetavuse paranemine. Näiteks ühtlustub sularaha- ja makseautomaatidele ning iseteenindusterminalidele ligipääs üle Eesti. Kuna mõju on aga

eeldatavasti vaid kaudne, siis detailsemat mõjuanalüüsi reguleerimisalas olevate teenuste ja toodete kohta ei tehta.

6.4. Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele, kuludele ja tuludele

Seaduseelnõus ette nähtud turujärelevalvemehhanismi loomine ja käivitamine on ressursimahukas. TTJA-l on vaja värvata täiendavaid järelevalveametnikke ning suurendada järelevalveametnike kompetentsi erivajadusega inimeste ja ligipääsetavuse küsimustes. Koormust suurendab turujärelevalveasutuse kohustus hinnata erandite asjakohasust. Kuna suur osa direktiiviga reguleeritavates valdkondades tegutsevatest ettevõtetest on väikse ja keskmise suurusega ettevõtted, on eeldatavalt ebaproportsionaalsuse erandit taotlevate ettevõtete arv suur. Järelevalveasutuse loomisest tulenevat täiendavat rahalist koormust riigieelarvele on keeruline hinnata, sest eelnevalt on vaja täpsustada järelevalveasutuse ülesanded. Häirekeskus loob platvormi, mille kaudu võimaldatakse kõigil, sh rahvusvahelise rändlusteenuse kasutajatel, võrdselt ja tasuta võtta ühendust Euroopa ühtse hädaabinumbri 112, tagades kahepoolne suhtlus vastuvõtja ja ühenduse võtja vahel, reaajas tekstiedastusvõimalus ja ühenduse võtja asukohainfo kindlakstegemine. Arenduskulu täpsustub.

Transpordiameti hinnangul võivad kallineda teenuste ja toodetega seotud lepingud (klientide iseteenindusarvutid, järjekorraautomaadid, makseterminalid teenindusbüroodes ja Maanteemuuseumis) ning suureneb ühistranspordi korraldamisega seotud eelarve kulu, kuna ühistranspordi korraldajatel lasub kohustus tagada nõuetele vastavad seadmed (iseteenindusterminalid, makseterminalid). Transpordisektoris toob ligipääsetavusnõuete kehtestamine lisakulusid kaasa ka transporditeenust osutavatele riigi osalusega ettevõtetele. Osapooled kinnitasid, et investeringud on vajalikud, aga täpsemat rahalist koormust on ilma täiendava turu-uuringuta keeruline hinnata.

6.5. Koondmõju riigiasutuste, ettevõtjate ja/või kodanike halduskoormusele

Muudatustega kaasneb teatav mõju riigiasutuste, ettevõtjate ja/või kodanike halduskoormusele. Toodete puhul on täiendav koormus eelkõige välismaistel tootjatele ning Eesti ettevõtted peavad olema valmis võtma täiendavaid kohustusi eelkõige juhendite ja muu teabematerjali tõlkimise ning pakendite ja toodete märgistuse ligipääsetavusnõuetega vastavusse viimise tõttu. Euroopa Komisjon on hinnanud, et nimetatud toodete ligipääsetavusnõuetega vastavusse viimise kulud moodustavad 1% ettevõtte arenduskuludest ja iga-aastased jooksvad kulud kümnendiku sellest. E-kaubanduse teenuste puhul kaasnevad ettevõtetele enda veebilehtede ligipääsetavusnõuetega vastavusse viimise arendus- ja halduskulud. Euroopa Komisjoni hinnangu kohaselt on ligipääsetavusnõuetele vastava veebilehe loomine poolteist korda kallim ja iga-aastased kulud neli korda suuremad kui nõuetele mittevastavate veebilehtede puhul. Eestis tegutsevad e-kaubanduse valdkonnas valdavalt mikroettevõtted, kellele ligipääsetavusnõudeid ei kohaldata, mistõttu neile ligipääsetavusnõuete rakendamisega lisakulu ei teki. Oma tagasisides on ettevõtjad välja toonud, et kaubandus- ja transpordisektoris arvestatakse osaliselt juba praegu erivajadusega inimestega. Näiteks on iseteeninduskassades loodud võimalus sooritada maksetehinguid häälvalikutega. Halduskoormuse puhul märgiti, et direktiivis välja toodud toodete ja teenustega seotud ettevõtjaid mõjutavad erinevad nõuded ning see suurendab ka nende halduskoormust, kuid täpsemaid mahtusid on praegu raske hinnata, kuna see eeldab tehnilise võimekuse tervikanalüüsi ettevõtte sees.

Finantsteenuse osutajad peavad tagama, et nende teenused oleksid tarbijale ligipääsetavad. Sellega kaasnevad n-ö otsesed kulud süsteemide arendamiseks ja nõuetega kooskõlla viimiseks. Lisaks võivad hiljem kaasneda veel täiendavad kulutused näiteks töötajate koolitustele. Iga teenuseosutaja

peab viima eelnõu nõuetega vastavusse just selle teenuse, mida ta osutab, sh veebikeskkonna ja mobiilirakenduse, mille kaudu ta seda teenust pakub. Toodete (nt pangaautomaadid, makseterminalid, mobiiltelefonid, arvutid ja selle tarkvara) vastavusse viimise kohustus on tootjal. Täpset maksumust, mis on vajalik vastavate arenduste tegemiseks, on praegu keeruline hinnata, kuna see oleneb iga turuosalise juba kasutatavatest tehnilistest vahenditest ja ulatusest, milles neid on vaja ligipääsetavusnõuete täitmiseks muuta.

Elektroonilise side teenuse osutajad peavad tagama, et elektroonilise side teenused, sh hädaabiühendus, oleksid tarbijatele ligipääsetavad. Euroopa ühtsele hädaabinumbrile 112 hädaabiühenduse kaudu saabunud teatele peab nõuetekohaselt vastama Häirekeskus, kasutades vastamisel samasuguseid sidevahendeid nagu teate saabumisel. See eeldab nii teenuse tööprotsesside kui ka info- ja kommunikatsioonitehnoloogilisi arendustöid ja koolitusi. Praegu on halduskoormuse suurenemise ulatust ja selle maksumust keeruline hinnata, kuna see sõltub konkreetsetest lahendustest. Lahenduste analüüsimine on alles töös.

E-raamatute teenuse puhul püütakse juba praegu teha teenus nii kättesaadavaks kui vähegi võimalik, samas on suurim probleem ilmselt illustatsioonide ja muu graafilise info kirjeldamine. See muudab e-raamatud tehniliselt keerukamaks ja nende hinna kallimaks. Kuna Eesti ise e-lugereid ei tooda, on nende puhul täiendav koormus eelkõige välismaisetel tootjatel. Ligipääsetavusnõuete rakendamisel on suur mõju kultuuri kättesaadavusele mitte ainult suurtes linnades, vaid regionaalselt, lugeja asukohast sõltumata.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Seadusega suureneb oluliselt TTJA järelevalvepädevus. Sellest tulenevalt on vajalikud täiendavad ressursid. Tinglikult pool tulevasest töömahust seisneb standarditega kehtestatud nõuete täitmise korrapärasel tehnilisel mõõtmisel. Selline seire vajab mittemanuaalseid ehk tarkvaralisi lahendusi. Teine pool töömahust seisneb juriidilises järelevalvetegevuses (seirega väljaselgitud probleemide, sh ebaproportsionaalsusega põhjendatavate erisuste õiguslik hindamine, asutuste nõustamine, suhtlus rikkujatega, ettekirjutused ja nende täitmise kontroll). 2021. aasta algusest asuti tegema ettevalmistusi, et TTJA saaks võtta enda kanda avaliku teabe seaduse alusel kehtestatud veebilehe ja mobiilirakenduse pidamise nõuete⁵⁸ kohase järelevalve, mida seni täitis Andmekaitse Inspeksioon (eelnõu 409 SE). Sel eesmärgil eraldati rahandusministri 19. jaanuari 2021. a käskkirjaga nr 16 Vabariigi Valitsuse 2021. aasta reservi sihtotstarbelistest vahenditest 2021. aastal kavandatud üleriigilistest IKT jaotamata vahenditest üleriigilise tähtsusega digiriigi ja küberturvalisuse lisategevuste katteks MKM-i valitsemisalas TTJA-le 150 000 eurot käibemaksuta veebilehede ja mobiilirakenduste järelevalve funktsiooni mehitamiseks ja kompetentsi loomiseks. Sama summa on TTJA-le ette nähtud ka 2022 ja 2023. aastaks ning sama vajadus püsib ka järgnevatel aastatel, kusjuures seoses direktiivi rakendamisega 2025. aastal on vajalik katta veel kahe täiendava ametikoha kulud, mis koos muude kuludega moodustab 195 000 eurot aastas. TTJA prognoosib, et kui planeeritud kulud on ette nähtud tööjõu ja teenuse osutamiseks vajalike vahendite tagamiseks (nt IT-arendused, tarkvaralitsentsid kontrolli tegemise hõlbustamiseks jne), siis lisaks nõustamisele suuremahulisemate koolituste pakkumine sihtrühmale võib tähendada lisakulu 50 000 euro ulatuses aastas. Vajalike kulude katteks esitab RES2024-2027 protsessi taotluse MKM.

RES lisataotlus esitatakse perioodi RES2024-2027 kohta järgmiselt:

	2024	2025	2026	2027
--	------	------	------	------

⁵⁸ Avaliku teabe seadus, § 32.

Tööjõukulud	72 500	145 000	145 000	145 000
Täiendavad kulud (koolitus-, lähetus-, teavitus-, töökoha- ja IT kulud)	77 500	50 000	50 000	50 000
Eelarvevajadus kokku	150 000	195 000	195 000	195 000

Kui TTJA-le käesoleva seadusega lisanduvate ülesannete täitmiseks RES-ist raha ei eraldata, ei ole võimalik teha järelevalvet isegi miinimummääras ehk kaebusepõhiselt, kuna kaebusepõhise järelevalve tegemine vajab samuti ressursi, sh pädevuse loomist järelevalveametisse, personali koolitamist jne. Siin on võimalik kasutada analoogiat avalike veebide ligipääsetavuse järelevalvega, mis on kohaldamisalalt märksa kitsam ning millega tegeleb TTJA-s üks inimene, kuid võrdluses teiste liikmesriikidega on seda ilmselgelt vähe, kui on soov pakkuda lisaks seirele ka regulaarset juhendamist ja koolitamist.

8. Rakendusaktid

Eelnõu seadusena vastuvõtmisel tuleb kehtestada kaks uut sotsiaalkaitseministri määrust.

1. Eelnõu § 4 lõike 4 alusel kehtestatakse määrus „Toodete ja teenuste funktsionaalsed ligipääsetavusnõuded ja nõuded nende kohta antavale teabele“.

Rakendusaktiga võetakse Eesti õigusesse üle ligipääsetavuse direktiivi I ja V lisas sätestatud toodetele ja teenustele kohalduvad täpsemad funktsionaalsed nõuded, millest ettevõtja peab lähtuma toote või teenuse ning nende kohta antava teabe ligipääsetavuse tagamisel. Määrusega kehtestataksegi käesoleva eelnõu kohaldamisalasse kuuluva toote ja teenuse ligipääsetavaks muutmisel kohalduvad täpsemad nõuded, samuti täpsustatakse nõudeid nimetatud toote ja teenuse kohta antava teabe ligipääsetavale esitamisele.

Rakendusaktis on sätestatud see, milliseid funktsioone peab toode või teenus täitma, kuid see, kuidas täpselt ühe või teise nõude täitmiseni jõuda, on jäetud lahtiseks arvestusega, et nõuded peavad jätma ruumi innovatsioonile. Funktsionaalsete ligipääsetavusnõuete aluseeldus on see, et tarbijale tuleb pakkuda alternatiive. Teisisõnu peavad toode ja teenus ning nende kohta antav teave olema tarbijale hoomatavad rohkem kui ühe meelega. Nii ei pea me sensorsetest kanalitest rääkides silmas kõiki sensoorseid kanaleid, vaid peame silmas alternatiive.

2. Eelnõu § 5 lõike 6 alusel kehtestatakse sotsiaalkaitseministri määrus „Ettevõtja ebaproportsionaalse koormuse hindamise kriteeriumid ja ligipääsetavusnõuete kohaldamata jätmisest teavitamise kord“.

Rakendusaktiga võetakse Eesti õigusesse üle ligipääsetavuse direktiivi VI lisas sätestatud kriteeriumid, millest ettevõtja peab lähtuma, kui ta teeb ebaproportsionaalse koormuse hindamise. Määrusega kehtestataksegi käesoleva eelnõu § 5 lõikes 1 viidatud ebaproportsionaalse koormuse hindamise kriteeriumid.

Kriteeriumide sisuks on nõuete netomaksumuse ja toote tootmise, turustamise või importimise või teenuse osutamise kogukulu suhe ettevõtja jaoks; ettevõtja kulud ja tulud võrrelduna kasuga puudega inimestele; ligipääsetavuse netomaksumuse ja ettevõtja netokäibe suhe. Kriteeriumide kehtestamine võimaldab muu hulgas nii ettevõtjatel kui järelevalveasutusel võrrelda erinevaid olukordi ja hinnata süstemaatiliselt ebaproportsionaalse koormuse võimalikku olemasolu. Lisaks kehtestatakse

rakendusaktiga täpsustused TTJA-le ligipääsetavusnõuete kohaldamata jätmisest teavitamise sujuvamaks toimimiseks.

Ligipääsetavus on praeguseni veel küllaltki uudne ja vaidlusterohke temaatika, mida tuleb aga oluliseks pidada kõigis eluvaldkondades ning mis kahtlemata puudutab erinevate ministeeriumite valitsemisalasid ja erinevate ministrite vastutusvaldkondi. Kehtivas õiguses ei ole määratud ministeeriumi või ministeeriume, kelle valitsemisalasse ligipääsetavuse temaatika selgelt kuuluks. Käesoleva eelnõu kohaldamisalas olevate toodete ja teenuste vastutusvaldkonnad ongi jaotunud mitme erineva ministri vahel. Erinevate ministrite sisuline puutumus on seaduse kohaldamisalas olevate toodete ja teenuste puhul praegusel juhul kohati siiski väga väike. Näiteks puudutab siseministri vastutusvaldkonda vaid hädaabiteenusega seonduv, kultuuriministri vastutusvaldkonda puudutab e-raamatu teenus, rahandusministri vastutusvaldkonda finantsteenused. Ülejäänud teenused ja tooted kuuluvad majandus- ja taristuministri ning ettevõtlus- ja infotehnoloogiainistri vastutusvaldkonda. Olgugi, et rakendusaktidega seatakse nõuded toodetele ja teenustele ning nõudeid peab hakkama rakendama ettevõtja, on rakendusaktide andjaks sotsiaalkaitseminister, tagamaks ligipääsetavuse temaatika väärtustamise.

Rakendusaktid valmistab ette eelnõu väljatöötanud töörühm.

Määruste kavandid on esitatud eelnõu seletuskirja lisan 2.

9. Seaduse jõustumine

Käesolev seadus jõustub 2022. aasta 28. juunil, mis on ligipääsetavuse direktiivi ülevõtmise tähtpäev.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitati kooskõlastamiseks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Rahandusministeeriumile, Siseministeeriumile ja Kultuuriministeeriumile eelnõude infosüsteemi EIS kaudu.

Eelnõu esitati arvamuse avaldamiseks Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liidule (ITL), EPIKojale, Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ametile, Eesti Rahvusringhäälingule, Eesti Meediaettevõtete Liidule, Eesti Ringhäälingute Liidule, Eesti Filmi Instituudile, Eesti Kirjastuste Liidule, Eesti Rahvusraamatukogule, Eesti Pimedate Raamatukogule, Eesti Digiraamatute Keskus OÜ-le, Tallinna Keskraamatukogule, MTÜ-le Eesti E-kaubanduse Liit, Eesti Kaubandus-Tööstuskojale, MTÜ-le Teenusmajanduse Koda, Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon MTÜ-le, MTÜ-le Autoettevõtete Liit, Eesti Liinirongid AS-ile, AS-ile Eesti Raudtee, T grupp AS-ile, Eesti Taksoettevõtjate Liit MTÜ-le, Eesti Linnade ja Valdade Liidule, AS-ile Tallinna Lennujaam, AS-ile Tallinna Sadam, AS-ile Saarte Liinid, MTÜ Eesti Sadamate Liidule, AS-ile Ühisteenused, Transpordiametile, ITS Estonia transpordi innovatsiooni koostöövõrgustikule, Ridango AS-ile, AS-ile Eesti Post, AS-ile Cleveron, Itella Estonia OÜ-le, DPD Eesti AS-ile, Coop Eesti Keskühistule, DHL Estonia AS-ile, Eesti Pangaliidule, MTÜ Finance Estoniale, Finantsinspeksioonile, AS-ile Swedbank, MTÜ-le Lastekaitse Liit, Õiguskantslerile, MTÜ-le Ligipääsetavuse Foorum, Sihtasutus Eesti Inimõiguste Keskusele, TS Laevad OÜ-le, AS-le Kihnu Veeteed ja Tuule Liinid OÜ-le.

Siseministeerium ja Kultuuriministeerium kooskõlastasid eelnõu märkusteta.
Rahandusministeerium kooskõlastas eelnõu märkustega. Majandus- ja

Kommunikatsiooniministeerium esitas eelnõu kohta märkuseid, kuid jättis eelnõu kooskõlastamata. Justiitsministeerium kooskõlastas eelnõu märkustega.

Kooskõlastamisel esitatud märkustega arvestamise tabel on esitatud seletuskirja lisa 3.

Algatab Vabariigi Valitsus „...“ „.....“ 2021. a.

(allkirjastatud digitaalselt)